



LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Oulun vapauttamisyksikön tulo-opas

Halonen, Jarkko

Korhonen, Janne-Matti

2013 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Oulun vapauttamisyksikön tulo-opas
hyvän hallinnon edistäjänä

"ihan varmasti tarvetta tällaiselle on!"

Halonen, Jarkko
Korhonen, Janne-Matti
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2013

Halonen, Jarkko
Korhonen, Janne-Matti

Oulun vapauttamisyksikön tulo-opas

Vuosi	2013	Sivumäärä	100
-------	------	-----------	-----

Opinnäytetyömme lähtökohtana oli tuottaa työelämää aidosti palveleva tuote, joka perustuisi tieteelliseen tutkimukseen ja olisi toteutettu tiiviissä kumppanuudessa työelämän kanssa. Halusimme hyödyntää myös omaa työelämäkokemustamme ja kiinnostustamme tehdä tutkimuksellista kehittämistoimintaa luomalla tutkimusasetelman sellaiseksi, että se olisi omiaan tuottaa ja kehittämään konkreettisesti työelämää palvelevan tuotteen sekä toimimaan erityisesti hyvän hallinnon edistäjänä. Tuotteen tarkoitus on myös tuoda apua vangin tiedontarpeeseen sekä edistää hänen vapauttamisyksikössä viettämänsä ajan tuloksellisuutta. Opinnäytetyömme tuloksena syntynyt vangin tulo-opas on erityisesti tarkoitettu ja suunniteltu Oulun vapauttamisyksikön tarpeisiin ja olosuhteisiin, mutta se voisi toimia mallina myös muissa vapauttamisyksiköissä ja kenties myös vankiloissa.

Oulun vapauttamisyksikkö sijaitsee Oulun vankilan yhteydessä. Yksikkö on aloittanut toimintansa 1.10.2012 ja siinä on yhteensä 14 vankipaikkaa, joista 2 on tarkoitettu naisvangeille. Vangit sijoitetaan vapauttamisyksikköön erityisesti vapautumisen valmistelua varten, joka on myös yksikön perustehtävä. Vangit vapautuvat pääasiassa Ouluun tai sen lähialueille. Vapauttamisyksikössä kartoitetaan vangin kuntoutustarpeita ja hänen on mahdollista osallistua erilaisiin kuntoutusohjelmiin. Vapautumista valmistellaan verkostotyönä muun muassa vapautuvan vangin kotikunnan sosiaalitoimen- sekä tarvittaessa A-klinikan kanssa.

Opinnäytetyössämme peilaamme tulo-oppaan soveltuvuutta ja tarvetta Suomen perustuslain 21 §:ssä säädetyn hyvän hallinnon ja myös vankeuslain ja sen tavoitteiden kautta. Avaamme tutkimuksessamme myös oikeudellisen näkökulman, joka kohdistuu vangin oikeuteen tiedon ja informaation saamiseksi tilanteessa, jossa hän sitä eniten tarvitsee, vapauttamisyksikköön saapuessaan. Opasta voidaan hyödyntää myös siinä vaiheessa, jossa vangin sijoittamista vapauttamisyksikköön ollaan vasta suunnittelemassa -laitoksen esittely oppaana.

Prosessuaalisesti kaksivaiheisen tutkimuksemme ensimmäisessä vaiheessa työstimme parityönä luonnosversion Oulun vapauttamisyksikön tulo-oppaasta, jonka lähetimme tarkasteltavaksi neljälle Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa työskentelevälle eri opetus- ja asiantuntijamusaltaan olevalle ammatilliselle opettajalle. Prosessin toisessa vaiheessa käytimme fokusryhmähaastattelu menetelmää haastatteleamalla tulo-oppaan luonnosversion saaneita opettajia teemakysymyksiin tulo-oppaan laadusta ja tarpeellisuudesta. Teemoittelun avulla haastattelusta nostettiin esille kaksitoista kohtaa: tulo-oppaan tarve, tyyli ja lähestymistapa, kieli, ulkoasu ja käytettävyys, erityisryhmät, oikeusturva, tulo-opas muutto-oppaana, tulo-opas hyvän hallinnon edistäjänä, palveluperiaate ja vankeuslain tavoitteet, vastaus tarpeeseen ja ongelmaan vai ehkä pyrkimys uuteen sekä miten tulo-opasta tulisi jatkossa arvioida ja kehittää? Saimme paljon hyviä parannusehdotuksia ja ohjeita, joiden avulla laadimme viimeisimmän version tulo-oppaasta, joka on myös tämän toiminnallisen opinnäytetyömme ansiosta valmistunut tuote.

Asiasanat, tulo-opas, hyvä hallinto, neuvonta, vapauttamisyksikkö, vangin oikeusturva

Halonen, Jarkko
Korhonen, Janne-Matti

The Oulu Release Unit arrival guide

Year	2013	Pages	100
------	------	-------	-----

The starting point in our thesis was to make a product that genuinely serves working life and that would be based on a scientific study and would be carried out in a tight partnership with working life. We also wanted to make use of our working life experience and our interest to do research development by creating the research frame to bring out and develop concretely a product that will serve working life and will especially be a promoter for good administration. The purpose of the product was also to bring help to the prisoner's information need and to promote the profitability of the time spent in the release unit. The prisoner's arrival guide that has been created as a result of our study is meant and designed particularly to the needs and conditions of the Oulu Release Unit but it could also serve as the model in other release units and perhaps in prisons too.

The Oulu Release Unit is located in connection with the prison of Oulu. The unit began its operation May 1, 2010 and it holds 14 spaces for male prisoners and 2 spaces for female prisoners. The prisoners are placed in the release unit particularly in the preparation for their release which is the basic purpose of the unit. The prisoners are released mainly in Oulu or its surrounding areas. The prisoner's rehabilitation needs are surveyed and it is possible for him to take part in different rehabilitation programs. The release is prepared for via networking and if necessary with the social services or A- clinic.

In our study we look the arrival guide's suitability and need through good administration based on 2 § in constitution of Finland and also through the captivity law and its objectives. In our study we also have a judicial point of view which is meant to the prisoner's right to get information in the situation when he needs it most when arriving at the release unit. The arrival guide can as well be used at the stage in which the prisoner is about to be released - as a guide to introduce the unit.

At the first stage of our two-phase study we worked a sketch version of the arrival guide of the Oulu Release Unit as pair work. We sent it to be examined by four vocational teachers working in different fields in Criminal Sanctions Agency. At the second stage we used a focus group interview - method by interviewing the teachers who had received the sketch version with theme questions about the quality and necessity of the arrival guide. With the help of the theme questions in the interview twelve issues were brought up: the need of the arrival guide, style and approach, language, appearance and usability, special groups, legal protection, the arrival guide as a moving guide, the arrival guide as a promoter of good administration, service principle and objectives of the captivity law, an answer to the need and problem as well how the arrival guide should be both estimated and developed in the future. We received many good improvement proposals and instructions to draw up the latest version of the arrival guide which, thanks to our functional study, is a ready product now.

Keywords: arrival guide, good administration, advice, release unit, the prisoner's legal protection

Keywords, arrival guide, good administration, advice, release unit, the prisoner's legal protection

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Tutkimuksellista kehittämistoimintaa projektin muodossa	10
	2.1 Projektiorganisaation näkyminen opinnäytetyössämme.....	10
	2.2 Projektin aikataulut	13
3	Vapauttamisyksikkö osana vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa.....	14
	3.1 Vankien toiminta vapauttamisyksikössä.....	15
	3.2 Vapauttamisyksikkö Oulussa.....	16
	3.3 Oulun vapauttamisyksikön henkilökunta	16
4	Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys.....	17
5	Tarve helppolukuisen ja helposti ymmärrettävän tulo-oppaan kehittämiseksi.....	19
	5.1 Helppolukuisen tulo-oppaan toteutus	21
	5.2 Helppolukuisen tekstin typografiaa	22
	5.3 Rivien pituudet	22
	5.4 Rivivälit	23
6	Virkakielen ongelmat	23
	6.1 Viranomaiskielen huoltohistoria	23
	6.2 Onko virkamiesten kankea virkakieli edelleen rikosseuraamusalan ja "yhteiskunnan ongelma"?.....	24
7	Tulo-opas hyvän hallinnon edistäjänä	24
	7.1 Normaalisuusperiaate	25
	7.2 Hallintolaki ja lainsäädäntö mukana tulo-oppaan suunnittelussa	26
	7.3 Palveluperiaatteen toteutuminen tulo-oppaassa.....	27
8	Taustatietoa helppolukuisen tulo-oppaan valmistamisen tarpeelle	28
	8.1 Oppimisvaikeudet	28
	8.2 ADHD	30
	8.3 Oppimisvaikeuksien psykologinen näkökulma	31
9	Ryhmähaastattelun mukaan ottaminen tulo-oppaan kehittämisprosessiin.....	32
10	Fokusryhmähaastattelun analysointi ja ryhmähaastatteluun valitut teemat	34
	10.1 Minkälaisena näet tulo-oppaan tarpeen?.....	36
	10.2 Tyyli ja lähestymistapa.....	36
	10.3 Kieli ja kieliasu	37
	10.4 Ulkoasu ja käytettävyys.....	38
	10.5 Tietomäärä, sisältö ja rajausta	39
	10.6 Erityisryhmät, ulkomaalaiset ja vammaiset	40
	10.7 Oikeusturva ja yhdenvertaisuus	41
	10.8 Tulo-opas muutto-oppaana ja vanki hallinnon subjektina	42
	10.9 Tulo-opas hyvän hallinnon edistäjänä	43

10.10 Tulo-opas ja palveluperiaate sekä vankeuslain tavoitteet.....	44
10.11 Onko tulo-opas vastaus tarpeeseen ja ongelmaan vai ehkä pyrkimys ja askellus uuteen.....	45
10.12 Miten tulo-opasta tulisi jatkossa arvioida ja kehittää?	45
11 Fokusryhmähaastattelun jälkeiset muutokset tulo-oppaaseen.....	46
12 Pohdinta ja arviointi	49
12.1 Tutkimuksen eettisyys.....	53
12.2 Oma ammatillinen kehittyminen	55
13 Kehittämisehdotukset: jatkotutkimusaihe	56
Liitteet	60

1 Johdanto

Uuden, vuonna 2006 voimaantulleen vankeuslain mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on edistää vangin rikoksetonta elämää ja estää rikosten tekemistä rangaistuksen aikana. Näitä valmiuksia voidaan auttaa tukemalla vangin elämänhallintataitoja sekä sijoittumista yhteiskuntaan. Vankilaolojen olisi vastattava mahdollisimman paljon yhteiskunnassa vallitsevia elinololoja.

Rikosseuraamusalalla on siirrytty entistä enemmän kohti avoimempaa rangaistusten täytäntöönpanoa. Tällä tarkoitetaan avolaitosten ja vapauttamisyksiköiden käytön lisäämistä. Organisaatiouudistusten avulla on kehitetty menetelmiä, joilla vapauttamisvaiheesta tulisi mahdollisimman hyvin rikoksetonta elämää tukeva. Avoimempaa rangaistusten täytäntöönpanoa edistää vapauttamisyksikköjen perustaminen. Oulun vapauttamisyksikkö on aloittanut toimintansa 1.10.2012.

Pidimme vuoden 2013 syyskuun neljäntenä päivänä palaverin tulevasta opinnäytetyötämme ohjaavan opettajan Pekka Sassin kanssa ja mietimme yhdessä opinnäytetyömme aiheen tämentämistä, jonka muutos mahdollistaisi dynaamisemman toteuttamistavan ja selkeämmin määritellyn tavoitteen. Palaveri osoittautui hedelmälliseksi ja sen lopputuloksena syntyi hyvin mielenkiintoiselta vaikuttava aihe. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena ja tuotoksena olisi kehittää käyttöön otettavissa oleva vangin tulo-opas. Opas olisi suunnattu vangeille, jotka ovat sijoitettu suorittamaan rangaistustaan Oulun vapauttamisyksikköön.

Ideointivaiheen jälkeen tulevan projektin piirteet selkeytyivät ja opinnäytetyömme lähtökohdaksi määritimme tuottaa työelämää aidosti palveleva tuote, joka perustuisi tieteelliseen tutkimukseen ja olisi samalla toteutettu tiiviissä kumppanuudessa työelämän kanssa. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt ovat yleensä siinä mielessä työelämälähtöisiä, että niiltä toivotaan ja edellytetäänkin selkeää yhteyttä työelämän kehittämiseen. Tämä oli myös meidän lähtökohtamme opinnäytetyön aloitusvaiheessa. Tavoitteenamme oli myös hyödyntää omaa työelämäkokemustamme ja kiinnostustamme tehdä tutkimuksellista kehittämistoimintaa. Otimme yhteyttä Oulun vapauttamisyksikköön rikosseuraamuskesimies Ritva Jaloseen ja hänen mielestä aihe vaikutti ajankohtaiselta ja ennen kaikkea tarpeelliselta.

Meillä kummallakin tämän opinnäytetyön tekijöistä on taustallamme useiden vuosien kokemus vankeinhoidosta ja rikosseuraamusalalta. Toinen meistä - Jarkko Halonen - työskentelee ohjaajana Oulun vapauttamisyksikössä ja hänellä on työnsä kautta ensikäden tietoa Oulun vapauttamisyksikön vahvuuksista ja heikkouksista. Näiden tietojen ja taustatietämyksen perusteella päädyimme tähän aiheeseen. Toinen tekijöistä - Janne-Matti Korhonen - työskentelee varti-

jana Pelson vankilassa. Pelson vankila toimii usein vankeja vapauttamisyksikköön lähettävän laitoksen roolissa. Korhonen tuo opinnäytteeseemme mukanaan myös toisen näkökulman parityönä tehtävään opinnäytetyöhön. Toinen näkökulma auttaa tarkastelemaan käsiteltäviä asioita myös ulkopuolisen silmin, ettei opinnäytetyöstämme korostuisi putkinäköisyys ja puolueellisuus. Parityönä tehdyn opinnäytetyön etuihin kuuluu eettisten ongelmien pohtiminen laajemmasta näkökulmasta. Subjektiivisuuden vaara eli marginaali kaventuu, koska asioita voidaan tarkastella vähintään kahdesta eri näkökulmasta.

Opinnäytetyötämme ohjaava opettaja rohkaisi ja kannusti meitä valitsemaan innovatiivisen työelämän kehittämishankkeen. Hänen mielestään tutkimuksellinen kehittämistoiminta (ks. Toikko & Rantanen 2009) olisi hyvä valinta, koska olimme aidosti kiinnostuneita täyttämään ne odotukset, mitä vapauttamisyksikön henkilökunnalla oli hankkeen suhteen. Halusimme myös tehdä aitoa yhteistyötä työyhteisön kanssa selvittääksemme tulo-oppaaseen kohdistuvia tarpeita ja odotuksia. Lisäksi halusimme kehittyä ammatillisesti opinnäytetyöhankkeen edistymisen myötä vahvistamalla jo olemassa olevia vahvuuksiamme sekä löytämällä ihan uusia valmiuksia ja aluevaltauksia. Päädyimme tekemään opinnäytetyömme parityönä, koska tutkimuksellinen kehittämistoiminta, joka tähtää kehittämishankkeen kohteena olevan toiminnan muuttamiseen tai käytännön työelämää palvelevan lopputuotteen tuottamiseen, soveltui käsittääksemme hyvin parityönä tehtäväksi. Tutkimuksemme tavoitteena on räätälöidyn tulo-oppaan kehittäminen valmiiksi, käyttöön otettavaksi tuotteeksi yhdessä työelämän kanssa. Varsinaista tutkimusongelmaa ei siten toiminnalliseen opinnäytetyöhömmе liity, mutta tutkimuskysymykset voi kiteyttää kahteen: onko 1) vapauttamisyksikön tulo-opas tarpeellinen tai onko olemassa peräti velvollisuus sen tekemiseen ja 2) minkälainen tulo-oppaan tulisi olla, jotta se parhaiten palvelisi yksikköön saapuvaa vankia? Ensimmäinen kysymys voidaan käsittää myös opinnäytetyömme lähtökohdaksi ja perusteluksi, miksi tuotekehitysprosessi on tarpeen (vrt. Toikko & Rantanen 2009, 57-58). Toistemme tunteminen entuudestaan vaikutti päätökseemme parityöskentelystä. Päätöksemme taustalla oli myös kehittämishankkeiden onnistumisen edellytykset, jotka usein vaativat monipuolista osaamista. Näin ollen on hyvä yhdistää kahden tai jopa kolmen henkilön osaaminen hankkeelle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Toiminnallisen työmme ja raporttimme edistymisen tuotoksena valmistui luonnosversio vangin tulo-oppaasta, jonka lähetimme tarkastettavaksi ja kommentoitavaksi Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalle. Tämän vaiheen jälkeen teimme fokusryhmähaastattelun, jonka kohderyhmä oli Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen opettajat. Ryhmähaastattelu mahdollisti tulo-oppaan kehittämisen lopulliseen muotoonsa.

Opinnäytetyömme aihe on useammassakin mielessä ajankohtainen. Vapauttamisyksiköt ovat uusia, neuvonnan tarpeet ovat konkreetit ja hyvälle hallinnolle on asetettu yhä korkeampia

vaatimuksia. Julkishallinnon pitää olla asiakaslähtöistä ja asiakkaan oikeusturva tulee taata. Rikosseuraamuslaitos pyrkii sekä tehostamaan vankien vapauttamista tukevaa toimintaa, että myös arvioimaan sitä:

Vankien suunnitelmallisen vapauttamisen ja siihen liittyvän verkostotyön edistämiseksi vapauttamista tukevaa toimintaa tehostetaan niillä paikkakunnilla, joihin vapautuu eniten vankeja. Ensimmäisistä vapauttamisyksiköistä saatujen kokemusten perusteella arvioidaan uusien vapauttamisyksiköiden perustamistarve keskeisiin kaupunkeihin. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020.)

Nykyään yhä useammassa vankilassa on vangille suunnattu tulo-opas, joka auttaa niin henkilökuntaa työssään, kuin vankejakin heidän saapuessa suorittamaan vankeusrangaistustaan heille entuudestaan tuntemattomaan ympäristöön. Opinnäytetyötä aloittaessamme ei Oulun vapauttamisyksikköön ollut vielä laadittu vangille suunnattua tulo-opasta joten tulo-oppaalle on potentiaalinen ja konkreettinenkin tarve.

Saatuamme mieleisemme opinnäytetyöaiheen päätettyä oli mietittävä viitekehystä ja täsmennettävä sen sisältöä. Emme halunneet työmme paisuvan liian laajaksi ja hallitsemattomaksi vaan katsoimme, että oli syytä pitää tiukasti kiinni löytämästämme opinnäytetyön punaisesta langasta ja siihen kytkeytyvästä viitekehyksestä. Määrittelemme opinnäytetyömme viitekehysten olevan hyvää hallintoa ja sen edistämistä palveleva oikeudellinen näkökulma koskien vapauttamisyksikköön sijoitettavan vangin oikeutta saada tietoa ja informaatiota. Tutkimuksen teoreettiseksi viitekehykseksi olisi soveltunut ja löytynyt muitakin vaihtoehtoja esimerkiksi sosiaalisen kuntoutuksen viitekehys, joka olisi avannut tarkastelunäkökulmia myös vangin sijoittumiseksi yhteiskuntaan vapauttamisyksikkövaiheen jälkeen. Tämä ratkaisu olisi kuitenkin laajentanut opinnäytettämme mielestämme liian laajaksi aiempien esillä olleiden aihevaihtoehtojen tapaan. Löytämämme ratkaisu on selkeämpi ja vähemmän riskialtis. Telemme ajallisen rajauksen mukaisesti käsittelemme opinnäytteessämme vangin aikaa vapauttamisyksikössä, ei sen jälkeisessä vapautumisessa. Näin ollen viitekehyksemme on, kuten aiemmassa kävi ilmi, hyvän hallinnon - ja sen edistämisen - näkökulma.

Vapauttamisyksikkötoiminta Suomessa on vielä melko uutta ja sen vuoksi siitä ei voi olla olemassa juurikaan tutkimuksia ja raportteja. Olemme hyödyntäneet aiemmista tutkimuksista mm. Marja-Liisa Valkosen Kuopion vapauttamisyksiköstä tekemää opinnäytetyötä *vapauttamisyksikkö vapautumisen tukena*. Valkonen teki tutkimuksensa vuonna 2012 vapauttamisyksikkötoiminnan kehittämiseksi.

2 Tutkimuksellista kehittämistoimintaa projektin muodossa

2.1 Projektiorganisaation näkyminen opinnäytetyössämme

Tutkimukselliseen kehittämistoimintaan (Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009) kuuluu työelämälähtöisyys ja istuu hyvin dynaaminen, jopa projektimuotoinen toteuttamistapa.¹ Käytävissä olevan ajan rajallisuuden vuoksi päädyimme käyttämään projektisuunnittelua opinnäytetyömme toteuttamisen apuna ja tukena. Tämä siksi, koska kysymyksessä on kehittämishanke ja se edellyttää myös asianmukaista raportointia.

Projektiorganisaatiolla tarkoitetaan tarkoituksenmukaista organisaatiota, joka on muodostettu jonkin tietyn projektin toteuttamiseksi. Projektiorganisaatiossa olevat henkilöt ovat mukana määräajan. Linjaorganisaatio kuuluu usein tyypilliseen projektityöhön ja sen seurannasta ja ohjaamisesta vastaa johtoryhmä ja projektin sisäisestä johtamisesta projektipäällikkö. Jos projekti on laajuudeltaan pieni, ei erillistä johtoryhmää tarvita vaan projektin valvoja tai ohjausryhmä edustaa projektin asettajaa. Jotta projektityön vaatima tehokas johtaminen ja päätöksenteko eivät kärsisi, tulisi roolit ja vastuut eri sidosryhmien välillä määrittää etukäteen. (Silfverberg 2001, 59; Pelin 2008, 65.)

Pelinin (2008, 65) mukaan projektiorganisaatiolla tarkoitetaan projektin toteuttamista varten muodostettua, tarkoituksenmukaista organisaatiota, jossa henkilöt ovat mukana määräajan. Projektityössä käytetään usein tyypillistä linjaorganisaatiota, jossa projektin ohjaamisesta ja seurannasta vastaa tärkeimpien sidosryhmien perustama johtoryhmä ja projektin sisäisestä johtamisesta projektipäällikkö. Pienessä projektissa erillistä johtoryhmää ei kuitenkaan tarvita, vaan projektin asettajaa edustaa joko projektin valvoja tai ohjausryhmä. Tällöin projektipäällikkö toimii pääasiallisena resurssina. On hyvä ja tarkoituksenmukaista määrittää eri sidosryhmien roolit ja vastuut mahdollisimman selkeästi, jotta projektityön edellyttämä tehokas johtaminen ja päätöksenteko eivät kärsisi. (Silfverberg 2001, 59; Pelin 2008, 65, 68-69.)

Projektiorganisaatiomme kehittämishankkeessamme koostui projektiryhmästä, ohjausryhmästä, asiantuntijaryhmästä ja tukiryhmästä (kuvio 1, sivu 11.). Laurea-ammattikorkeakoulu ja Oulun vapauttamisyksikkö toimivat tässä asetelmassa projektin asettajana. Pelinin (2008, 68) mukaan päätös projektin käynnistämisestä tehdään aina projektin asettajien toimesta. Opinnäytetyön tekijöiden asema muistuttaa joiltakin osin projektivastaavan asemaa projektiorganisaatiossa. Tarkoituksena on, että molemmat tekijöistä vastaavat opinnäytetyön etenemisestä tasapuolisesti ja työn määrä jakaantuu tasapuolisesti.

¹ Toikko & Rantasen (2009, 157) mukaan tutkimuksellinen kehittämistoiminta asettuu tutkimuksen ja projektityön välimaastoon.

”Projektin asettajana” toimii ohjausryhmä, jonka tehtävät ovat projektipäällikön laatimien projektisuunnitelmien hyväksyminen, päätösten tekeminen projektia koskeissa asioissa, projektin tuloksen hyväksyminen ja projektin purku, kun tehtävä on suoritettu ja projekti päättyy (Pelin 2008, 68). Projektimme asettajia ohjausryhmässä edustivat ikään kuin Laurea-ammattikorkeakoulu opettajineen, Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen ohjaava opettaja, sekä Oulun vapauttamisyksikön esimies. Tämä *ohjausryhmä* hyväksyi vertauskuvallisesti projektimme tuloksen (opinnäytetyö ja tulo-opas) ja antoi luvan projektin päättämiseksi opinnäytetyömme valmistuessa.

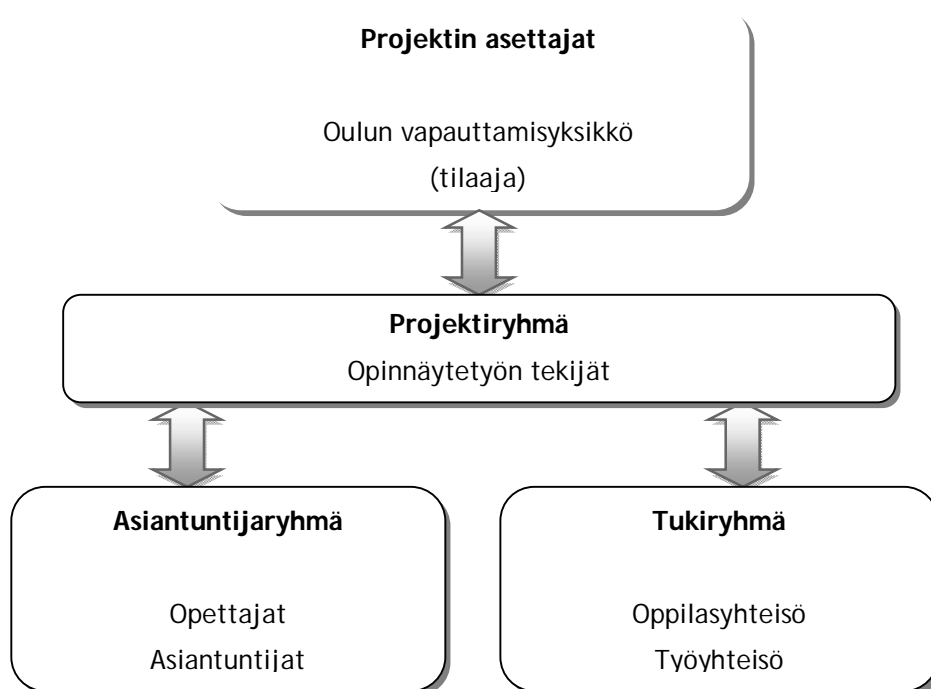
Niin kutsutun asiantuntijaryhmän osallistujajoukkoon kuuluivat Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen opettajat, jotka opettavat eri oppiainekokonaisuuksia. Järjestimme fokusryhmähaastattelun (Focus group), joka on ennalta suunniteltu ja ohjattu ryhmävuorovaikutukseen perustuva ryhmähaastattelu ja on keskeinen metodien osa tutkimusta ja prosessin etenemistä kohti valmista tuotetta (tulo-opas). Ennen haastattelun toteuttamista toimitimme tarkasteltavaksi tuotteemme fokusryhmäversion, versio nro 1 (liite 2). Sisällön ohjaamisesta opinnäytetyössämme vastasi yliopettaja Pekka Sass. Oulun vapauttamisyksiköstä saimme asiantuntijapua tulo-opasta koskeviin tarpeisiin ja odotuksiin rikosseuraamusesimies Ritva Jaloselta. Opinnäytetyön tiivistelmän englanninkieliseen osioon saimme ohjauksen FM Marja Korhoselta.

Projektimme tukena (tukiryhmänä) toimivat opinnäytetyömme opponoija sekä SRV12KA² -sosionomiopiskelijaryhmä, joilta saimme työhömmme liittyvää palautetta Laurean opinnäytetyöseminaarissa.

Pohdimme alussa, haluaisimmeko hahmottaa opinnäytetyön tekemistä ja organisointia jonkinlaisella pienimuotoisella projektisuunnitelmalla. Päädyimme siihen että projektisuunnitelma on omiaan mahdollistamaan työn etenemiseen ja aikatauluun liittyvien tavoitteiden saavuttamiset, kuin myös laadullisten tavoitteiden saavuttamisen ja helpottaa myös arviointia. Opinnäytetyötämme lukevan on myös helpompi tutustua työhön sekä hahmottaa sen vaiheita ja onnistumista kun projektivaiheet on määritelty ja etenemistä kuvataan prosessuaalisesti vaihe vaiheelta. Opinnäytetyössämme on myös kysymys tutkijan ja tekijän tien yhdistämisestä ja eräänlaisesta tutkimustoiminnan ja kehittämishankkeen välimuodosta, *tutkimuksellisesta kehittämistoiminnasta* (Toikko & Rantanen 2009), jonka tuotos on - ei pelkästään työelämälähtöinen raportti ja opinnäytetyö - vaan peräti valmis tai pienin muutoksin ja täsmennyksin käyttöönotettava tuote.

² SRV12KA: Sosiaali- ja rikosseuraamusalan koulutusohjelma, vuonna 2012 keväällä aloittaneet aikuisopiskelijat.

Opinnäytetyön tekemisen mallintaminen projektin muotoon varmistaa kokemuksemme perusteella monia asioita. Projektinsuunnittelussa pyritään välttämään ja minimoimaan riskejä sekä hyödyntämään mahdollisimman tarkkaan yhteistyötahojen potentiaaliset mahdollisuudet osallistua tuotteen kehittämiseen. Projektinhallinta on siten varmistamassa projektille asetettujen tavoitteiden saavuttamista - ja opinnäytetyömme valmistumista. Projektisuunnitelma projektiorganisaatioineen nimittäin asettaa tavoitteen ja kertoo, kuinka tavoite voidaan asetetussa määräajassa saavuttaa. Tätä tukee se, että opinnäytetyöhön ajallisiin, sisällöllisiin, laadullisiin vaatimuksiin liittyvät riskit on näin pyritty minimoimaan. Lähtökohtana oli tehdä parityö, johon liittyy myös omat haasteensa. Haasteet halusimme muuttaa mahdollisuuksiksi ja sitä auttoi kehittämishankkeen mallintaminen projektiksi. Projektimalli tuo mielestämme oman näkyvän lisäarvonsa opinnäytetyöhön ja korostaa sen edistymisen prosessuaalisuutta ja työelämälähtöisyyttä. Näitä taitoja ja valmiuksia koemme tarvitsevamme myös työelämässä.



KUVIO 1. Opinnäytetyö organisaatio havainnollistettuna projektiorganisaation muodossa.

2.2 Projektin aikataulut

Projektimme (opinnäytetyön tekeminen) päätehtäviä eli vaiheita oli viisi: Ideointi, perehtyminen aiheeseen, suunnittelu, toteutus ja projektin lopetus. Projektimme päätehtävät aikatauluineen ilmenevät taulukosta 1.

1. *Ideointi.* Aloimme ideoida opinnäytetyötämme alun perin huhtikuussa 2013 ja laadimme silloin ideapaperin, jonka myös tallensimme Optima discendum-verkkooppimisympäristöön. Sovimme tuolloin myös tapaamisesta Oulun vapauttamisyksikön rikosseuraamussimiehen Ritva Jalosen kanssa, jolta odotimme saavamme myös ideoita työmme sisältöä koskien.
2. *Perehtyminen aiheeseen.* Aloitimme opinnäytetyöhömmä käytettävän lähdemateriaalin etsimisen vuoden 2013 huhti -toukokuun vaihteessa. Perehdyimme tutkimuksiin, alan julkaisuihin ja etsimme tietoa vapauttamisyksiköistä yleisesti. Erityisesti perehdyimme Oulun vapauttamisyksikköön ja sen toimintaan.
3. *Suunnittelu.* Opinnäytetyön suunnitelmaseminaariin osallistuimme toukokuussa 2013 ja silloinen aihe oli laadullinen tutkimus Oulun vapauttamisyksiköstä ja sen toimintakentästä / arjen siviilitaitojen opettelusta. Päätimme myöhemmin, alkusyksystä, muuttaa aiheen tulo-oppaan kehittämiseksi ja kehittämisprosessia kuvaavaksi toiminnalliseksi opinnäytetyöksi ja sitä koskevaksi raportiksi. Tarkkaa ajankohtaa nykyisen toiminnallisen raportin suunnitteluvaiheen aloittamiselle pidämme syyskuun 2013 alkua, jolloin pidimme ohjaavan opettajamme Pekka Sassin kanssa opinnäytetyömme nykymuotoa ajatellen tärkeän ja hedelmälliseksi osoittautuneen palaverin. Laadimme heti tämän palaverin jälkeen myös ensimmäisen version projektityön tuotoksena valmistuvasta tuotteestamme.
4. *Toteutus.* Opinnäytetyöhön käytettävän materiaalien ja aineiston kerääminen ja työn kirjoittaminen alkoi toukokuussa 2013. Tässä vaiheessa tutustuimme teorioihin ja tietoperustaan joka palvelisi silloista aihevalintaamme, joka oli laadullinen tutkimus Oulun vapauttamisyksiköstä. Teoreettinen viitekehys osoittautui suhteellisen laajaksi. Kun päämääränä oli työelämää palvelevan tuotteen kehittäminen, suuntautui opinnäytetyömme vahvasti toiminnalliseksi ja pystyimme käyttämään hyödyksi myös aiempaa perehtymistä aihepiiriin, vapauttamisyksikön säilyessä edelleen opinnäytetyömme kohteena, tosin eri näkökulmasta. Opinnäytetyön toteutusajankohta ajoittuu syyskuun ja marraskuun 2013 väliseen aikaan.

5. *Projektin lopetus.* Saatuaamme kehittämisprosessin suunnitelman mukaiseen päätöseen ja opinnäytetyömme tuotoksena valmistuneen tulo-oppaan lopulliseen, opinnäytetyön liitteenä olevaan muotoon, katsomme työelämän ja sen kehittämistä palvelevan projektimme päättymisajankohdaksi vuoden 2013 marraskuun. Arviointi on osa opinnäytetyötä ja sisällytetty siihen. Arvioimme opinnäytetyön hankkeen edistymistä ja sen prosessuaalisia vaiheita sekä omaa ammatillista kehittymistämme. Myös lopputuote ja sille asettamiemme tavoitteiden saavuttaminen on arviointimme kohteena. Itse tulo-oppaan käyttöönottoa ja sen vaikutuksia ja vaikuttavuutta Oulun vapauttamisyksikössä emme voi arvioida opinnäytetyössämme.

Taulukko 1. Projektin päätehtävät ja aikataulut

Päätehtävät	Aikataulut	Eteneminen
1. Ideointi	4-5/ 2013	Aiheen valinta, yhteyden ottaminen yhteistyötahoon
2. Perehtyminen aiheeseen	4-5/ 2013 sekä 9/ 2013	Ensimmäisen seminaarityön valmistaminen, teoreettinen tausta ja tietoperusta
3. Suunnittelu	9/2013	Projektisuunnitelma tuotteen luonnostelu, palaute yksiköstä
4. Toteutus	9-11/ 2013	Tuotteen sisällön luominen, yksikön valokuvaus/kuvien editointi, tuotteen testaus fokusryhmässä
5. Projektin lopetus	11/ 2013	Valmis tuote, arviointi, valmis loppuraportti, opinnäytetyön esittäminen

3 Vapauttamisyksikkö osana vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa

Vapauttamisyksikkötoiminnalla on lainsäädännölliset kehyksensä. Uuden vankeuslain (767/2005) mukaan vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on edistää vangin rikoksetonta elämäntapaa sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. Valmiuksia rikoksettomaan elämään voidaan edistää tukemalla vangin elämänhallintataitoja sekä sijoittumista yhteiskun-

taan. Vankilan olojen on vastattava mahdollisimman paljon yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja (VankL 1 luku 2-3 §).

Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston ja Rikosseuraamusviraston tulossopimuksessa vuodelle 2010 edellytettiin, että Rikosseuraamuslaitos laatii suunnitelman vapauttamisyksiköiden toiminnasta. Vapauttamisyksiköitä suunniteltiin ja perustettiin kriminaalipoliittisen tavoitteen pohjalta, jonka mukaan toiminnan painopistettä tulee siirtää laitosseuraamuksista avoseuraamuksiin, sekä suljetuista vankiloista avolaitoksiin ja vankien hallittuun vapauttamiseen.

Ensimmäisen kerran vapauttamisyksiköiden perustamista esitettiin 2008 syksyllä alueyksiköiden organisointivaihtoehtoja koskevassa selvityksessä (Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto 6.4.2010). Vapauttamisyksikön tarkoituksena on edistää vankilasta vapautuvien vankien yhteiskuntaan uudelleen sijoittumista. Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa 2011-2020 on mainittu siitä, että tarkoitus on edistää vankien suunnitelmallista vapauttamista ja siihen liittyvää verkostotyötä tehostamalla vapauttamista tukevaa toimintaa niillä paikkakunnilla, joihin vapautuu eniten vankeja. Toiminnan vaikuttavuutta on tarkoitus myös arvioida ensimmäisistä vapauttamisyksiköistä saatujen kokemusten perusteella.

3.1 Vankien toiminta vapauttamisyksikössä

Vapauttamisyksikössä suorittavat rangaistustaan avolaitoskelpoiset vankeusvangit. Jotkut heistä vapautuvat ilman valvontaa, toiset taas vapautuvat valvonnassa tai valvotun koevapauden kautta. Vapauttamisyksikössä he voivat osallistua vapautumisensa valmisteluun sekä vankityöhön, opiskeluun, kuntouttavaan toimintaan tai käydä ulkopuolella töissä tai opiskelemasa.

Vapauttamisyksikössä järjestettävä toiminta perustuu vangille laadittuun yksilölliseen rangaistusajan suunnitelmaan. Vangin sijoittamisesta vapauttamisyksikköön päättää Arviointikeskus, joka on Rikosseuraamuslaitoksen alueellinen toimintayksikkö. Vapauttamisyksikössä on tarjolla kuntouttavaa toimintaa, arjentaitojen ohjausta, avolaitostyötä tai mahdollisuus siviiliopiskeluun tai -työhön. Lisäksi vangeille voidaan järjestää laitoksen ulkopuolella ryhmä- tai yksilötyönä ohjelmatoimintaa tai muuta vapauteen ja rikoksettomuuteen valmentavaa kuntoutusta. Vapautumisen valmistelusta maksetaan vangille toimintarahaa TO1- TO3 (0,70 €- 1,20 €/h).

3.2 Vapauttamisyksikkö Oulussa

Oulun vapauttamisyksikkö perustettiin Oulun vankilan yhteyteen Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueelle ja se aloitti toimintansa 1.10.2012. Oulun vapauttamisyksikkö sijaitsee Oulun vankila-alueen takana aivan vankila-alueen rajan tuntumassa, jossa vangit asuvat kahdessa kaksikerroksisessa puutalossa. Taloissa on yhteensä kahdeksan huoneistoa 14-vangille ja jokainen huoneisto on tarkoitettu kahden vangin asuttavaksi. Oulun vapauttamisyksikkö on *ainoa* vapauttamisyksikkö Suomessa, johon sijoitetaan myös naisvankeja. Tämä seikka vaikutti osaltaan myös Oulun vapauttamisyksikön ottamista tutkimuskohteeksi. Yhdessä huoneistoista on henkilökunnan toimistotilat. (Oulun vapauttamisyksikön esite 18.9.2012.)

Vapauttamisyksikön vankien käytössä on varastorakennus, josta vangit voivat kuitata itselleen pienen lukollisen tilan omaisuuden säilyttämistä varten. Pyykin pesemisen vangit voivat suorittaa pyykkituvassa, johon vangit varaavat vuoronsa toimiston seinällä olevasta varauslistasta. Samassa rakennuksessa sijaitsee myös vapauttamisyksikön vankien käytössä oleva sauna, joka lämpenee kerran viikossa. (Oulun vapauttamisyksikön esite 18.9.2012.)

Oulun vapauttamisyksikössä vangit valmistavat itse ruokansa, siivoavat asuntonsa ja pesevät omat pyykkinsä. Heidän on sitouduttava ehdottomaan päihtettömyyteen ja tekniseen valvontaan. Vangeilla on mahdollisuus käydä vapauttamisyksikön ulkopuolella kaupassa, uimahallissa, kirjastossa, urheilutapahtumissa yms. joko valvotusti tai itsenäisesti. (Oulun vapauttamisyksikön esite 18.9.2012.)

Vangeilla on mahdollisuus tärkeästä syystä valvottuun tapaamiseen. Heillä on rahat hallussaan ja mahdollisuus käyttää vankilan luovuttamaa puhelinta määrättyinä aikoina. Vapauttamisyksikössä on asiointia varten internet käytön mahdollisuus henkilökunnan luvalla ja valvonnassa. Vankilan terveydenhuollon määräämät sallitut lääkkeet ovat vankien hallussa. (Oulun vapauttamisyksikön esite 18.9.2012.)

3.3 Oulun vapauttamisyksikön henkilökunta

Oulun vapauttamisyksikössä työskentelee kolme ohjaajaa ja rikosseuraamusesimies (RSE). Ohjaajat ovat paikalla seitsemänä päivänä viikossa ja rikosseuraamusesimies on tavoitettavissa arkipäivisin virka-aikana. Myös Oulun vankila on tiiviisti mukana vapauttamisyksikön valvonnassa ja toiminnoissa.

Vapauttamisyksikössä voidaan tarvittaessa käyttää Oulun vankilan opinto-ohjaajan, erityisohjaajan, sosiaalityöntekijän, pastorin tai psykologin palveluita. Vankien terveydenhuollosta ja

lääkkeistä vastaa terveydenhuoltoyksikkö. Vangeille maksetaan ruokakorvausta 6,40€ / päivässä, koska heille ei tarjota ruokaa vankilan puolesta.

4 Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

Marja Sutela (2006) katsoo, että tutkimuksen viitekehys voidaan lainopillisessa tutkimuksessa ymmärtää tutkimukselliseksi näkökulmaksi ja tällöin ”tutkimusongelmaa voidaan lähestyä esimerkiksi perusoikeus-näkökulmasta tai hyvän hallinnon kannalta.” Sutelan mukaan valittu viitekehys on tällöin oikeudellinen näkökulma joka on kantava lähestymistapa varsinaiseen tutkimuskysymykseen ”esimerkiksi tutkittaessa hallintopäätöksen perustelemista voidaan kysymystä peilata läpi työn perustuslain (731/1999) 21§:ssä säädettyyn hyvään hallintoon.” (Sutela 2006, 233-250.)

Opinnäytetyömme viitekehystenä toimii oikeudellinen näkökulma vapauttamisyksikköön sijoitettavan vangin oikeudesta saada tietoa ja informaatiota. Näkökulma liittyy vangin oikeuteen neuvonnan suhteen. Yhdistämällä tämän hyvän hallinnon viitekehykseen, syntyi ajatus vangin tulo-oppaasta, joka on itse asiassa käytössä joissakin vankiloissa, kuten Pelson vankilassa. Opinnäytetyömme aloitusvaiheessa ei Oulun vapauttamisyksikössä vielä ollut vangille suunnattua tulo-opasta. Opas on tämän opinnäytetyön tavoitteena ja tuotoksena.

Pohtiessamme vangin oikeuksien ja tarpeiden välille syntyvää *jännitettä* päädyimme ratkaisuun kehittää tulo-opas, joka palvelisi tiedon tarvetta ja sopeutumista Oulun vapauttamisyksikköön. Tulo-oppaan avulla myös vanki voisi saada vapauttamisyksikön mahdollisuuksista mahdollisimman paljon irti. Sisällöltään vangeille tarkoitettua tulo-oppaan esitystapaa voisi peilata sekä hyvään hallintoon ja sen edistämiseen, kuin myös vankeuslain tavoitteisiin ja niiden konkretisointiin.

Laajemmin käsiteltynä normatiivinen viitekehys käsittää joiltakin osin myös Rikosseuraamusalan voimassa olevan strategian (2011-2020), joka edustaa joiltakin osin myös sosiaalisen kuntoutuksen viitekehystä. Tutkimustehtävän rajaamme kuitenkin vangin vapauttamisyksikköön saapumisen ajankohtaan, jolloin hänen tiedontarpeensa uudesta ympäristöstä on suurimmillaan. Näin kuntoutuksen tavoitteet ja viitekehys rajautuvat viitekehyksemme ulkopuolelle, koska kuntoutusprosessi ja sosiaalinen kuntoutus ei varsinaisesti liity hyvään hallintoon. Vankien kuntoutus on yleensä pitempikestoista sekä jaksotettua ja kuntoutuksen jatkumon on yleensä tarkoitus ulottua myös vapautumisen jälkeiseen elämään.

Tukemalla vangin elämänhallintaa, omatoimisuuden edistämistä sekä yhteiskuntaan sijoittumista ovat vapauttamisyksiköt mahdollistamassa vankeuslain tavoitteisiin ja

asetettuun strategiaan pääsemistä. Rikosseuraamuslaitoksen arvot³ edustavat eettistä ja moraalista arvoperustaa, johon vapauttamisyksikön toiminnan on osaltaan nojattava. Hyvä hallinto taas on jo nykyisin perustuslain takaama perusoikeus ja siitä johtuen perusoikeusnäkökulma on osana opinnäytetyömme viitekehystä.

Normatiiviseen viitekehykseen olemme kytkeneet soveltamamme tutkimuksellisen kehittämistoiminnan viitekehys, jossa on nähty tarve ja mahdollisuus integroidulle yhdistävälle näkemykselle. Toikon ja Rantasen mukaan (Toikko & Rantanen 2009) tällaisessa tutkimuksellisessa kehittämistoiminnan näkemyksessä yhdistyisi yhtäältä projektityön käytännöllinen tavoitteellisuus ja toisaalta tieteellisen ajattelun systemaattisuus ja kriittisyys. Näin muodostuvan tutkimuksellisen kokonaisuuden tarkoitus ei ole niinkään löytää ongelmia vaan ratkaista niitä sekä tarjota tähän jopa käyttöön otettava väline: tulo-opas.

Miettinen (2006, 8) peräänkuuluttaa tutkimuksen relevanssia artikkelissaan *Mikä tekee tutkimuksesta tieteellisen*. Hän toteaa, että opinnäytetyön rajauksen suhteen tutkimukselta on perusteltua ”*odottaa tieteellistä ja käytännöllistä relevanssia ainakin siinä määrin, että tutkimus kiinnostaa ja sen lukee aikanaan myös joku toinen, kuin mahdollinen opinnäytteen tarkastaja viranpuolesta.*” (Miettinen 2006, 8.)

Myös tämän käsillä olevan opinnäytetyömme lähtökohtana on pyrkimys käytännön sovellettavuuteen niinkin korostetusti, että tarkoituksenamme on tuottaa tuote, joka meidän tapauksessamme on tulo-opas Oulun vapauttamisyksikköön. Tämä tuote voi jatkossa olla yleistettävissä oleva malli, joka nyt on suunniteltu jo toiminnassa olevan yksikön käytännön tarpeisiin huomioimalla juuri tämän yksikön tosiasialliset olosuhteet, henkilökunta, tilat, toiminnot ja valmiudet, joita yksikössä on olemassa ja toiminnassa.

Miettinen (2006, 8) peräänkuuluttaa tutkimuksen tieteelliseltä relevanssilta myös sitä, että tutkimusasetelmaan tulee sisältyä jokin tieteellisesti mielenkiintoinen jännite joka voi hänen mukaansa syntyä monin eri tavoin. Löysimme opinnäytetyössämme Miettisen mainitseman ja perään kuuluttaman vastaavanlaisen jännitteen, joka kohdistuu vapauttamisyksikköön saapuvan vangin tiedontarpeeseen ja toisaalta hänelle nykyisin tarjolla olevan informaation ja neuvonnan välillä. Tämän jännitteen voi pukea sanoiksi kysymällä myös vangilta itseltään mahdollisesti lähitulevaisuudessa toteutettavassa käytettävyystudkimuksessa: vastaako neuvonta, ohjaus ja vangin vastaanotto niitä tarpeita, joita vanki itse kokee tarvitsevansa muuttaessaan vapauttamisyksikköön ja sopeutuakseen sen arkirytmiin.

³ Rikosseuraamuslaitoksen arvot ovat strategian mukaan: 1. ihmisarvon kunnioittaminen, 2. oikeuden mukaisuus, 3. usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa sekä 4. turvallisuus.

Mielestämme jännite opinnäytetyössämme voidaan nähdä olevan vielä edellä esitettyä laajempi. Voisi jopa kysyä vastaako vangin saama etukäteisinformaatio ja sen ohella vangin ohjaus ja vuorovaikutus hänen kanssaan ylipäänsä niitä tavoitteita, joita erityisesti vankeuslaki asettaa vankeusrangaistuksen täytäntöönpanolle koskien vangin sujuvaa vapauttamista ja kaikin puolin onnistunutta sijoittumista yhteiskuntaan. Vaikka kaikessa tässä voi olla nähtävissä ilmenevä tutkimuksellinen relevanssi, emme halunneet laajentaa opinnäytetyötämme liian laajaksi. Päätimme kohdistaa työmme, ponnistuksemme ja tutkimusintressimme vangin saapumiseen ja hänen alkuvaiheeseensa vapauttamisyksikössä. Tilanne on uusi ja moni asia voi poiketa monelta osin hänen aiemmasta ympäristöstään ja totutuista asioista. Kysymys on prosessista, johon sisältyy yksilökohtaisesti vaihteleva määrä sopeutumista ja tututtelua uusiin asioihin puolin ja toisin. Jotkut tiedot saattavat olla kaikille vangeille tärkeitä. Toisaalta joku informaatio voi olla jollekin henkilölle myös erityisen olennainen. Onkin tärkeää, että vanki koetaan subjektina, joka on itse asioidensa ja elämänsä keskipisteenä, mutta ei kuitenkaan yksin jätettynä.

Tutkimusintressimme opinnäytetyössä keskittyy siis Oulun vapauttamisyksikköön kohdistettuun tulo-oppaaseen ja sen informatiiviseen merkitykseen vangin siirtyessä vankilasta vapauttamisyksikköön, jonka perustehtävänä on luoda vangille valmiudet siviilissä pärjäämiseen tukemalla hänen elämänhallintaansa. Opinnäytetyön aiheena tulo-opas keskittyy tutkimusintressin myötä erityisesti siihen rajapintaan, jossa vanki siirtyy suljetusta vankilasta vapauttamisyksikköön, pitäen kuitenkin kiinni ajallisessa perspektiivissään myös *vapautujan* edessä hämöttävän vapauden, kaikkine sen haasteineen ja mahdollisuuksineen.

5 Tarve helppolukuisen ja helposti ymmärrettävän tulo-oppaan kehittämiseksi

Vapauttamisyksikön toimintatavat eroavat melko suuresti suljetun- ja jopa avovankilankin käytännöistä. Suljetussa vankilassa tai avovankilassa työskentelevä vartija, sairaanhoitaja tai vangin kotikunnan sosiaalityöntekijä tai muu ammatti-ihminen ei todennäköisesti tiedä, mitä vapauttamisyksikössä tehdään ja mitä toiminta hyödyttää. Vaikeaselkoinen pykäläviidakko ja tietotulva ovat omiaan aiheuttamaan vangille ongelmia uudessa, entisestä poikkeavassa toimintaympäristössä. Jos viranomaisteksti on vaikeasti avautuvaa sekä huonosti ymmärrettävää - ja henkilökunta kiireistä ja *ylilokaisesti* suhtautuvaa - saattaa se altistaa turhiin laitosjärjestysrikkomuksiin. Opinnäytetyömme tuotokseen (tulo-opas) teimme kielensisäisen käännöksen, joka tarkoittaa sitä, että vaikeaksi havaitut sanat ja termit korvataan tutummilla fraaseilla ja synonyymeilla (Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000, 32).

Tärkeimpänä laatutavoitteenamme oli tuottaa informatiivinen ja helppolukuinen tulo-opas vangeille, joka heille annetaan vastaanottotilanteessa vapauttamisyksikköön saavuttaessa. Vaikeaselkoisesta virkakielestä halusimme tehdä selvän pesäeron ja jopa näyttää mallia, mi-

hin suuntaan käänös on tehtävä. Oppaan tuli olla ulkoasultaan selkeä ja havainnollinen, jota edesauttaisivat kuvat ja graafiset piirrokset. Sisällöltään tulo-oppaan oli oltava sellainen, että erilaisista luki- ja oppimisvaikeuksista kärsivät vangit pystyisivät saamaan tarvitsemansa tiedon Oulun vapauttamisyksiköstä oppaan yksinkertaistetun viranomaiskielen ja selkeän kieliasunsa vuoksi. Jotta henkilökunta pystyisi vaivattomasti levittämään ja jakamaan opasta, tuli sen mielestämme olla helposti tulostettavissa sähköisessä ja valmiiksi taitetussa muodossa. Tulo-opas on loppuversiossaan taskukokoinen. Opas on paperille tulostettuna A4-kokoinen, mutta sen saa helposti kirja-muotoon valitsemalla tulostusvaiheessa asetuksista sivun asettelutyyliksi *viikko* ja taittamalla tulosteet keskeltä puoleksi, jolloin koko on myös puolet alkupeistä pienempi.

Opas on suunnattu Oulun vapauttamisyksikköön rangaistusta suorittamaan saapuville vangeille, mutta myös eri rikosseuraamusalueilla sijaitsevat Arviointikeskukset sekä Oulun vapauttamisyksikön oma henkilökunta hyötyvät oppaasta. Näin ollen oppaalla on tarvelähtöinen kysyntä useammassakin mielessä ja sillä on hyvä mahdollisuus edistää viranomaisyhteistyötä, jota hallintolain 10 § perään kuuluttaa: viranomaisen on pyynnöstä avustettava toista viranomaista hallintotehtävän hoitamisessa, mutta ”muutoinkin pyrittävä edistämään yhteistyötä.” Esimerkiksi Arviointikeskuksen henkilökunnan olisi vaivatonta esitellä sijoitteluhaastattelussa olevalle vangille vapauttamisyksikköä jos käytettävissä olisi informatiivinen opas kuvineen. Näin vanki voisi itse muodostaa käsityksensä uudesta sijoittamisestaan ja ottaa myös kantaa asiaanhaaroihin. Tulo-opas helpottaisi myös vapauttamisyksikön henkilökuntaa uuden vangin perehdyttämisessä ja tämä voi kenties osoittautua merkittäväksi oppaan lisäfunktioiksi.

Nopean tähtäimen ja toiminnan tavoitteenamme oli tuottaa Oulun vapauttamisyksikköön saapuville vangeille helppolukuinen infopaketti tulo-oppaan muodossa, jonka avulla vanki voi sisäistää vapauttamisyksikön säännöt ja saada yleiskuva yksikön toiminnoista ja palveluista. Tulo-oppaan vaikutukset ja hyödyt eivät kohdistu pelkästään vankeihin, vaan oppaassa on tietoa myös vangin omaisille ja läheisille esimerkiksi tapaamisista ja poistumisluvista. Näin tulo-opas palvelee vangin yhteydenpitoa läheisiin.

Olemme tukeutuneet myös omiin verkostoihimme alalla ja käyttäneet hyödyksi kontaktejamme. Opinnäytetyömme tuotoksena syntynyt tulo-opas on suunniteltu ja toteutettu kumppanuuslähtöisesti yhteistyössä erityisesti vapauttamisyksikön henkilökunnan kanssa ja eri lähteistä hankkimamme materiaalien ja aineistojen yhdistämisen avulla. Lähetimme oppaan raakaversion syyskuun alussa ensin Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalle tarkasteltavaksi ja kommentoitavaksi. Myöhemmässä vaiheessa, lokakuun alussa, toteutimme fokusryhmähaastattelun. Osallistujina olivat Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen eri opetusaloja edustavat opettajat, joille lähetimme tulo-oppaan tarkasteltavaksi ennakoon ja he saivat myös tulostetun paperiversion omaan lokerikkoonsa. Tulo-opas on siten kehitetty myös yhteistyössä Rikos-

seuraamuslaitoksen henkilökunnan kanssa sekä perustuu työntekijöiden haastatteluihin ja heidän monipuolisen työkokemuksensa hyödyntämiseen.

Päätimme että emme käytä oppaan laatimisessa apuna vankien mielipiteitä, koska katsoimme käyttäjätutkimuksen sopivan vasta seuraavaan vaiheeseen, jossa mahdollisia jatkotutkimuksia, arviointeja ja tulossa olevia raportteja voisi hyödyntää. Mielestämme pitkällä tähtäimellä on kuitenkin perusteltua kehittää opasta edelleen sen varsinaisten ja pääasiallisten ensikäyttäjien antaman palautteen perusteella. Oppaan sisältöä täytyy mielestämme myös säännöllisin väliajoin tarkistaa sekä päivittää sen tietoja. Vankien kokemukset, mielipiteet ja kritiikki oppaan käytännöllisyydestä, sisältöratkaisuksista ja tyylistä ovat käsityksemme mukaan kuitenkin jatkossa se ensisijaisin keino edesauttaa asiakaslähtöisen tulo-oppaan kehittämistä ja se toimii myös jatkossa tämän opinnäytetyön tuottaman tuotemallin jatkokehittämiseksi.

Tuotteemme on tarkoitettu hyödynnettäväksi Oulun vapauttamisyksikössä, mutta näemme mahdollisuuden tulo-oppaan laajemmalle käytölle yleisemminkin vapauttamisyksiköissä ja kenties myös sovellettuna muissa yksiköissä ja laitoksissa. Koimme vahvuksiämme olevan aito kiinnostus kehittää opas, jota voidaan jatkossa kehittää sekä päivittää edelleen. Tulo-oppaalla saattaa olla myös potentiaalia uusien toimintamallien kehittämisessä ja uuden työkalutuurin luomisessa rikosseuraamusalalla. Tulo-opas saattaa soveltua myös vierailukäyntien ja infotilaisuuksien oheismateriaaliksi.

5.1 Helppolukuisen tulo-oppaan toteutus

Hannu Virtanen neuvoo kirjassaan *Selko-opas* (2007) tarkastelemaan tulevaa selkotekstiä kolmesta eri näkökulmasta. Tekstissä tulee olla havaittavissa, minkälaisessa roolissa kirjoittaja on ja kuinka hän suhtautuu tekstin vastaanottajaan, eli millainen vuorovaikutussuhde heidän välilleen muodostuu. Toiseksi selkotekstin merkitykseen vaikuttaa eri asioiden nimeäminen, millaisia käsitteitä käytetään ja kuinka havainnollisella tasolla liikutaan. Kolmanneksi asioiden esittämisjärjestyksestä ja tekstin rakentumisesta voi päätellä mitä seikkoja kirjoittaja pitää tuttuina ja keskeisinä käsiteltävän aiheen kannalta. (Virtanen 2007, 39.)

Tulo-opasta kirjoittaessa oli meidän mietittävä ja pohdittava kuka/ketkä tulevat pääasiallisesti käyttämään tulo-opasta ja mitä asioita lukijan tulisi ohjeen avulla oppia. Emme halunneet emmekä käyttäneet tulo-oppaassa esimerkiksi vankeuslain vaikeaa pykäläviidakkoa vaan päätimme, että sanaston tuli olla yleistä ja tuttua. Pyrimme välttämään pitkiä sanoja ja purkamaan auki vaikeat ilmaisut. Myös vaikeita sijamuotoja ja verbiakenteita pyrimme välttämään ja passiivin sijasta käytimme persoonaan viittaavia lauseita. Pyrimme sijoittamaan yh-

den ajatuskokonaisuuden yhdelle riville ja yhdistämään lauseet toisiinsa sidossanoilla suoralla sanajärjestyksellä mikä edesauttoi helposti ymmärrettävän tekstin syntyä.

5.2 Helppolukuisen tekstin typografiaa

Typografialla tarkoitetaan tekstin ulkoasua. Sillä voidaan vaikuttaa oleellisesti tekstin mieluisuuteen ja lukemisen jaksamiseen. Tulo-oppaassa on tärkeää sen ulkoasun *houkuttelevuus*, jota voidaan myös eri tavoin tavoitella. Taitavalla typografialla voidaan lisäksi antaa mielikuvamaisia viitteitä tekstin aihepiiristä, mutta sen tärkein tehtävä on asettaa teksti miellyttävään, helppolukaiseen ja jopa houkuttelevaan muotoon. Ensimmäinen valinta helppolukuisen tekstin saattamisella julkaisukelpoiseen muotoon on kirjaintyyppi. (Leskelä & Virtanen 2005, 72.)

5.3 Rivien pituudet

Luettaessa silmä hahmottaa kerrallaan 5-10 merkkiä ja lukeminen tapahtuu pienin hyppäyksin ja pysähtyy välillä niin sanottuihin fiksaatiopisteisiin. Tottuneella lukijalla pysähdykset ovat lyhyempiä. Parhaana rivin pituutena on pidetty 55 – 60 merkkiä riviä kohden, vastaavasti 35 – 40 merkkiä riviä kohden pidetään miniminä, koska tätä kapeammat rivit aiheuttavat lukijalle turhia hyppäyksiä riveiltä toiselle ja katkoja lukemiseen. Lukeminen alkaa vähitellen huonontua 60 merkin jälkeen ja 90 merkkiä riviä kohden pidetään suositeltavana ylärajana. (Itkonen 2007, 70.)

Yritämme tulo-oppaassa noudattaa yllä mainittuja suosituksia. Edellä mainittujen fiksaatiopisteiden olemassaolon todistaa paljon internetissä ja varsinkin sosiaalisessa mediassa julkaistut kirjoitusvirheitä sisältävät tekstit, jotka kuitenkin voidaan lukea ja ymmärtää hyvin. Tämä on mahdollista, jos sanojen ensimmäiset ja viimeiset kirjaimet ovat oikeilla paikoilla ja myös sanojen pituus on oikea. Seuraavassa asiasta havainnollinen esimerkki (lainauksen alkuperäinen lähde jäi tuntemattomaksi):

Cmabrigden yilopitson tuktimusken muakaan ei ole väilä msisä jäjretsyksessä sanan kijraimet ovat, aiona täreä aisa on, että esnimmäinen ja viimienen kijrain ovat oikelila piakiolla. Loput voiavt olla missä jäjretsyksessä tahasna ja imhinen voi sitli lukea tesktin ongemplitta, koksia aiovat eiävät lue jokaitsa kijraitna eriskeen, vain sanan kokoniasuuetna

5.4 Rivivälit

Rivivälillä säädellään kappaleen näkövaikutelmaa ja annetaan tekstille väljyyttä, joka on tärkeää haluttaessa saada teksti helppolukuiseen muotoon. Väljempi riviväli houkuttelee lukijaa viihtymään paremmin tekstin parissa, kuin liian tiivis.

Mitä pidempiä rivit ovat, sitä enemmän tarvitaan riviväliä helpotettaessa lukijaa pysymään oikealla rivillä ja löytämään pitkän rivin jälkeen seuraavan rivin alkuun. Kirjaintyyppin korkeus sanelee myös kuinka paljon riviväliä tarvitaan. Jos kirjainkoko on normaalia suurempi, tarvitaan myös rivinväliä enemmän.

Suuri riviväli ei aina ole lukemista helpottava keino. Lyhyissä riveissä suuri riviväli vaikeuttaa luetun tekstin hahmottamista, koska tällöin rivit näyttävät ikään kuin irtoavan toisistaan ja myös rivinvaihto vaatii tarpeettoman suuren hyppäyksen. (Itkonen 2007, 71.)

6 Virkakielen ongelmat

6.1 Viranomaiskielen huoltohistoria

Ymmärrettävyys ja selkeys olivat jo 1970-luvulla tekstien arvioinnin kriteereitä, kun viranomaiskieli ja viranomaiskielen ongelmista puhuminen alkoi yleistyä. Viranomaiskielen kankeutta kritisoidaan edelleen tukeutuen osittain samoihin argumentteihin, vaikka vuosikymmenet ovat muokanneet kielen käyttötapoja. (Heikkinen, Hiidenmaa & Tiililä 2000, 29.)

Konttisen teoksen *Perinteisesti moderniin* (1991) mukaan syynä kolmen vuosikymmenen aikaisiin virkakielellisiin parannuksiin oli erityisesti se, että hallintoon on työllistynyt perinteisten juristien ohella entistä enemmän muuntyyppisen koulutuksen saaneita viranhaltijoita. Esimerkiksi oikeustieteellinen tiedekuntakin, lakikielen raskassoutuisesta traditiostaan huolimatta, välttää opettamasta kirjoittajia pitkävirkkeiseen tyyliin. (Heikkinen, Hiidenmaa, & Tiililä 2000, 49.)

Viranomaisten totuttaminen pois pitkävirkkeisestä tyylistä, jota esim. tuomioistuimet ja lain-säädäntö harrastivat, oli virkakielen ja kirjoittamisen kehittämisen ja uuden opettamisen keskeisiä tavoitteita. Ennen virkakielen huoltoa tuomioistuimen vaikeaselkoiseen kirjoittamisen malliin kuului pitkä päälause, jossa ilmeni tuomio, sekä sivulauseet, jotka kertoivat tuomion perustelut. Lauseen vastikkeet ja muut erinäiset virkkeet taustoittivat tuomion kokonaisuutta. (Heikkinen, Hiidenmaa, & Tiililä 2000, 49.)

Tulo-oppaan lopullisessa versiossa (ks. liite 3. sivu 74) näkee, että käytetyt lauseet ovat suhteellisen lyhyitä ja sivulauseita on käytetty säästellen.

6.2 Onko virkamiesten kankea virkakieli edelleen rikosseuraamusalan ja ”yhteiskunnan ongelma”?

Kotimaisten kielten keskus peräänkuuluttaa vaikeaselkoisen virkakielen ja kahden eri lain ristiriitaa kansalaisen näkökulmasta. Hallintolain 9 § vaatii viranomaiselta asiallisen, selkeän ja ymmärrettävän kielen käyttämistä, kun taas kielilain 35 §:n mukaan viranomaisen on vaalittava kielellistä kulttuuriperintöä ja molempien kansankielien edistämistä. (Kotus.)⁴

Lainsäädännössä asetetaan laajasti vaatimuksia ja velvoitteita käytettävälle asiakielelle, kuten esimerkiksi tiedottamista ja viranomaispäätöksiä koskien. Onpa kyse lainsäädännöstä, suunnittelusta, päätöksenteosta tai asiakaspalvelusta ja julkisten palvelujen tarjoamisesta voidaan sanoa, että kieli läpäisee viranomaistyössä kaiken toiminnan. Edellä mainituista säädöksistä huolimatta vaikeaselkoinen virkakieli on – voi sanoa – yhteiskunnallinen ongelma tai epäkohta ja on ristiriidassa avoimuuden, hallinnon läpinäkyvyyden sekä palvelu- ja yhdenvertaisuusperiaatteen kanssa. Selkokielestä puhuttaessa tulee viranomaisviestinnän eri muodoissaan olla saatavissa myös lähtökohdiltaan valtaväestöä heikommin virkakieltä ymmärtäville ja muutenkin syrjäytymisvaarassa eri tavoin oleville ryhmille. (Kotus.)

1970-luvulta lähtien huomattiin selkokielen olevan tarpeellinen ja kehityksen alkuunpanijoita olivatkin kehitysvammaisten järjestöt ja myöhemmin myös muut tahot osallistuivat tähän työhön. Selkomateriaalin käyttökelpoisuus huomattiin myös vanhustenhuollossa ja maahanmuuttajaopetuksessa. (Virtanen 2009, 35.)

Huonoa virkakieltä ja puutteellista neuvontaa ei pidä hyväksyä. tekstin ei tarvitse olla ns. selkokieltä, mutta sen täytyy olla selkeää. Huonoa virkakieltä voi pitää jopa uhkana – jos ei oikeusvaltiolle – niin demokratialle ja oikeusturvan toteutumiselle: ”*Pahimmillaan epäselvä virkakieli on uhka kansalaisten oikeusturvalle ja demokratialle*” (Kotus).

7 Tulo-opas hyvän hallinnon edistäjänä

Hyvään hallintoon (Mäenpää 2011) voi olla useitakin näkökulmia, kuten esimerkiksi *management*, *governance* ja *administration*. Hyvän hallinnon good administration -näkökulma on näistä kaikista oikeudellisin. Tämä oikeudellisesti määritelty näkökulma on määritelty myös perustuslain tasolla. Se korostaa hallintotoiminnan hyvää laatua, uskottavuutta, asianmukais-

⁴ Kotus lähdeviite viittaa Kotimaisten kielten keskuksen www-sivuihin. [Www.kotus.fi](http://www.kotus.fi)

ta menettelyä ja hyviä hallinnon arvoja sekä oikeutta vaatia hallinnon laatukriteerien noudattamista. (Mäenpää 2011, 64-66.)

Tekemämme tulo-oppaan voikin nähdä toteuttavan hallinnon asiakkaana olevan ihmisen oikeusturvaa, joka on normatiivisen sääntelyn tärkeä tavoite. Mäenpään mukaan (2011, 67) perinteisesti on pidetty menettelysääntelyn tärkeimpänä tehtävänä oikeusturvan toteuttamista. Hallintolaissa tämä ilmenee lain 1 §:ssä, jonka mukaan ”lain tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa sekä oikeusturvaa hallintoasioissa. Lain tarkoituksena on myös edistää hallinnon palvelujen laatua ja tuloksellisuutta.” Valtion virkamieslain 4. luvun 14 §:n mukaan ”virkamiehen on suoritettava tehtävänsä asianmukaisesti ja viivytyksettä”, jonka vaatimuksen voi esittää siten, että virkamiehen on suoritettava tehtävänsä oikein ja joutuisasti.

7.1 Normaalisuusperiaate

Vankilaolosuhteissa on muistettava myös normaalisuusperiaate: ”vankilan olot on järjestettävä niin pitkälle kuin mahdollista vastaamaan yhteiskunnassa vallitsevia elinoloja” (VankL 3 §). Tämä merkitsee käsityksemme mukaan sitä, että viestinnän, informaation ja hallinnon toiminnan läpinäkyvyyden on noudatettava normaaleja yhteiskunnan pelisääntöjä ja laatustandardeja viestinnän ja tiedonvälityksen suhteen. Lähtökohtana ei voi olla se, että vanki saisi vähemmän tietoja muuttuvista olosuhteista tai, että hän ei voisi etukäteen tutustua yksikköön - edes kirjallisen aineiston varassa. Vankilan oloista on joka tapauksessa tiedotettava viipymättä riippumatta siitä, miten henkilökunta asiaan eli neuvontaan asennoituu. Kysymys ei ole siten harkinnanvaraisuudesta - toimimmeko *niin* tai *näin* - vaan normatiivisesti pakottavasta velvollisuudesta (VankL 4 luvun 4 §):

Säännöksistä ja vankilan oloista tiedottaminen

Vangille on viipymättä hänen saavuttuaan vankilaan tiedotettava sen oloista sekä vankien oikeuksista ja velvollisuuksista. Tietoja on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä vankilassa olevien vankien tarpeiden mukaan.

Ulkomaiselle vangille on tiedotettava 13 luvun 9 §:n mukaisesta mahdollisuudesta olla yhteydessä kotimaansa edustustoon. Ulkomaiselle vangille on mahdollisuuksien mukaan annettava myös tulkitsemisapua. Viittomakieltä käyttävälle tai vammaisuuden vuoksi tulkitsemisapua tarvitsevalle vangille on annettava tarpeellista tulkitsemis- ja käännösapua.

Vankien saatavilla on oltava kokoelma vankeja koskevista laeista, asetuksista ja muista säännöksistä.

7.2 Hallintolaki ja lainsäädäntö mukana tulo-oppaan suunnittelussa

Hyvän hallinnon ja oikeusturvan edistämisen tavoitteet perustuvat perustuslakiin ja erityisesti sen 21 §:ään:

Oikeusturva PL 21 §

Jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Perustuslain 21 § velvoittaa julkisen vallan turvaamaan hyvän hallinnon takeet, jotka tulee turvata lailla. Hallintolain 1 §:n mukaan lailla pyritään edistämään hyvää hallintoa sekä oikeusturvaa hallintoasioissa, mutta myös edistämään hyvää hallinnon palvelujen laatua ja tuloksellisuutta. Vapauttamisyksikön tulo-oppaan voi nähdä myös toimivan osana hyvän hallinnon viitekehystä ja edistävän hyvän hallinnon ohella myös tuloksellisuutta, sillä vapauttamisyksikölle asetettujen tavoitteiden toteutuminen ja saavuttaminen vangin vapauttamisen tukemisessa on riippuvainen myös asiakaslähtöisyyden toteutumisesta ja hallinnon asiakkaan, eli tässä tapauksessa vangin oikeudesta saada tarvitsemansa informaatio ajoissa ja päivitettyinä tietona.

Oikeuksien ja velvollisuuksien tietäminen on tärkeää vangin oikeusturvan kannalta jo siinä vaiheessa, kun vanki on ensimmäistä päivää vapauttamisyksikössä ja joidenkin asioiden suhteen jo sitäkin aiemmin. Neuvontaa, sen laatua, määrää ja tapaa määrittelee hallintolain 8 §:

Viranomaisen on toimivaltansa rajoissa annettava asiakkailleen tarpeen mukaan hallintoasian hoitamiseen liittyvää neuvontaa sekä vastattava asiointia koskeviin kysymyksiin ja tiedusteluihin. Neuvonta on maksutonta. Jos asia ei kuulu viranomaisen toimivaltaan, sen on pyrittävä opastamaan toimivaltaiseen viranomaiseen.

Hallintolain 1 § ohjaa ja velvoittaa *juuri* meitä tulo-oppaan tekijöinä kehittämään opasta, joka osaisi vastata vapauttamisyksikköön saapuvan vangin kysymyksiin ja vähentämään niin hyvin kuin mahdollista epäselvyyksien ja ongelmien syntymisen. Tämän koemme myös eettiseksi velvoitteeksemme. On olennaisen tärkeää, että tulo-oppaassa mainitaan henkilökunnan antavan lisätietoa epäselvissä asioissa ja opastamaan oikeille tiedonlähteille, ettei esimerkiksi merkittäviä oikeudenmenetyksiä tapahdu vangille. Tämä on sekä kehoite vangille - hallinnon asiakkaalle, - että myös muistutus henkilökunnalle velvollisuudesta neuvoa ja huolehtia asioi-

den etenemisestä tarkoituksenmukaisella tavalla ja asiakaslähtöisesti. Hallintolaki myös velvoittaa viranomaista, tässä tapauksessa vapauttamisyksikköä, antamaan asiantuntevia neuvoja *toimivaltansa rajoissa*. Ehkä on perusteltua nähdä neuvontavelvollisuus (ks. hallintolain 8 §) tässä yhteydessä selvästi laajemmin - kuin toimivaltansa rajoissa - koska kysymys on vangin vapautumisesta ja neuvonnan tarve koskee korostuneemmin niin sanottuja siviiliasioita. Esi-merkiksi vangin kotikunnan kunnallisten palveluyksiköiden tai muiden toimijoiden, kuten järjestöjen tai muiden valtion toimialojen toimintaan liittyvät asiat eivät ole vankilaorganisaation ja vapauttamisyksikön toimivallan piirissä, mutta on tärkeää ainakin ohjata vanki oikean tiedonlähteen luo.

Viranomaisen tiedottamisvelvollisuutta pidetään sisällöltään laajana ja yleisluontoisena ja tiedottamisen sisältö, muoto ja ajoitus määräytyvät tiedottamistarpeen mukaan (Mäenpää 2011, 290-291). Julkisuuslain 20 §:n mukaan viranomaisella on velvollisuus edistää toimintansa avoimuutta ja tiedotettava toiminnastaan ja palveluistaan sekä yksilöiden ja yhteisöjen oikeuksista ja velvollisuuksista toimialaansa liittyen. Tässä on selvä yhteys siihen miten haastatellut kokivat tulo-oppaan synnyttämisen pikemminkin viranomaisen velvollisuutena, eikä tyyliin ”olisihan se hyvä olla olemassa”.

7.3 Palveluperiaatteen toteutuminen tulo-oppaassa

Useat periaatteet määrittelevät hyvää hallintoa. Hallinnon oikeusperiaatteisiin kuuluvat yhdenvertaisuusperiaate, tarkoitussidonnaisuudenperiaate, objektiviteettiperiaate, suhteellisuusperiaate ja luottamuksensuoja (ks. hallintolain 6 §). Myös legaliteettiperiaatetta (lainalaisuusperiaate) ja palveluperiaatetta on noudatettava. Erityisesti palveluperiaatteen voi kytkeä neuvontaan ja tulo-oppaan ajateltuihin funktioihin ja käyttötarkoituksiin.

Palveluperiaatteen sisältöä voidaan jäsentää asiakasnäkökulman ja tuloksellisuuden, palvelujen saatavuuden ja palvelujen asianmukaisuuden avulla. Palvelut on järjestettävä siten, että asiointi on helppoa ja asiakassuhde vastaa laatuvaatimuksia (Mäenpää 2011, 93-96). Näihin laatuvaatimuksiin tulo-opas lähtökohtaisesti vastaakin jopa siinä merkityksessä, että se palvelee vapauttamisyksikön vangin itsemääräämisoikeuden toteuttamista.

Hyvin laaditun tulo-oppaan avulla vangilla on mahdollisuus olla tietoinen oikeuksistaan, edustaan ja velvollisuuksistaan. Saattaa olla niinkin, että vanki haluaa hoitaa ja edistää asioitaan itsenäisesti, mutta hän tarvitsee alussa henkilökunnan apua. Joskus kysymys on yksityiselämän asioista jotka vangilla on oikeus pitää omana tietonaan tai ainakin luottaa siihen, etteivät arkaluontoiset tiedot leviä muuta kuin niiden tietoon, joilla on niihin oikeus ja työn puolesta perusteltu tarve. Kysymys onkin usein yhteistyöstä, jolloin vanki voi yhteistyön hyvin sujuessa saada rajoitetun ajan puitteissa siviiliasiansa riittävän hyvälle mallille vapauttamistaan aja-

tellen ja vapaushan koko ajan vääjäämättä lähestyy. Näin nähtynä tulo-opas on myös mahdollistamassa vangin itsenäistä elämää ja omatoimisuuteen harjaantumista, eikä kysymys ole pelkästään nippelitiedon jakamisesta. Tällä tavalla yhteistyössä toimien edistetään myös omatoimisuutta ja vankeuslain mainitsemää elämänhallintaa asiakaskeskeisesti, asiakaslähtöisesti ja hallinnon asiakas kokonaisvaltaisesti tiedostaen ja huomioiden. Vapauttamisyksikön perustamista voidaan jossain määrin pitää osoituksena hallintolain hallinnon *tuloksellisuuden* toteutumisesta rangaistuksen täytäntöönpanossa, koska vapauttamisyksiköillä on tavoitteensa, jotka kohdistuvat onnistumiseen vangin vapauttamisessa ja myös uusintarikollisuuden ehkäisemisessä.

Tulo-oppaan voi nähdä helposti kytkeytyvän asianmukaisuuden vaatimukseen, sillä juuri asiointi ja asuminen on tarkoitus tehdä ja järjestää palvelumyönteiseksi ja joustavaksi. Palveluperiaatteen toteutumisen laatutaso on hallintolain 7 §:ssä sidottu asianmukaisuuden vaatimukseen. Käytännössä se merkitsee sitä, että ”viranomaisen kanssa asiointi ja asian käsittely on pyrittävä järjestämään mahdollisimman joustavaksi ja palvelumyönteiseksi.” (Mäenpää 2011, 95.)

8 Taustatietoa helppolukuisen tulo-oppaan valmistamisen tarpeelle

Rikosseuraamusviraston selvitysten mukaan reilut 6 % vangeista ei ole suorittanut peruskoulua ja suorittamattomien määrä on muutenkin suurempi, kuin nuorilla yleensä (Koski & Miettinen 2007).

Lounais-Suomen vankilassa toteutettiin syksyn 2005 ja 2006 välisenä aikana Niilo Mäki Instituutin kehittämä seulontaa nuorten ja aikuisten lukivaikkeuksien tunnistamiseen, johon osallistui alun perin 52 vankia. Kolmen osallistujan keskeytettyä testin, saatiin testitulokset kerättyä kaikkiaan 49 vangilta. Iältään tutkitut olivat 22-61-vuotiaita ja kaikilla heistä oli äidinkielenään suomi. Koulua tutkittavat olivat käyneet keskimäärin 9 vuotta. Saatujen tulosten mukaan noin puolella osallistujista oli vaikeuksia luku- ja kirjoitustaidoissa ja noin kolmanneksella vangeista oli dysleksiaan eli lukivaikkeuteen viittaavia vaikeuksia. (Salo 2006, 10.)

8.1 Oppimisvaikeudet

Yleensä oppimisvaikeuksien ja tarkkaavaisuushäiriön taustalta löytyy kognitiivisten valmiuksien heikkouksia. Nämä ilmenevät usein keskittymiskyvyn puutteena ja kirjoittamisen sekä lukemisen oppimisvaikeuksina. (Lehtokoski 2004, 23.)

Taitavat ja heikot lukijat on eroteltu taidoiltaan erinäisten seikkojen perusteella. Taitavat lukijat tietävät lukemisensa tavoitteet ja silmäilevät tekstiä tehden ennakoivia oletuksia.

Heikot lukijat eivät ajattele ennen tekstin lukemista kyseisen tekstin aihepiiriä tai tiedä lukemisensa tavoitteita. He myös kuluttavat tarkkaavaisuutta useisiin oheistoimintoihin, joka vie huomion pois itse lukemiselta. Lukemisen aikana taitavat lukijat osaavat tarkkailla jatkuvasti omaa ymmärtämistään, joka on vähitellen muuttunut heillä tiedostamattomaksi taidoksi, kun taas heikommilta lukijoilta jää pohtimatta ja tarkastamatta ymmärsivätkö he lukemaansa, eivätkä arvioi omaa ymmärrystään. (Aro, Siiskonen & Ahonen 2007, 143.)

Lukivaikeutta eli dysleksiaa on kuvailtu koko 1900-luvun alusta asti sanasokeutena ja se ilmenee oppimisvaikeuksissa kuten lukemisen- ja oikeinkirjoituksen erityisvaikeuksina. Lukutaidon ja lukivaikeuksien geneettisen perimän on tutkittu kulkevan suvussa ja ilmenevän sukupolvitain. Myös lukivaikeuksia kärsivien vanhempien jälkeläisten riski saada lukivaikeus on kahdeksan-kertainen muuhun väestöön verrattuna. (Fletcher, Lyon, Fuchs & Barnes 2009, 113, 114, 158.)

Opinnäytetyön aihetta pohtiessamme halusimme saada toiminnallisen opinnäytetyön kautta luotua tuotteen, jonka avulla voisimme pureutua johonkin vankien keskuudessa vallitsevaan ongelmaan. Etsiessämme tietoa ja tilastoja vankien eri vaikeuksista löysimme Helena Salon Turun yliopistoon vuonna 2006 tekemän pro gradu tutkielman, jonka mukaan suomalaisista vangeista jopa lähes puolella on todettu ongelmia lukitaidoissa. Salon mukaan tutkijat ovat kiistelleet, siitä, onko kyse luonteeltaan synnynnäisestä dysleksiasta vai johtuvatko ongelmat epäsuotuisten tekijöiden kuten sosioemotionaalisten ongelmien ja alhaisen älykkyyden aiheuttamasta huonosta lukutaidosta. Nämä seikat olivat mielestämme varteen otettavia taustatietoja ja koimme niiden sivuavan keskeisesti opinnäytetyömme aihetta ja perustelevan tuloppaan tarvetta. (Salo 2006, 20.)

Hannu Virtasen (2009, 25.) mukaan suomalaisten lasten on todettu oppivan lukemaan erittäin nopeasti suomenkielen lähes täydellisen ja johdonmukaisen kirjoitusjärjestelmän kirjain-äänne-vastaavuuden ansiosta. Suomenkieli ei siis joka suhteessa olekaan vaikea oppia johdonmukaisuutensa ansiosta, mitä tulee ääntämisen ja kirjoitusmuodon vastaavuuteen. Kirjoitustaito kehittyy alusta saakka samaa tahtia lukutaidon kanssa eikä sanojen tuttuudella ole juuri merkitystä lukemista aloittavalle yksilölle. (Virtanen 2009, 25.)

Katsoimme selkokieliisyyden olevan *vankilamaailmassa* tärkeä ja tavoiteltava asia, vaikkakin eri tutkimusten arviot dysleksian esiintymisestä vankien keskuudessa vaihtelevat 11:sta prosentista 60 prosenttiin riippuen käytetyistä mittareista ja dysleksian määritelmistä (Salo 2006).

Lukivaikeuksissa häiriö liittyy monimutkaisesti aivojen neurobiologisiin ja neurologisiin poikkeavuuksiin, eikä vielä varmuudella ole selvinnyt mistä vaikeus lopulta johtuu. Vaikka

lukutaidon taustalla olevat ongelmat ovat erilaisia, voidaan niitä ratkaista samantyyppisillä keinoilla lukemisen helpottamiseksi. Hannu Virtasen kirjassa *Selkokielen käsikirja* (2009) on mainittu selkeän, hyvin jäsennellyn ja lyhytrakenteisen tekstin helpottavan työmuistin toimintaa ja vähentävän uuden tiedon kuormittavuutta. Lisäksi se helpottaa nivoutumista uuden- ja vanhan tiedon välillä (Virtanen 2009, 31-32, Numminen 2006).

Opinnäytetyömme tuotteessa - tulo-oppaassa - on tarkoitus suosia lyhytrakenteista tekstiä, mutta tällöinkin on haastavaa saada virkatekstin sisältö palvelemaan parhaiten erilaisia lukijoita ja koulutuslähtötasoltaan hyvin erilaisia vankiryhmiä.

Suullisesti tapahtuvassa neuvonnassa on omat kiistämättömät etunsa, (esim. mahdollisuus keskusteluun) mutta kirjallisessakin esittämismuodossa on myös vahvuutensa. Molemmat täydentävät toisiaan ja molempia tarvitaan. Usein ajatellaan kuullun ymmärtämisen olevan helpompaa, kuin luetun ymmärtäminen. Puheessa tiedon joutuu käsittelemään kuitenkin sarjana ja usein ainoastaan kerta kuulemisen perusteella. Luettavaa tekstiä silmäillessä voi siitä nähdä useita asioita samanaikaisesti. Kouluissa onkin havaittu luetun ymmärtämisen olevan oppilaille helpompaa, kuin kuullun ymmärtämisen. (Aro, Siiskonen & Ahonen 2007, 140.)

Jos ihmisellä on vaikeuksia lukemisen kanssa, toimii hänen muistinsa eri tavoin kuin normaalisti lukemaan kykenevällä väestöllä. Esimerkiksi henkilöllä, jolla on ADHD, työmuistiin tunkeutuu jatkuvasti ulkopuolisia ärsykeitä, jotka kilpailevat halutun informaation kanssa. (Virtanen 2009, 26-30.)

8.2 ADHD

Entä sitten muut oppimiseen vaikuttavat tekijät? Toimivan tulo-oppaan kehittämisessä on joka tapauksessa syytä pyrkiä ottamaan huomioon erityisryhmien tarpeita. Oppimisvaikeuksiin liittyy erilaisia vaikuttavia tekijöitä, joista yksi on ADHD -oireyhtymä. Tiina Tuomisen vuonna 2008 tekemän väitöskirjatutkimuksen (ADHD - piirteet ja niiden liitännäisoireiden esiintyvyys suomalaisilla miesvangeilla) mukaan suomalaisilla vangeilla on tarkkaavaisuushäiriön piirteitä ja oppimisvaikeuksia moninkertaisesti verrattuna muuhun väestöön. Tuomisen tutkimuksessa käy ilmi, että mukana olleista 78 vangista yli puolella oli ADHD - oireyhtymän piirteitä, kun taas muuhun väestöön verraten luku olisi enimmillään noin kahdeksan prosenttia. ADHD - ominaisuudet tulivat esille työmuistin häiriönä, tarkkaavaisuuden ylläpidon vaikeuksina sekä tiedon käsittelyn ongelmina. (Tuominen 2008.)

Vankiloissa vuosia työskennellyämme emme ole voineet välttyä kuulemasta useiden vankien taholta sitä, että he omaavat ADHD -piirteitä, joko diagnosoituna tai heidän omiin

arviointeihinsa perustuen. Kriminaalihuollon tukisäätiön raportin (1/2009) mukaan noin puolella kaikista suomalaisista vangeista arvioidaan olevan ADHD - piirteitä. Tulo-oppaan kehittämisessä on mielestämme otettava huomioon myös henkilöt, joiden on vaikea keskittyä lukemiseen. Myös ADHD-piirteitä omaavilla henkilöillä saattaa olla vaikeuksia keskittyä tavanomaiseen virkakielitekstiin.

ADHD lyhenne tulee sanoista *Attention Deficit Hyperactivity Disorder* ja se on neurobiologinen oireyhtymä, joka tarkoittaa tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriötä tai virallisemmin aktiivisuuden- ja tarkkaavuuden häiriötä. ADHD:n ensimmäinen luotettava oireenkuvaukseen on vuodelta 1775 (*Journal of Attention Disorders* 8.2.2012). ADHD oireiden nimitys on muuttunut ajan saatossa usein. Aiemmin on käytetty termejä kuten MBD (*Minimal Brain Dysfunction*), joka tarkoittaa lievää aivot toiminnan häiriötä sekä ADD (*Attention Deficit Disorder*). Kansainvälisesti nykyään puhutaan ADHD:sta. (*Journal of Attention Disorders* 8.2.2012.)

Vaikka ADHD oireyhtymään liittyy oppimisvaikeuksia tai kömpelyyttä ja altistusta psyykkisille häiriöille, se ei ole sidoksissa älykkyyteen (Järvinen 2009, 40). Usein luullaan, että ADHD oireyhtymässä on kyse aivojen ylivilkkaudesta. ADHD -henkilöllä on kuitenkin muita ihmisiä matalampi aktivaatiotaso tarkkaavaisuutta, motivaatiota ja tunteiden hallitsemista säätelevillä alueilla. Kyseisillä henkilöistä ulospäin näkyvät käyttäytymispiirteet kuvaavat niitä toimintoja, joita ADHD -henkilöt huomaamattaan tekevät pyrkiessään nostamaan aktivaatiota korkeammalle ja pitämään sen korkealla. Päällimmäisenä piirteenä käyttäytymisessä voi näkyä voimakas taipumus omiin ajatuksiin ja unelmiin. (Lehtokoski 2004.)

On mahdollista, että oppimisvaikeuksilla ei välttämättä ole mitään tekemistä henkilön älykkyyden kanssa ja monet ADHD piirteitä omaavat ovatkin jopa keskimääräistä lahjakkaampia ja luovempia, mutta keskittymisvaikeudet saavat aikaan alisuoriutumista koulu - ja työelämässä (Toivio, T., Nordling, E. 2009). ADHD oireista kärsivät ovat yksi niistä erityisryhmistä, jotka voivat hyötyä vapauttamisyksikölle suunnitellusta helppolukuisesta tulo-oppaasta. Varsinaisen myöhemmin toteutettavan käytettävyytutkimuksen selvityksen varassa on kuitenkin se, kuinka tämä ADHD-ryhmä kokee tulo-oppaan käytettävyyden. (Toivio & Nordling 2009, 160-161.)

8.3 Oppimisvaikeuksien psykologinen näkökulma

1970-luvulla luotiin uusia oppimisteorioita ja ymmärrettiin yksilön oppimisestaan saamalla palautteella olevan kauaskantoisia seurauksia hänen kehitykselleen. Jos lapsi kokee itsensä epäonnistujaksi toistuvasti saamansa negatiivisen palautteen vuoksi, päätyy hän todennäköisesti vähitellen välttämään tehtäviä, joihin on liittynyt vaikeuksia. Vaikka lähtökohtainen kysymys olisi esimerkiksi vain lukivaikeuteen liittyvästä fonologisesta ongelmasta, voi seurauksena olla myös tarkkaavaisuuden ongelmia, jotka puolestaan ilmenevät vaativissa oppimisti-

lanteissa pakoon pyrkivänä defensiivisyytenä ja ongelmat voivat näin ollen kasaantua. (Fadjukoff, Ahonen & Lyytinen 2001, 26.)

Edellä mainitun tyyppiset ongelmat ovat mielestämme omiaan aiheuttamaan vankilassa sääntöjen tahattomia laiminlyöntejä, jotka vankilaolosuhteissa edesauttavat usein turhia merkin-
töjä sääntörikkomuksista vangin kertymätietoihin ja saattavat näin ollen vaikuttaa myös vangin vankeusajan asumiseen ja laitossijoitteluihin – jos koevapauteenkin siirtymiseen.

9 Ryhmähaastattelun mukaan ottaminen tulo-oppaan kehittämisprosessiin

Tulo-oppaan kehittämisprosessi alkoi opinnäytetyömme ohjaavan opettajamme Pekka Sassin tapaamisen 4.9.2013 jälkeen, jossa päätimme tehdä Oulun vapauttamisyksikköön tulo-oppaan. Teimme aluksi raakaversion tulo-oppaasta ja käytimme apuna aikaisempia tulo-oppaita (mm. Naarajärven- ja Pelson vankilan tulo-oppaat). Ensimmäisen version saimme valmiiksi kohtalaisen nopeasti. Tämä ensimmäinen versio tulo-oppaasta oli kuitenkin huomattavasti ohuempi ja tyypistempi, kuin mitä lopullinen tuote käsittää ja pitää sisällään.

Ensimmäisen version lähetimme ohjaavalle opettajalle, jolta saimme positiivista palautetta ja korjausehdotuksia. Muokattuamme tulo-opasta valmiimmaksi toimitimme version Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalle (versio: henkilökunta). Henkilökunta tutustui oppaaseen ja antoi parannusehdotuksia palautteiden muodossa. Korjausehdotuksia tuli mielestämme liian vähän ja selvästi suppeammin, kuin olimme toivoneet. Saamastamme palautteesta puuttuivat myös kehittämisideat lähes kokonaan. Tässä yhteydessä jouduimme pohtimaan, kuinka saisimme paremmin palautetta oppaastamme.

Kävimme ohjaavan opettajamme, Pekka Sassin kanssa ohjauspalaverin hieman ongelmalliseksi muodostuneesta tilanteesta. Tämän käänteentekevän palaverin tuloksena päädyimme järjestämään ryhmähaastattelun. Jouduimme myönteisellä tavalla ylipuhutuksi ja haastattelun järjestämiseen ryhdyttiinkin saatuaamme riittävästi tietoa sen hyödyllisyydestä. Tämä haastattelu toteutettaisiin Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa (RSKK) ja tämän fokusryhmähaastattelun osallistujat olisivat koulutuskeskuksessa työskenteleviä opettajia. Mietimme yhdessä ohjaavan opettajamme kanssa, kenet kutsuisimme fokusryhmähaastatteluun. Päädyimme kutsumaan haastatteluun yliopettaja Sari Viikki-Ripatin, yliopettaja Nina Nurmisen, opettaja Matti Niiniskorven ja opettaja Eero Komulaisen.

Lähetimme sähköpostilla kutsun osallistujille. Tämän sähköpostin liitteenä oli tätä tilaisuutta varten viimeistelemämme versio Oulun vapauttamisyksikön tulo-oppaasta (versio: fokusryhmähaastattelu). Pyysimme ryhmähaastatteluun osallistujia tutustumaan etukäteen oppaaseen. Tarkoituksenamme oli aloittaa haastattelutilaisuus kahvittelun kera. Toimimalla näin

pyrimme vähentämään muodollisuutta ja turhaa jäykkyyttä sekä saada aikaan avointa keskustelua ja varteen otettavia parannusehdotuksia tulo-oppaaseen. Kokosimme edellisenä iltana fokusryhmähaastattelun rungoksi teemakysymysrunгон, jota käytimme apuna haastattelun ja keskustelun jäsentämisessä jotta voisimme käyttää rajallisen ajan tehokkaasti ja hedelmällisesti hyödyksi.

Fokusryhmähaastattelu tapahtui torstaina 3.10.2013 aamulla. Aloitimme varsin varhain, kello 8:30 pienen jännityksen kera. Tilaisuuteen saapuivat kaikki kutsun saaneet opettajat sekä ohjaava opettajamme Pekka Sass. Olimme kertoneet keskustelutilaisuuden kestävän tunnin, eli 60 minuutin verran. Pyysimme paikalla olijoilta luvan keskustelun nauhoittamiseen ja kerroimme nauhoituksen tulevan tekemiemme muistiinpanojen tueksi. Kerroimme käyttävämme haastattelun antia opinnäytetyössämme, mutta siten, etteivät keskustelut ja parannusehdotukset henkilöidy kehenkään osallistujista. Aluksi kerroimme tulo-oppaan synnystä ja siitä, kuinka aiheeseen päädyimme. Alustuksen jälkeen ryhdyimme keskustelemaan teemoittain aiheesta ja etenimme haastattelussa teema teemalta eteenpäin. Välillä palasimme myös taaksepäin jo käsiteltyyn aihepiiriin, jos aihetta oli tai keskustelu johti aiemmin käsiteltyihin asioihin. Monipuolista keskustelua syntyiikin ja saimme mielestämme hyvää ja arvokasta palautetta tulo-oppaan edelleen kehittämiseksi. Ilmapiirin koimme luontevaksi ja avoimeksi. Yhden haastattelussa olleen opettajan oli poistuttava työkiireidensä vuoksi hieman ennen haastatteluun varatun ajan päättymistä, mutta saimme käytyä kaikki teemat läpi jo ennen hänen poistumistaan.

Sen sijaan, että haastateltavat olisivat esittäneet erisuuntaisia tai jopa vastakkaisia mielipiteitä ja ehdotuksia, he tuottivat yllätykseksemme hyvinkin samansuuntaisia näkemyksiä oppaan kehittämiseksi, mitä itse olimme ajatelleet ennen haastattelutilannetta. On huomattava, että osallistujat olivat saaneet nähtäväkseen vain tulo-oppaan (versio: fokusryhmähaastattelu), mutta ei esim. opinnäytetyöluonnostamme eivätkä he siten voineet tietää pohdinnoistamme etukäteen. Joistakin asioista ryhmä oli kuitenkin eri mieltä tai mielipiteet jakaantuivat, kuten tulo-oppaan fontti-koon sekä oppaan kuvituksen suhteen. Oppaan muille kielille kääntämisen suhteen mielipiteet eivät ehkä varsinaisesti hajonneet, mutta mitään yhteistä käsitystä ei kuitenkaan muodostunut tarpeesta kääntää opas englannin tai ruotsin kielelle. Kukaan ei myöskään ottanut esille ajatusta oppaan kääntämisestä esimerkiksi venäjän tai viikon kielelle eikä ruotsinkielen asema toisena kotimaisena kielenä noussut erityiseksi keskustelun aiheeksi. Oppaan kääntäminen jäi siis varsin auki, eikä fokusryhmähaastattelu tuonut siihen selvää ratkaisua tai kannanottoa. Kääntämisen tarpeen toteamisesta huolimatta näytti

epäröinti asian ympärillä liittyvän Oulun vapauttamisyksikön vähäiseen vankipaikkojen määrään ja niitä käyttäviin todellisiin ulkomaalaisiin henkilöihin.⁵

Pidimme palaverin heti fokusryhmähaastattelun päätyttyä ohjaavan opettajamme Sassin kanssa ja kokosimme ydinasiat haastattelusta alustavasti yhteen.⁶ Olimme varsin tyytyväisiä saamaamme aineistoon ja esiin tulleiden näkemysten kirjoon eri ammattiosaamisalueilta. Saimme myös konkreettista ohjeistusta sekä useita varteen otettavia parannusehdotuksia oppaan laadun ja käytettävyyden parantamiseksi. Huomasimme itse asiassa jo ryhmähaastattelun alkuvaiheessa menetelmän (fokusryhmähaastattelu, focus group) olevan toimiva tulo-oppaan kehittämistä ajatellen. Opettajia oli paikalla ohjaavan opettajamme lisäksi neljä, mikä osoitautui mielestämme jälkeenpäin arvioiden riittävän kokoiseksi osallistujamääräksi. Tosin, jos haastateltavien poisjäänti olisi todennäköistä, suosittelemme käyttämään selvästi suurempaa haastatteluryhmää. Kokemuksemme mukaan kannattaa kiinnittää huomiota ryhmähaastattelun kohderyhmän (osallistujien) ammatillisiin taustoihin ja työelämäkokemukseen. On eri asia haastatella suuronnettomuuteen joutuneita maallikkokansalaisia, kuin pelastustoimiin osallistuneita sairaanhoitaja ja palomiehiä tai jälkihoitoon osallistuneita psykologeja, psykoterapeutteja ja pappeja. Kokemukset ovat erilaisia, kuin myös reflektoinnin näkökulmat ja tavat.

Palaverin jälkeen purimme nauhoittamamme keskustelun tietokoneella Microsoft Word -tekstinkäsittelyohjelmalla.

10 Fokusryhmähaastattelun analysointi ja ryhmähaastatteluun valitut teemat

Haastattelua edeltävänä päivänä olimme laatineet fokusryhmähaastattelussa käytettävien käytettävät kysymykset. Nämä kysymykset toimivat ryhmähaastattelun ja käytävän keskustelun teemoina.

Haastattelusta tarvittiin luotettava tallenne. Tunnin mittaisen keskustelutilanteen tallentaminen palvelisi myös keskittymistämme itse haastattelutilanteeseen, eikä vain sen ylöskir-

⁵ Säännöksistä tiedottaminen. Vangille on viipymättä hänen saavuttuaan vankilaan tiedotettava sen oloista sekä vankien oikeuksista ja velvollisuuksista. Tietoja on oltava saatavana yleisimmin käytetyillä kielillä, vankilassa olevien vankien tarpeiden mukaan. Ulkomaiselle vangille on tiedotettava 13 luvun 9 §:n mukaisesta mahdollisuudesta olla yhteydessä kotimaansa edustustoon. Ulkomaiselle vangille on mahdollisuuksien mukaan annettava myös tulkitsemisapua. Viittomakieltä käyttävälle tai vammaisuuden vuoksi tulkitsemisapua tarvitsevalle vangille on annettava tarpeellista tulkitsemis- ja käännösapua. Vankien saatavilla on oltava kokoelma vankeja koskevista laeista, asetuksista ja muista säännöksistä.

⁶ Toikko & Rantasen (2009, 146) mukaan: ”muistiinpanoihin perustuvan aineiston ydinkohdat kirjataan ryhmäkeskustelun aikana, mutta niitä täydennetään heti tilaisuuden jälkeen.”

jaamiseen. Käsien kirjoittamisessa ei silloin tarvitsisi pyrkiä kaiken olennaisen muistiin kirjaimiseen. Päätimme käyttää useimmista matkapuhelinmalleista löytyvää ääninauhuritoimintoa varmistaaksemme tallennuksen onnistumisen. Käytimme haastattelun tallennukseen peräti kahta matkapuhelinta. Nauhoitustallenteen sisällön päätimme litteroida kokonaisuudessaan, joka helpottaisi haastattelun läpikäymistä analysointivaiheessa. Tallentamisesta ja tallenteiden käytöstä tutkimuksessa tulee aina pyytää paikallaolijoiden lupa. Näin toimimmekin ja saimme luvan osallistujilta.

Päätimme jo etukäteen keskinäisestä työnjaostamme koskien tulevaa ryhmähaastattelua. Sovimme toisen meistä toimivan haastattelutilanteessa keskustelun puheenjohtajana (Halonen), toisen hoitaessa kirjurin tehtäviä sekä varmistaessa äänitallenteiden toimivuutta (Korhonen). Tärkeäksi koimme saavuttaa haastattelutilanteessa rentouden ja riittävän välittömyyden. Haastattelu ei saisi muodostua jäykäksi ja viralliseksi, koska se voisi rajoittaa käytävän keskustelun hedelmällisyyttä. Esim. Jari Eskola & Juha Suonranta (1998) kiinnittävät huomiota vapaan ja avoimen ilmapiirin luomiseen ryhmähaastattelutilanteessa. Päätettäessä haastateltavien määrästä, tulee myös miettiä haastattelijoiden tai keskustelun vetäjien määrä ja heidän roolinsa ryhmähaastattelussa (Eskola & Suonranta 1998, 97). Kysymyksessä on myös tutkimuksen reliabiliteetti ja valideetti sekä uskottavuus. Rentous mahdollistaa myös sen, ettei yksittäisiä puheenvuoroja tarvitse erikseen juurikaan jakaa vaan keskustelu voisi sujua vaivattomasti ja edetä pitkälti omalla painollaan.

Päädymme haastattelun täydelliseen litterointiin. Tähän päädyimme kattavuuden ja reliabiliteetin vuoksi sekä helpottaaksemme keskustelun purkamista eri teemojen alle ja analysoinnin suorittamista. Pohdimme litteroinnin lisäämistä kokonaisuudessaan opinnäytetyömme liitteeksi, mutta emme nähneet sitä riittävän tarpeelliseksi, koska pyrimme saamaan olennaiset huomiot ja esitetyt näkökohdat esille omassa luvussaan. Päätökseen vaikutti myös vaara haastateltavien henkilöitymisestä - olimmekaan luvanneet osallistujien anonymiteetin säilyvän emmekä voineet sitä riskeerata.

Käytämme seuraavissa kappaleissa otteita litteroinnin avulla saaduista keskusteluista puhekielellä suoraan sellaisina, kuin olemme ne ylös kirjanneet.

Teemoja (liite 1) oli kaiken kaikkiaan peräti kaksitoista, mutta tarkoituksemme oli saada tuloppaan ilmi asusta pitävä ote ja siksi jäsensimme haastattelun siten, että tulo-opasta voisi tarkastella eri näkökulmista. Nämä näköaloja avaavat ja ryhmähaastattelun rungon muodostavat teemat olivat seuraavat:

1. Minkälaisena näet tulo-oppaan tarpeen?
2. Tyyli ja lähestymistapa
3. Kieli
4. Ulkoasu ja käytettävyys
5. Tietomäärä, sisältö ja rajaus
6. Erityisryhmät, ulkomaalaiset ja vammaiset henkilöt
7. Oikeusturva ja yhdenvertaisuus
8. Tulo-opas muutto-oppaana
9. Tulo-opas hyvän hallinnon edistäjänä
10. Tulo-opas ja palveluperiaate sekä vankeuslain tavoitteet
11. Onko tulo-opas vastaus tarpeeseen ja ongelmaan vai ehkä pyrkimys ja askel uuteen?
12. Miten tulo-opasta tulisi jatkossa arvioida ja kehittää?

10.1 Minkälaisena näet tulo-oppaan tarpeen?

Kysymykseen minkälaisena näet tulo-oppaan tarpeen olivat haastateltavien vastaukset odotuksiemme mukaisia:

”No opas on tarpeen kyllä ja mitä selkokielemmin ilmaistu, niin vangillehan se on aina parempi ja sitten kun se on kirjallisena, niin se on vanki voi sitten palata siihen aina halutessaan, ihan varmasti tarvetta tällaiselle on.”

”Joo saman mä nään tän tarpeellisena, ja sitten jotenkin myös ehkä sellaisena, että vähän jatkaen tuota X:n keskustelua, kun tulee vankilasta nii tää on sit jo orientoitumista niinku eteenpäin.”

Tulo-oppaan tarve oli osallistujien mielestä ajankohtainen. Olimme samaa mieltä haastateltavien kanssa siitä, mitä tuli selkokielellisyyteen. Uskomme luetun tekstin olevan vangille usein helpommin sisäistettävä verrattuna siihen, mitä se on kerran suullisesti selitettynä henkilökunnan toimesta. Tämä johtuu siitä, että vanki voi tarpeen tullen tarkastaa tulo-oppaasta asioita niin usein, kuin kokee sen tarpeelliseksi.

10.2 Tyyli ja lähestymistapa

Tiedustellessamme haastateltavien mielipiteitä tulo-oppaan tyylistä ja lähestymistavasta saimme palautetta seuraavanlaisesti:

"Mut että luin tätä vähä niinku vangin näkökulmasta... "sinun on käyttäydyttävä", niin "sinun tulee käyttäytyä", niin sillen se niinku ei oo niin määräävä et siinä vähä niinku mulla ehkä nousee, et käyttäydynkö vai en sitte -tyylisesti."

Ryhmä esitti mielestämme osuvaa kritiikkiä oppaassa ilmeneviin kielto ja kehoitus -tyyliin kappaleisiin, jossa sama tyylirakenne ei aina pysynyt kasassa vaan poikkesi välillä kielto- toisena, välillä jopa anteeksi pyytävänä. Se oli sekä haastateltavien, että meidän mielestämme omiaan aiheuttamaan sekavuutta luettavuudessa ailahtelevan tyylinsä ansiosta. Päätimme yhdenmukaistaa oppaan puhuttelutyylin pehmeämpään muotoon, jossa ei suoranaisesti käskettä *sinun on käyttäydyttävä* -tyylisesti.

10.3 Kieli ja kieliasu

Kielikysymys (oppaan kieliasu) herätti laajasti hedelmällistä keskustelua, joka oli omiaan edesauttamaan oppaamme muokkaamista helpommin sisäistettäväksi.

"No mul tuli mieleen et se on tärkeä kyl että tässä on tää lakiperusta kerrottu. Mut voisko sen jotenkin kirjottaa niinku erittää tää lakiperustan et se kirjoitetaan yleiskielellä passiivi muodossa ja sen jälkeen tulee sitten tää sinun muoto et sitä lähestytään vankia ja niinku yksilötasolla. Et täs vähän vaihtelee tää niinku passiivi ja aktiivi muodot ja se tuo semmosta et välillä puhutaan sinun täytyy tehdä näin ja välillä puhutaan että tehdään yleisesti. Et vähän niinku sitä loogisuutta tähän."

"Sinä voit käyttää tai tulee käyttäytyä asiallisesti ja näin tavallaan että se ei ole sellasta niinku hyökkäävää ja osottelevaa, mut musta niinku peruspaketina tää on hyvä. Et tässä on kaikki ne tärkeet osa-alueet käyttäytyminen ja asuminen, virkailijat, toimintaan osallistuminen et pienillä viilauksilla ni tää saa sellasen niinku asiakaslähtöisemmän. Eikä tää mun mielestä oo mitenkään huono nyttekään. et ehkä se vaan kannattas viilata se."

"No eiks se hallintolaki edellytä et se kieli pitää olla asiakkaan ymmärrettävissä ja selkeää. Miksi sitä sit kirjottaa toiselle virkamiehelle, koska kyllä virkamies ymmärtää virkamieskieltä, et se pitäis kirjottaa sillälaila että se asiasisältö tulee ymmärretyksi heikko lahjasimmankin vangin taholta tai oppimisvaikeuksia kärsivän vangin taholta."

Kieli-teemasta ja oppaan kieliasua koskevasta keskustelusta saimme ideoita, jonka perusteella päätimme tehdä useita korjauksia oppaaseen. Haastateltavat antoivat itse asiassa saman-

suuntaista palautetta, mitä mieltä olimme olleet itsekkin ennen haastattelua, mitä tuli tarvittavien muutosten suhteen. Selitys tähän löytyy mielestämme siitä, että emme olleet tarkastaneet haastatteluryhmälle lähettämäämme versiota tarpeeksi huolellisesti. Opasluonnoksen sisällä ilmenikin tarkastuksessamme useita ristiriitaisuuksia: välillä käytämme sanaa *vanki* ja välillä *sinä* -muotoa. Pohdimme myös vaihtoehtoa, että korjaamme lakitekstin (vankeuslaki ym.) passiivi-muotoon ja muutoin lähestymme tekstissä vankia *sinä* -muodossa. Mielestämme *sinuttelu*-muoto soveltuu paremmin vapauttamisyksikön tulo-oppaaseen, koska se tekee siitä asiakaslähtoisemmän. Muistutimme itseämme tässä yhteydessä siitä, että emme pyri tekemään samantyyppistä opasta kuin muihin vankiloihin on aiemmin tehty. Sinuttelulla on helpompi lähestyä vankia, kuin etäisemmällä *vanki* -puhuttelumuodolla. Usein, tai - voisikin sanoa - tyypillisesti tulo-oppaissa on käytetty vanhahtavaa virkakieltä, joka tekee oppaat kovin vaikealukuisiksi.⁷

10.4 Ulkoasu ja käytettävyys

Saimme ulkoasuun ja käytettävyyteen hyviä ehdotuksia joita käytimme oppaan viimeisessä versiossa, vaikka jotkut asiat toivatkin oppaaseen hieman *ristiriitaisuuksia* haastateltavien mielestä:

”Mut semmosena tähän että oikeen ansiokas paketti on silleen ja pienellä fiiluksella hyvinkin kasassa. Kuvilla muuten mä mietin et jos lähete siihen ratkasuun et teemottelette alueet niin kuvilla voi myös viedä sitä prosessia et mitä viestittää siinä kohtaa.”

”Tuo huone kuva mitä mä ainaki katon nii must tuntuu et se oli niinkun, tuli mieleen onks tää todellinen huone kuva vain onks tää piirros, et siinä mielessä mä ite arvostasin et se ois se alkuperäinen valokuva siit todellisesta huonetilanteesta ilman et siin ois mitään niin kuin tavallaan sävytyksiä tai muutoksia tossa. Tästä mulle jäi kuva et onks tää nyt joku tavallaan tämmönen, vähä niinku sen mallinen kuva, mut ei kuitenkaan se ihan huone”

”Mää väitän ettei tää oo mikään tämmönen määrätty hotelli tiettyssä elokuvassa, mut tää on pelottava tää kuva. Sä oot ottanu tämmönen et siin on tumma taivas ja se on dramaattinen, se on koukuttava. mut mul tulee mieleen et yleensä jos meette jonnekkain Kreikkaan niin aurinko paistaa ja en mä tarkoita sitä et siinä pitäis olla. mut tää kuvana on vähä tämmönen niinku että niinku lukijaa alistava. et ”House of Raising sun”.

⁷ Myös Pelson vankilan tulo-oppaassa vuodelta 2012 on päädytty sinuttelu-muodon käyttöön.

Omasta mielestämme (alkuperäiset) kuvat ovat mielenkiintoa herättäviä ja sopivat myös tulo-oppaaseen. Oletimme kuitenkin tässä vaiheessa, että oppaan sisällön muokkauksen myötä saattaa joitakin kuvia jäädä pois tai kuvat voivat vaihtua.

Alkuperäinen, fokusryhmähaastattelun ennakkomateriaalina käytetty tulo-opas oli A4-kokoinen, mutta käytettävyyttä ajatellen pienemmällä vihkomallisella tulo-oppaalla voimme saavuttaa parempaa käytettävyyttä. Saamamme palautteen johdosta päätimme tehdä koeversion pienemmästä taskukokoisesta oppaasta ja lopputulos vakuuttikin meidät. Asia ei ollut kuitenkaan selvä ennen koeversion tekemistä ja sen kääntelemistä käsissämme. Huomasimme, että pienempää tulo-opasta on huomattavasti helpompi käsitellä. Se mahtuu taskuun ja on näin ollen myös huomaamattomampi esimerkiksi kaupungille ja virastokäynneille mukaan otettavaksi. Toki teksti on tästä syystä hieman pienikokoisempaa, mutta pienemmän tulo-opas version teksti on silti selvästi suurempaa, kuin isokokoisemman ensiversion teksti. Saimme luotua tasku-oppaan *vain* siksi, koska lähdimme ennakkoluulottomasti pohtimaan, mitä mieltä ryhmä oli tulevan oppaan ulkoasusta ja käytettävyydestä. Päätimme myös nöyrästi kokeilla toimiiko pienempi tulo-opas käytännössä. Tämän tyyppiset edistysaskeleet mielestämme osoittavat sitä, että työelämää ja asiakkaiden omatoimisuutta palvelevia tuotteita tai palvelukokonaisuuksia ei tule kehittää ja tuottaa yksin tai vain pienemmän suljetun sisäpiirin tuotoksena. Lahjakkuus tämän tyyppisessä kehittämistyössä perustuukin mielestämme enemmän yhteisöllisyyteen ja kumppanuuteen sekä reflektointiin, kuin yksilösuorituksiin. Käyttäjien omakohtaiset kokemukset ovat ensiarvoisen tärkeitä, mutta täytyy tietysti olla *mitä kokeilla* ja kokemuksia voi olla mahdoton antaa abstraktisti ilman, että on olemassa mitään konkreettista käsissään.

10.5 Tietomäärä, sisältö ja rajaus

Tämän teeman (tietomäärä, sisältö ja rajaus) käsittelemisen yhteydessä saimme haastateltavilta jokseenkin samankaltaista palautetta, kuin olimme itsekkin tätä ennen pohtineet. Haastattelu toi esille myös todella hyödyllisen ajatuksen, jota hyödynnämme tulo-oppaan valmiissa versiossa:

”Ei kyl tämmöstä tulo-opasta kantsi lähtee paisuttamaan hirveesti. Siitä saattaa kärsiä se luettavuus tai se. Mun mielestä just semmonen napakka mistä löytyy nimenomaan se tarvittava tieto.”

”Vähä tuli siihen jäsentelyyn tai teemotteluun mitä X:kin sanoi et jos sais jotenki sillain järjesteltyä mut ei niinkun laajennettua et vähä lisäystä oli niihin joihinkin osoite tietoihin niinku X:kin sanoi et tiivistetysti yhdelle sivulle tär-

keimpiä osoitetietoja mitä siellä vois olla Kelaa ja tän tyyppisiä. Laajuus on varmaan ihan riittävä, ei pitempi sinällään.”

On todettava, että tulo-oppaan voisi kirjoittaa sisällöltään todella laajaksi ja sivumäärältään suureksi. Fokusryhmähaastattelut olivat kuitenkin kanssamme samoilla linjoilla aikomuksettamme tehdä suhteellisen kompakti paketti. Työelämäkokemuksiemme myötä olemme huomanneet, etteivät vangit useinkaan jaksa lukea liian pitkää tekstiä. Liian laajasta oppaasta voi olla myös vaikea etsiä haluamaansa tietoa. Fokusryhmän mielestä olimme onnistuneet rajauksessa hyvin, mutta sikäli jos myöhemmin tehdään käytettävyyss-tutkimus, voi se tuoda tähänkin kysymykseen kattavamman vastauksen. Opas ei haastateltujen mielestä ollut liian laaja, eikä se mielestämme myöskään laajentunut liikaa lisäämiemme vinkkien ja ehdotusten jälkeenkään.

Siinä tulo-opas-versiossa, joka oli fokusryhmähaastattelussa esillä, oli sisällysluettelossa kaiken kaikkiaan 17-otsikkoa. Saimme mielestämme oikeaan osuvan idean siitä, että sisällysluettelo olisi syytä jakaa teemoihin. Näiden neuvojen perusteella päätimme jakaa tulo-oppaan sisällön helpommin havainnollistettaviin yläteemoihin. Näin jokainen asia ei näy sisällysluettelossa omana aiheenaan ja lopputulos on selkeämpi, kun sisällysluettelo ei ole pelkkä ”pitkä lakana” (vrt. liite 2 sivu 66 ja liite 3 sivu 83). Teemat saattavat myös olla vängille avuksi hänen etsiessään jotain tiettyä asiaa, kuten esimerkiksi *saapuminen vapauttamisyksikköön, asuminen vapauttamisyksikössä ja vapautumisesta siviiliin* -teemojen alta.

10.6 Erityisryhmät, ulkomaalaiset ja vammaiset

Tämän teeman avulla pyrimme selvittämään, kuinka oppaan sisältö ja ulkoasu palvelisi parhaiten erityisryhmien tarpeita:

”Mä aattelin että miks ei sitten kun te ootte testannu tätä vangeilla ja todennut toimivaksi ni sen jälkeen kääntää tää englanniksi, niinku ajatellen niitä joilla ei oo sit suomenkieltä ja jos olettas että englannin kieli on sitten semmonen yhteisempi.”

”Onko miten paljon ulkomaalaisia vankeja ja niiden pääkieli onko englanti. Mikä mahdollisuus että on muun kielisiä ku suomi ja englanti , miten sitten ruotsin kieli, kun on ruotsinkielinen oikeusministeri, vois olla englannin ja suomen lisäksi ruotsi.”

”Mä mitä tossa kävin sitä läpi ni en mä ainakaan huomais että siin olis mitään tämmöstä eri-tyistä ryhmää tai erityistä kohde joukkoo, että tää käy kyllä ihan kaikille.”

”Sitten tos ku oli noista eri kielille kääntämisestä ni jos aattelee et tää on teidän oppari ni tässä riittää ihan tää, että ei niinku tässä vaiheessa, varmaan sit niinku myöhemmin jos haluatte, ettei tää niinku laajene ihan niinku yli rajojen.”

Alun perin oli selvää, ettei tarkoituksemme ollut käännättää tulo-opasta tässä vaiheessa muille kielille, koska kyseessä on, kuten eräs haastateltavammeikin lausui käsityksenään, opinnäytetyömme ja siihen on tarpeen tehdä omat rajauksensa jotka voivat liittyä myös kustannuksiin. Mikäli tulo-oppaamme päättyy Oulun vapauttamisyksikön käyttöön, on se toki myös mahdollista kääntää muille kielille tarpeen mukaan. Erityisesti on otettava huomioon edellä viitattu vankeuslain 4. luvun 4 §, jonka mukaan ulkomaalaiselle vangille on mahdollisuuksien mukaan annettava myös tulkitsemisapua. Tulkitsemista koskee myös hallintolain 26 §, joka korostaa tulkitsemisvelvollisuutta tilanteissa, jossa asia on tullut esille viranomaisen aloitteesta. Näkövammaisen taas ei todennäköisesti saa selvää tulo-oppaan tekstistä ilman apua, mutta hänellä saattaa olla jo vammaisia koskevan lainsäädännön nojalla oikeus tulkkaukseen (ks. laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista 380/1987 ja L vammaisten henkilöiden tulkkaukspalvelusta 133/2010). Viittomakieltä käyttävä tai kuulovammaisen henkilö taas saattaa hyötyä erityisesti kirjallisessa muodossa olevasta informaatiosta.

Tavoitteemme on tehdä tulo-opas mahdollisimman selkokieliseksi, jotta jokainen sitä lukeva ymmärtäisi mahdollisimman helposti oppaan sisällön. Turhan kapulakielen jätämme oppaasta tietoisesti pois ja korvaamme sen helppo lukuisella tekstillä. Merkittävä osa tulo-oppaan luki-joista on tutkitustikin (Salo 2006) oppimisvaikeuksista kärsiviä vankeja ja pyrimmekin lähetytämään tulo-opasta muun muassa oppimisvaikeuksien kautta.⁸ Tulo-opas on suunniteltu koskemaan myös heikkolahjaisia vankeja ja sen voi tarvittaessa muokata myös esimerkiksi näkövammaisille.

10.7 Oikeusturva ja yhdenvertaisuus

Fokusryhmähaastattelu tilanne sai aikaiseksi hyvää keskustelua, joka osaksi nivoutui yhteen jo aiemmin kappaleessa 10.5 käymäämme kysymykseen *tietomäärä, sisältö ja rajaus*:

⁸ Suhteellisen tuore tutkimus vankien terveystilasta on Matti Joukamaan ja työryhmän raportti: Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve vuodelta 2010.

”Monessa kohtaa tai muutamissa kohdissa ainakin et lisätietoja saa henkilökunnalta, ohjaajilta ja niin edelleen, että sitä kautta ehkä se kun sosiaalipalvelun saaminen ja mitä tuki mahdollisuuksia on niin ne tulis sieltä henkilökunnan kautta. Toki jos siihen sais tiivistetysti jotain näistä kerrottua niin tota vois olla en tiedä olisko siinä hyvä olla sit joitakin näiden yhteystietoja. Missä tällainen sosiaalitoimisto taikka muita vastaavia sellaisia palveluita mitä vapautuvan vangin tarvii sellasia asiayhteystietoja voi lisätä tonne.”

”Koska se on aika vaikeaa tavallisenkin ihmisen löytää näitä yhteystietoja mihin kääntyä. Mun mielestä tähän vois laittaa ainakin jotain tietoja et miten hakeutua johonkin ja kuka on se yhteyshenkilö kenen puoleen sit kääntyy jos haluaa lisätietoja.”

”Se varmaan se yks semmonen sivu olis ihan riittävä mut se kannattaa vaan tehdä silleen et se on sit helposti päivitettävissä jos virastojen puhelinnumerot muuttuu et teillä ei mee koko opas sitten.”

Haastatteluryhmä näki yhteystiedot-osion perin hyödyllisenä. Päätimmekin lisätä tulooppaaseen yhdelle sivulle tärkeimmät (ja jatkossa päivitettävät) yhteystiedot, joita vanki vapauttamisyksikössä ollessaan saattaa tarvita vapautumiseensa liittyvien asioiden valmistelussa. Yhteystietosivu tuo mielestämme oppaaseen lisäarvoa sen hyödyllisyyden kautta ja sivua voi täydentää opasta päivitettäessä.

10.8 Tulo-opas muutto-oppaana ja vanki hallinnon subjektina

Haastattelun perusteella näytti siltä, että olisimme oikeilla jäljillä pyrkiessämme saada aikaan opas, joka ei pelkästään palvele vain vankilaan saapuvaa henkilöä, vaan toimii myös etukäteen informaatiota antavana lähteenä:

”Joo ja sitten täähän on siis yksikkö johon he tulevat vankilasta. Tällaiseen yksikköön niin heilläähän pitäisi olla jo oikeestaan jo siellä vankilassa jo vastaavanlainen vähän vastaanvan tyylinen opas eli eli et heillä pitäis olla tavallaan valmiuksia kysyä tai ainakin etsiä tällainen et hei missäs tän yksikön oppaat on.”

”Tuota siis onhan tää tosissaan niinku tarpeellinen sen kun aatellaan sitä kuinka paljon kysymyksiä herättää kun vanki sinne tulee ja miten ne käytännöt toimii ja niin poispäin, niinku mä aamulla sanoin sitä, että vähentää paljon varmaan just sitä kysymisen määrää.”

Ajatuksena tulo-opas muutto-oppaana herätti keskustelua kiitettävästi. Keskustelusta oli enemmänkin aistittavissa myös meidän tavoitteenamme ollut ajatus, jonka mukaan tällaista tulo-opasta olisi hyvä jakaa myös vankeja vapauttamisyksikköön lähettäviin vankiloihin, jossa sitä voitaisiin esitellä vangille ennen, kuin hän on päättänyt kyseiseen yksikköön hakeutua. Näin vanki saisi paremman ja todenmukaisemman käsityksen Oulun vapauttamisyksiköstä jo varhaisessa vaiheessa. Tällä hetkellä vangeilla, eikä myöskään suurella osalla vankiloiden henkilökuntaa ole juuri tietoa Oulun vapauttamisyksiköstä ja sen toimintamallista, ellei sitten vain suusta suuhun levinneiden kuulopuheiden antama pakostikin epämääräiseksi jäävä käsitys.

Vapauttamisyksikköön vankeja sijoittlevan henkilökunnan tulisi kyetä myös vastaamaan vankien mieltä askarruttaviin kysymyksiin Oulun vapauttamisyksiköstä. Opas olisi hyvä olla käytössä ja nähtävissä jo vangin sijoitteluvaiheen yhteydessä. Näin vanginkin olisi helppo siirtyä uuteen asumisympäristöön, kun hän olisi siihen jo tutustunut oppaan avulla. Stressin vähentämistä ja henkistä sopeutumista voi tavoitella eri keinoilla, joista yksi on etukäteisinformaatio ja hallinnon palveleva asenne. Kun vanki on toimenpiteiden ja hallinnon subjekti eikä objekti, edesauttaa se sopeutumista uuteen yksikköön.

Petri Kuukasjärvi, Merja Halonen ja Petri Suotula (2012, 8) ovat opinnäytetyössään kehittäneet tulo-oppaan Pelson vankilaan ja yhtenä lähtökohtana on edistää vangin subjektiutta oppaan avulla: ”Oppaan avulla vangit ovat tietoisempia oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä ovat omatoimisempia asioittensa hoitamisessa vankilassa ja myös vapautumisensa jälkeen.”⁹ Mielestämme vangin kokeminen (hallinnon) subjektina on tärkeää ja tämä liittyy mitä lähemmäs ihmisyksilön itsemääräämisoikeuteen. Sama ilmiö näkyy varmaan kuntoutuksessakin - ei kuntoutettava, jota ei kohdella subjektina voi olettaa kuntoutuvan jos hän on vain toimenpiteiden ja sinänsä hyvää tarkoittavien neuvojen ja ohjeiden kohde eli objekti.

10.9 Tulo-opas hyvän hallinnon edistäjänä

Hyvää hallintoa ja sen edistämistä käsittelevän keskustelun arvioimme tuovan esiin osin itsestäänselvyyksiä, mutta koimme tämän teeman tärkeänä sen käsitellessä myös periaatteita.

⁹ Opas voi (Kuukasjärvi ym. 2012, 8) edistää sitä, että: ”Vangit ovat tietoisempia omasta rangaistustajan suunnitelmastaan ja sen toteuttamisesta vankilassa. Opas parantaa vangin mahdollisuuksia vaikuttaa rikolliseen käyttäytymiseensä.”

”X puhuu kanteluista, ku vanki ei tiedä kaikkee. Opas antaa myös henkilökunnan oikeus-turvaa”.

”Eiks se vähä virka velvottaiski tekemään tällasii oppaita? Tiedon jakaminen ja selkeän tiedon antaminen niille vangeille. Täsähän on selkee puute, jos tällasii ei ole.”

Myös haastatteluryhmä yhdisti varsin yksituumaisella tavalla tulo-oppaan tarpeen hyvään hallintoon ja sen edistämiseen rikosseuraamusalalla. He kokivat, että hyvän hallinnon edistäminen toteutuu vangin saadessa Oulun vapauttamisyksiköstä viipymätöntä neuvontaa ja asiakaslähtöistä palvelua, kuten hyvän hallinnon periaatteet edellyttävät. Erityisesti hyvän hallinnon periaatteista palveluperiaate kytkeytyy tulo-oppaan tarjoamaan neuvontaan sekä hallinnollisten asioiden tarkoituksenmukaiseen ja asianmukaiseen hoitamiseen.

10.10 Tulo-opas ja palveluperiaate sekä vankeuslain tavoitteet

Haastateltavat antoivat meille pohdittavaksi asioita, joita heidän näkemyksensä perusteella oppaaseen tulisi laittaa lisää:

”Eiks se oo just siihen yhdenvertaisuusperiaatteellisuuteen ja sen takia tää yksikkö on perustettu. Et vastataan tähän vankeuslain tavoitteisiin ja sen tulis tässäki korostuu enemmän ku mitä se nyt korostuu. Et palikat teillä on tässä nyt kohallaan ja vielä vaan niinku kirkastaa ja täsmentää sitä et missä mennään. Ja kertoo ne niin et vanki ymmärtää ne selkokielellä mitä tää uusintarikollisuuden vähentäminen ja elämän hallinnan lisääminen nyt vapauttamisyksikössä sitte meinaa.”

”Se ei kyllä tuu näkyviin ensimmäisellä tai toisella sivulla et sitä kyl täytyy korostaa mun mielestä selkeesti et mihin tää kytkeytyy tää vapauttamisyksikössä oleminen. Et se ei oo mitä vaan tahansa vaan se kytkeytyy siihen ransuun ja se tukee sitä vangin valmiuksia yhteiskuntaan sopeutumisen valmiuksia. Sen vois siihen avata jotenkin kytkee tän lain pykälät siihen, et tää edistää sitä ”sinun valmiuksiasi.”

Fokusryhmähaastattelussa esillä olleessa tulo-opas-versiossa olimme huomioineet lyhyesti myös rangaistusajan suunnitelman ja tuoneet esille sen, kuinka vapauttamisyksikössä vietetty aika on myös osana suunnitelmallista vankeusrangaistuksen täytäntöönpanoa. Emme kuitenkaan halunneet antaa suurempaa sijaa tulo-oppaassamme tälle aiheelle tai teemalle (rangaistusajan suunnitelma). Tämä ratkaisumme voi myös osoittautua jälkeinpäin väärinarvioinniksi.

Lähtökohtaisesti ajattelemme vapauttamisyksikön olevan paikka, johon vanki siirtyy suorittamaan rangaistuksensa jäljellä olevaa aikaa ja näin ollen hänen rangaistusajan suunnitelmansa on jo kenties edennyt hänen vapautumista lähellä olevaan aikaan. Näin ollen rangaistusajan suunnitelma on hänelle jo laadittu sekä opastettu sen sisältöön ja tavoitteisiin, mikäli hyvän hallinnon periaatteet ovat toteutuneet.

10.11 Onko tulo-opas vastaus tarpeeseen ja ongelmaan vai ehkä pyrkimys ja askellus uuteen

Haastattelussa kävi ilmi työn ajankohtaisuus, joka oli ollut alusta lähtien mielessämme:

”Saatte tän ajankohtaisuutta perusteltua siellä ni edilexissä on nyt suomalainen järjestyssääntö niinkun tutkittu että se täyttää tän eurooppalaisen järjestyssääntö mallin. Mitä on vankiloissa ja sen yhteydessä on mainittu muun muassa tulo-opaat ja sitä normi hierarkisesti alemmat oppaat. Että niiden tulis olla sisällöllisesti että tiedoltaan paikkansa pitäviä ja yhdenmukaisia, kun puhuitte tästä yhdenmukaisuudesta niin myös niinku tässä suunnassa et ne tiedot on mitä näissä on sit muiden vankien koskevien asiakirjojen kans.”

Jo opinnäytetyömme aihetta pohtiessamme oli tilanne sellainen, että halusimme tehdä työmme jostakin ajankohtaisesta aiheesta. Valittu aihe onkin ajankohtainen, koska vankiloissa edellytetään olevan jonkinlainen tietopaketti vangeille, eikä Oulun vapauttamisyksikössä sellaista vielä ole tähän mennessä tehty. Julkisuuslain asettamat vaatimukset oli hyvä - tai pakko - ottaa huomioon. Opinnäytetyötä tehdessämme Oulun vapauttamisyksikkö on ollut toiminnassa vasta reilun vuoden ajan ja työmme ajankohta osui juuri sopivaan aikaan tuottamaan Oulun vapauttamisyksikölle tarpeellinen apuväline.

10.12 Miten tulo-opasta tulisi jatkossa arvioida ja kehittää?

Viimeinen teemamme ja kysymyksemme koski tulo-oppaan arviointia ja kehittämistä tulevaisuudessa:

”Tänne sois laittaa ihan päivitetty päivämäärä ja kuka on päivittänyt. Se puuttu, et jos miettii tota dokumentointia.”

”Kokemuksesta voin kertoa niin niitä ku oli niin monella asemalla ja niin monissa kansioissa että niistä ei loppupeleissä ottanu enää mitään selevää mikä on mikäkin versio. Ite sun toinen kävi sinne sun tänne päivittelemässä.”

Olimme pohtineet tulo-oppaan päivittämiseen liittyviä asioita jo oppaan tekemistä aloittaessamme. Ajatuksenamme ja ideamme oli tietokoneella oleva tiedosto, jonka muokkaamiseen olisi oikeudet vain rajatulla käyttäjäryhmällä. Opasta voisi näin ollen päivittää sen tietojen vanhentuessa tai muuttuessa esimerkiksi yhteystietojen suhteen. Rajatut oikeudet oppaan muokkaamiselle olisi ehkä perusteltua jo senkin takia, että varmistettaisiin tietojen paikkansapitävyys ja oppaan luotettavuus. Oppaan päivittämiseen kantaa ottaminen on mielestämme tärkeää, mutta tässä yhteydessä emme näe tarkoituksenmukaiseksi miettiä, kuinka vapauttamisyksikkö tai muut vankilat tulevat hoitamaan oppaan päivittämisen käytännössä.

11 Fokusrhythmahaastattelun jälkeiset muutokset tulo-oppaaseen

Tulo-oppaan kuvituksesta saamamme palautteen jälkeen mietimme, kuinka reagoimme haastateltaviemme mielipiteisiin. Omasta mielestämme kuvankäsittely ja kuvavalinnat olivat suhteellisen onnistuneita. Kansikuvana toimiva Oulun vapauttamisyksikön rakennus toi erään haastateltavan mieleen *"House of raising sun"*:n - samalla alistavan, mutta koukuttavan. Kuvan rakennusta alaviistosta kuvattuna verrattiin myös erääseen *"hotelliin tietyssä elokuvassa"*. Tarkoituksemme ei ole missään nimessä aiheuttaa kuvilla *"pelkoa ja ahdistusta"* Oulun vapauttamisyksiköstä, mutta näemme kyseisen kuvan (ks. tulo-oppaan kansilehti) silttenkin sopivan tulo-oppaaseen sellaisenaan. Haluamme säilyttää kuvaajan oikeutemme ja mielestämme onnistuneen kuvankäsittelymme kuvissa, vaikkamme olekaan täysin varmoja toimiiko - ja miellyttääkö se kaikkia. Eräs haastateltavamme mietti asuinhuonetta esittävästä kuvasta, onko se kuva oikeasta huoneesta vai *"vähä niinku sen mallinen kuva, mut ei kuitenkaan se ihan huone"*. Poistimme huone kuvasta tietynlaisen sarjakuvamaisen - efektin ja muutimme sen sävyjä muiden kuvien kaltaiseksi.

Fokusrhythmahaastattelussa käyttämässämme tulo-opas versiossa olimme korostaneet tärkeiksi katsomiamme tietoja punaisella tekstivärillä. Haastatteluvaiheessa kuulimme erään opettajan pohtivan, kenen näkökulmasta korostukset oli tehty; vangen vai henkilökunnan? Tarkasteltuamme jälkeinpäin korostamiamme tekstikohtia, huomasimme myös saman asian ja ilmiselvän ongelman. Korostukset olivat esillä välillä henkilökunnan, välillä vangen näkökulmasta. Mietimme kyseisen asian esille nousemisen olevan tärkeää tulo-oppaan laadun sekä selvyiden vuoksi. Meidän pitikin miettiä, kumpi on vangen kannalta mielenkiintoisempi korostus: *Voit anoa 2 tuntia tai 6 tuntia tapaamista ystäväiesi tai sukulaistesi kanssa vai Jos poistumislupakautesi ei ole vielä alkanut* (sivu 64 liite 2). Päätimme poistaa tekstikorostukset, lukuun ottamatta tulo-oppaan vankeuslakikohtaa (sivu 56).

Tekstissä ilmeneviin kielto ja kehoitus -tyyliset kappaleet otimme myös uudelleen arvioitavaksi haastattelun jälkeen. Erään opettajan silmiin oli pistänyt kappaleissa ilmenevä ailahtelevaisuus asioiden ilmaisussa. Hän myös oli lukenut tekstiä vangen näkökulmasta. Tästä näkökul-

masta suorat, *sinun täytyy* -tyyliset käskylauseet saattavat haastaa ja jopa provosoida vankia negatiiviseen ja uhittelevaan käyttäytymiseen. Olimme samaa mieltä kyseisestä asiasta ja päätimmekin muuttaa tulo-oppaan käskytykset enemmän kehotuksenomaiseen muotoon. Samalla yhtenäistimme puhuttelutyylin *vanki*-muodosta *sinä*-muotoon.

Oppaan kääntämisen tarve puhutti paljon. Eräs opettaja nosti asian esille kysymällä: *"miten sitten ruotsin kieli, kun on ruotsinkielinen oikeusministeri, vois olla englannin ja suomen lisäksi ruotsi"*. Olemme alusta asti miettineet pelkän suomen kielen riittävän opinnäytetyö versioomme, eikä fokusryhmähaastattelun vastaukset ja mielipiteet muuttaneet päätöstämme kieliteeman suhteen.

Keskustellessamme sisällysluettelosta ja sen teemoittelusta, nousi esille tulo-oppaasta puuttuva yhteystietosivu ja Oulun kaupungin kartta. Pohdittuamme asiaa päätimme jo haastatteluvaiheessa lisätä ne oppaaseen. Tämä osion päätimme sijoittaa sisällysluettelon tiettyyn kohtaan (Vapautuminen Oulun vapauttamisyksiköstä) edellä esitetyllä tavalla.

Saimme fokusryhmähaastattelussa paljon hyödyllisiä neuvoja ja vinkkejä rakentavan kritiikin muodossa. Mainitsimme ja kuvailimme edellisissä kappaleissa suurimmat ja olennaisimmat muutokset, joita tulimme käyttämään opinnäytetyöme liitteenä käyttämässämme valmiissa tulo-oppaassa. Ennen haastattelupäivää mietimme haastattelusta saamaamme vastauksien roolia ja tehtävää opinnäytetyötämme ohjaavana tekijänä. Odotimme saavamme eri opetusalojen asiantuntijoilta hyödyllisiä vastauksia ja ideoita oppaan valmistukseen. Fokusryhmähaastatteluun osallistujat eivät kuitenkaan suoraan määrää ja päättää tulo-oppaan sisällöstä ja ulkomuodosta, vaan kysymys on prosessin metodisesta vaiheesta ja tulkinnallisesta analyysistä, joka jää johtopäätöksineen tutkimuksen tekijöiden vastuulle. Tiedostimme projektin edetessä ja jo fokusryhmähaastattelua suunnitellessa, ettei edes arvioivassa opinnäytetyöseminaarissakaan esiteltävä tulo-oppaamme ole joka suhteessa virheetön, eikä se voi olla kaikkien käyttäjätahojen kannalta kaikista parhaiten onnistunut lopputulos. Varton (1996, 116) mukaan *"laadullinen tutkimus on aina, yleisyysasteestaan riippumatta, rajallinen yritys ymmärtää ihmisen kokemista ja siitä syntyneitä merkityksiä näiden merkitysten keskellä ja niitä muuttaen"*. Määrittelemmekin tuotoksemme kokonaislaadun olevan niin hyvä, kuin se tässä vaiheessa voi olettaa olevan asianmukaisesti suunnitellun ja tarkoituksenmukaisesti vaihe vaiheelta edenneen tutkimuksellisen kehittämistoiminnan tuloksena. Oma näkemyksemme on se, että tulo-opas ei jollakin tarkalla astejanalla mitattuna tule koskaan valmiiksi, vaan kysymys on nimenomaan prosessista, jonka tuleekin jatkua samoin kuin hallinnon edistämisen ja kehittämisen. Tekemämme selvitykset ja haastattelut tulo-opasta varten antavat tutkimuksellista osviittaa tulevaisuudessa oppaan jatkokehittämisen kannalta, jonka näemme ja mielämme eri hankkeena.

On sanottu yleisluontoisesti (Alasuutari 2011) yksilöhaastattelujen ja ryhmäkeskustelujen tuottavan eriluonteista aineistoa ja niiden ero tulee ottaa huomioon aineiston tulkinnassa. Alasuutarin mielestä kysymys ei ole siitä, että jompikumpi aineiston keruu menetelmä olisi toista parempi ja antaisi kiinnostavampaa tai syvällisempää tietoa. Hänen pohtii aineiston hyvyyden tai sen huonouden riippuvan kysymyksistä, joihin aineistoa tulkitsemalla yritetään saada vastauksia. (Alasuutari 2011, 153.)

Fokusryhmähaastattelu on luonteeltaan ryhmähaastattelu ja siinä on etuna asioiden punnitseminen monelta eri näkökannalta. Ryhmäkeskustelun avulla voidaan tuottaa keskusteluja, joissa asiat peilautuvat tavalla ja tavoilla, jotka ei välttämättä yksilöhaastattelussa nousisi lainkaan esille (vrt. Alasuutari 2011, 155). Tämän myös me huomasimme tehdessämme tätä toiminnallista opinnäytetyötä. Totesimme fokusryhmähaastattelun olevan opinnäytetyömme merkittävä metodinen vahvuus, koska se kulminoii eri näkökulmat ja tuo samalla tulo-oppaaseen myös arvioinnin avartavan näkökulman. Alasuutari (2011, 155) katsoo ryhmäkeskustelun arvokkuuden perustuvan siihen, että se saa keskusteluun osallistuvat puhumaan asioista, jotka saattaisivat jäädä muuten itsestäänselvyyksinä tai muista syistä yksilökeskustelun ulkopuolelle. Tämä ei ehkä niinkään ollut mielessämme fokusryhmähaastattelun toteuttamisessa, vaan halumme synnyttää idearikasta keskustelua, jossa pääsisimme heti kehittämään esiin nousseita ajatuksia ja näkökantoja eri alojen asiantuntijoiden avulla.

Ryhmähaastatteluun osallistujien ollessa opettajia ja asiantuntijoita omilla aloillaan, osoitautui toimivaksi valinnaksi samoin, kuin projektinhallintaan tukeutumisen koimme menestykseksi. Rikosseuraamusalan opettajat ovat tottuneet arvioimaan esityksiä ja erilaisia tuotoksia eri näkökulmista. Koimme heidän olevan verrattavissa asiantuntevaan *kehittämistiimiin*, joka oli ryhmänä motivoitunut kehittämään - hyvän hallinnon hengessä - mahdollisimman hyvin vankia palveleva tulo-opas. Tämä asiantuntijaryhmä oli ikään kuin omimmillaan tässä tehtävässä ja tuntui viihtyvän roolissaan voidessaan yhdessä paneutua oppaan kehittämiseen. Emme halunneet kuitenkaan pitää haastattelemaamme ryhmää kuitenkaan liian korkeana auktoriteettina, joka voisi murtaa omat käsityksemme tekemäämme opinnäytetyötämme kohtaan sekä antamaan lopullisia vastauksia tulo-oppaaseemme tyyliin, mikä on oikein ja mikä on väärin (vrt. Alasuutari 2011, 152-153). Näemmekin mieluummin kyseessä olevan *synteesin*, johon johtavassa prosessissa ryhmähaastattelu tuotti arvokasta aineistoa tuotteemme kehittämiseksi. Pyrimme osoittamaan aineiston analysoinnin yhteydessä myös alustavan pohdintamme siitä, millä perustein olemme päätyvässä - ja päätyneet - oppaassa toteutettuihin muutoksiin (joko ryhmän kannan mukaan tai siitä poiketen) sen sijaan, että olisimme vain kuvanneet ja tulkinneet ryhmähaastattelussa käymämme keskustelun ja siinä esitetyt kannanotot. Lukijalla on näin ollen myös mahdollisuus arvioida selaamalla tulo-opasta, kuinka hyvin olemme osanneet onnistuneet aineiston analysoinnissa ja ryhmähaastatteluun osallistujien mielipiteiden hyödyntämisessä tulo-opaan kehittämiseksi.

12 Pohdinta ja arviointi

Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston (KPO) tavoitteen (6.4.2010) mukaan rangaistuksen painopistettä tulee siirtää avoimempaan suuntaan laitosseuraamuksista avoseuraamuksiin ja suljetuista vankiloista avo-laitoksiin ja vankien hallittuun vapauttamiseen. Vapauttamisyksikkötoiminta tukee juuri näitä tavoitteita vankeusrangaistuksen ollessa loppuvaiheessa. Oulun vapauttamisyksikkö aloitti toimintansa vasta 1.10.2012 Oulun vankilan alueella ja se kuuluu Oulun vankilan yhteyteen Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueelle.

Alkuperäinen suunnitelmamme oli tehdä opinnäytetyö Oulun vapauttamisyksikön toiminnan kehittämisestä. Siitä ei ollut minkään tahon toimesta aiemmin laadittu toimivaa materiaalia, joka toisi yksikön toimintaperiaatteet muidenkin toimijoiden tietoisuuteen ja se vaikutti tarpeelliselta ja ajankohtaiselta. Esittelymateriaalin hyödyt olisivat olleet lähinnä vankisijoittelutyötä tekeville viranomaisille, jotka eivät useinkaan sijoitteluvaiheessa tiedä tarkkaan vapauttamisyksikön perusajatusta ja minkälaisia vankeja sinne tulisi sijoittaa. Myös vapauttamisyksikön henkilökunta olisi hyötynyt esitteestä heidän saadessaan sijoittelun kautta lähtökohdiltaan ja kuntoutustarpeiden puolesta juuri oikeantyyppisiä vankeja vapauttamisyksikköön. Huomasimme kuitenkin tämän aiheen olevan meille ongelmallinen emmekä saaneet kehitettyä tulevista tutkimuksesta tarpeeksi merkittäviä tutkimusongelmia.

Laurean opinnäytetyöohjeessa (30.5.2011, 4) korostetaan opinnäytetyön mahdollisuutta tuottaa työelämästä ja sen kehittämisestä sellaista uutta tietoa ja osaamista, jonka avulla mahdollistetaan työelämän osaamis- sekä tietopohjan kehittämistä ja uudistamista. Opinnäytetyöohjeessa myös tuodaan esille, kuinka ammattikorkeakoulu on osa laajempaa alueellista innovaatioverkostoa juuri tällaisten hankkeiden kautta ja kuinka se voi niiden avulla saavuttaa aseman toimintaympäristössä vaikuttavana, tutkimukseen perustavana kehittäjänä. Opinnäytetyön tekijöinä halusimme osoittaa, kuinka työelämän kehittäminen hyötyy tutkittuun tietoon ja toimiviin tutkimusmenetelmiin nojaavasta tutkimuksesta eli *tutkimuksellisesta kehittämisestä*. Pyrimme luomaan tutkimusasetelman sellaiseksi, että opinnäytetyö olisi omiaan tuottamaan konkreettisesti työelämää ja sen kehittämistä palvelevan tuotteen. Ajatuksissamme oli yhdistää työelämäkokemuksemme jonkin konkreettiseen tuotteen, tai työelämää palvelevan mallin kehittämiseksi jopa niin pitkälle, että tuote voitaisiin myöhemmin ottaa jossain vaiheessa käyttöön muun palautteen ja arvioinnin vaatimien muutosten sekä virallisen päätöksenteon jälkeen.

Yhtenä aiheenamme opinnäytetyöhön mietimme tekevämme tutkimuksen Oulun vapauttamisyksikön *toiminnallisuudesta*, jolloin työn teoreettinen viitekehys olisi liittynyt kuntoutukseen ja sosiaalityöhön. Myös muita aiheita sekä lähestymistapoja mietimme ja yksi opinnäytteemme otsikkoa kuvastavista ”sanahirviöistä” olikin Oulun vapauttamisyksikön toiminnalli-

suuden kehittämisen kartoittaminen. Näin muotoiltu aihe vaikutti mielestämme vaikealta projektilta toteuttaa eikä se herättänyt meissä tarpeeksi innostusta ja motivaatiota. Vaikka olimme saaneetkin tehdyksi jo useita sivuja teoriapohjaa ja viitekehystekstiä, emme silti kokeneet *toiminnallisuus* -aihetta kovin omaksemme. Jos työskentelymenetelmiemme kohdalle osuisi jokin este tai ongelma, olisi se selvitettävä jollakin toisella menetelmällä tai ratkaisulla. Koimme aiheen liian laajaksi ja raskaaksi ja tämä olisi ollut riski opinnäytetyömme valmistumisen kannalta. Myös aluksi suunnittelemamme rajaukset eivät mielestämme olisi työn edetessä pitäneet. Lopulta tulimme siihen tulokseen, ettei meidän ole järkevää ja tarkoituksenmukaista valmistaa alkuperäistä opinnäytetyötä pitemmälle, koska aiheen lopputulos ja kunnialla maaliin pääseminen meitä aidosti epäilyttää.

Opinnäytetyömme edistymiseen varattu kallisarvoinen aika tuntui kuluvan hukkaan ja pidimme tilanpalaverin opinnäytetyötämme ohjaavan opettajan Pekka Sassin kanssa vuoden 2013 syyskuun alussa. Alun perin palaverimme tarkoituksena oli tarkastella opinnäytetyön aikatauluja ja kuinka olimme edenneet työssämme. Palaverissa toimme esille, ettei aihe innostanut meitä tarpeeksi sen jatkamista ja loppuun saattamista ajatellen. Keskusteltuamme hetken pohtien eri vaihtoehtoja, syntyi uusi aihevaihtoehto ja melkein pä samantien hahmottui realistiseksi kokemamme toimintasuunnitelma tämä aiheen ympärille. Uusi aihe koski vangeille suunnattua tulo-opasta ja sen kehittämisen tarvetta Oulun vapauttamisyksikköön - johon sellaista ei vielä ollut laadittuna. Kaikki olivat yksimielisiä ja innokkaita uudesta aiheesta ja aloitimmekin tekemään suhteellisen nopealla aikataululla raakaversiota tulo-oppaasta. Olimme tyytyväisiä aiheeseen sillä olimmehan löytäneet innostavan ja tarpeellisen vapauttamisyksikköä koskevan aiheen, joka oli sekä ajankohtainen, että selvästi toteuttamiskelpoinen. Saimme tulo-oppaan raakaversion valmiiksi kohtalaisen lyhyessä ajassa ja lähetimme sen ohjaavaan opettajamme Sassin hyväksynnän jälkeen Oulun vapauttamisyksikön tarkasteltavaksi.

Tulo-oppaan raakaversio ei vielä ollut luonnollisesti valmis vankikäyttöön sellaisenaan vaan oppaan tarkoitus olikin tässä vaiheessa olla meidän näköisemme ehdotus tulo-oppaasta, jota viimeisteltäisiin myöhemmin tutkimuksellisen kehittämistoiminnan keinoin ja tuotekehitysprosessina. Saimme hyvää palautetta ja hyödyllisiä korjausehdotuksia tulo-oppaaseemme Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta ja heidän mukaan opas olisi mahdollista ottaa koekäyttöön, kunhan työmme olisi valmis.

Mikäli tekisimme uudestaan samankaltaisen opinnäytetyön, olisi projektin aikataulu tarkemmin pohdittavana. Saadessamme keväällä 2012 selville opinnäytetyön valmistumisaikataulut, päätimme pyrkiä työmme valmistumiseen marraskuun 2013 aikana, jos yllätyksiä ei ilmene. Jos tarkastelemme opinnäytetyömme aikataulua ideointi vaiheesta projektin valmistukseen, voimme todeta suunnittelun jääneen alussa (toukokuussa 2013) puolitiehen. Teimme jonkin verran turhaa työtä aloittaessamme työstämään kesällä 2013 ensimmäistä aihetta, jota emme

lopulta ikinä toteuttaneetkaan. Tämä aika ei kuitenkaan mennyt kokonaan hukkaan, koska ymmärryksemme vapauttamisyksiköstä ja sen toimintatavoista lisääntyi. Alkuajan vastoin käymisistä huolimatta päätimme ottaa vastaan haasteen, jossa ottaisimme itsestämme kaiken irti samalla pyrkien hyödyntämään parityön mahdollisuudet. Poistimme tietoisesti turhautumisemme mielestämme ja keskityimme uuteen, mielestämme paljon mielenkiintoisempaan ja toteuttamisvarmempaan aiheeseen. Työmme aihe oli sen verran mielenkiintoinen, että oli helppoakin lähteä tekemään opinnäytetyötä eteenpäin aiheen ollessa kirkkaana mielessä. Suunnitelma näytti toimivan. Tiesimme aikataulun tiukaksi, melkein jopa mahdottomaksi, mutta usko itseemme ja kykyymme tuottaa laadukas tulo-opas Oulun vapauttamisyksikköön aikarajojen puitteissa oli varovaisen luottavainen.

Voisi kuvitella opinnäytetyön olevan haasteellista tehdä kahdestaan varsinkin, kun tekijöiden asuinpaikkakuntien välinen etäisyys on reilut kaksisataa kilometriä. Näin emme kuitenkaan kokeneet missään vaiheessa prosessia. Saimme sovittua toimivan työnjaon ja tiedonkulku toimi suhteellisen helposti puhelimitse työn eri vaiheissa. Pyrimme sopimaan etukäteen tarkasti mitä teemme, ettemme vain tekisi samaa työtä yhtä aikaa. Huomasimme paljon puhutun sosiaalisen median olevan vaivaton työväline projektivaiheiden siirtämisessä ja käytimmekin paljon facebookia lähettäessämme työn uusimpia vaiheita toiselle. Näin ollen työ pysyi koko ajan päivitettyimmässä muodossa. Se helpotti ja motivoi toista jatkamaan työskentelyä ilman pelkoa päällekkäin tehdystä työstä.

Fokusryhmähaastattelua on syytä myös lopuksi arvioida, koska kohderyhmämme ei ollut aivan tavanomainen, jos *loppu-tuotteemme* mukaan. Fokusryhmä on ryhmähaastattelun menetelmä, jota käytetään Toikko & Rantasen mukaan (2009, 145) erityisesti markkinatutkimuksissa, sosiolitutkimuksissa ja käytettävyytutkimuksissa, jonka avulla voidaan saada selville ihmisten tarpeita ja mieltymyksiä, mutta myös ideoita tuotteiden ja palveluiden kehittämistä varten. Tulo-opas voidaan nähdä tällaisena tuotteena. Vaikka fokusryhmät usein muodostetaan kohderyhmää edustavista henkilöistä, sisältyy fokusryhmätekniikkaan ajatus ryhmän koostumuksen fokusoimisesta. Homogeenisten ryhmien ohella voidaan käyttää myös heterogeenisiäkin ryhmiä (Toikko & Rantanen 2009, 145). Toikko & Rantanen (2009, 145) mainitsee siitä, että 6-10 osallistujan ryhmät toimivat tehokkaimmin ja yksi fokusryhmä kestää noin kaksi tuntia. Itse huomasimme neljänkin harkitusti valitun haastateltavan riittävän, mutta kaiken kaikkiaan tilaisuudessa oli läsnä 7 henkeä (kaksi haastattelijaa ja ohjaava-opettaja), joista kaikki myös, tavalla tai toisella, osallistuivat keskusteluun. Tunti osoittautui tällä kokoonpanolla riittävä aika fokusryhmäkokoukseen. Haastattelun loppuvaiheilla kommentit tuntuivat toistavan jo aiemmin ja näin ollen aineisto *saturoitui*.

Toikko & Rantasen (2009, 146) mukaan yleinen periaate on, että analyysin kohteena on ryhmä eivätkä yksittäiset osallistujat. Näin mekin myös koimme. Ryhmän yhteinen mielipide muo-

dostui tärkeimmäksi, mutta se ei merkinnyt sitä, ettei nimenomaan argumenteilla -ja nimenomaan parhaimmalla argumentoinnilla - olisi ollut merkitystä. Fokusryhmä itse asiassa sopii hyvin myös palveluiden käyttäjien (tässä tapauksessa vankien) äänen kuulumiseen, sillä tämä tekniikka antaa tilaa moniäänisyydelle. Toikko & Rantasen (2009, 146-147) mukaan fokusryhmäteknikkaa voidaan käyttää menetelmänä, jossa palveluiden käyttäjät ovat kanssatutkijoita, joissa he voivat toimia ohjaajina ja tutkimusaineiston analysoijina. Tämä oli myös tavoitteemme järjestämässämme fokusryhmähaastattelussa ja koimme myös saavuttavamme tuon tavoitteen.

Ohjaava opettajamme ehdotti että arvioisimme loppuvaiheessa opinnäytetyötämme ja itse prosessia seuraavan arviointitaulukon avulla:

<i>Työlle on löydetty selkeä tavoite</i>
<i>Tutkimusongelma on onnistuneesti määritetty</i>
<i>Aihe ymmärretty kokonaisuutena ja raja- aus on osuva</i>
<i>Viitekehys ristiriidaton ja myös teorioita on osattu kytkeä työhön</i>
<i>Selvitetty miten tähän on tultu ja muutosten syitä ja tulevaa suuntaa</i>
<i>Asiat, ilmiöt, ristiriidat kytketty yhteiskunnan muuttumiseen. Vertailtu yksiköitä, alueita tms.</i>
<i>Käytetty soveltuvia metodeja osaavasti ja asianmukaisesti</i>
<i>Tutkimusongelman ratkaisemiseksi tarvittava aineisto on hyödynnetty</i>
<i>Toimiva projektisuunnitelma, jossa määritelty aikataulut, vastuut, resurssit ja vaihtoehdot</i>
<i>Työ toteutettu hyvin tarkoituksenmukaisella ja johdonmukaisella tavalla</i>
<i>Jäsentely selkeää ja aihetta käsitelty systemaattisesti loogisesti edeten</i>
<i>Selvitettäviin asioihin ja tutkimusongelmiin on saatu vastaukset ja johtopäätökset</i>
<i>Argumentointi johdonmukaista. Johtopäätökset loogisia ja aineistoon perustuvia. Antaa eväitä, kuinka tästä eteenpäin</i>

Opinnäytetyömme ja sen toteuttamisen suhteen on arviomme voittopuolisesti positiivinen ja koemme, että tavoitteet ovat pääosin saavutetut. Löysimme työlle selkeän tavoitteen ja määrittelimme tutkimustehtävän onnistuneesti. Viitekehystä pidämme osuvana ja toimivana ja varsinkin rajausta onnistuneena. Työstä muodostuu riittävän eheä kokonaisuus ja ristiriitaisia tai jännitteisiä elementtejä ei kokonaisuudessa ja viitekehyksessä juuri ole. Hyvän hallinnon periaatteet näkyvät mielestämme lopputuotteessa. Teoriaa ja tietoperustaa sekä lähteitä oltiin voineet käyttää laajemminkin, mutta toisaalta joitakin valintoja oli tehtävä, koska oppaan tekemisessä voi hyödyntää suhteellisen määrättömästi eri kohderyhmiin liittyvää tietoa ja tutkimuksia. Koemme olevamme alan asiantuntijoita jotka ovat kasvaneet työelämän kehittäjiksi.

Fokusryhmähaastattelu metodologisena valintana oli mielestämme oikeaan osunut ratkaisu, joka toi oppaan kehittämiseen laajan ammatillisen asiantuntemuksen. Työnjakomme oli toimiva ja pystyimme ratkaisemaan kohtuullisen hyvin parityönä tehtävän opinnäytetyön haasteet. Ongelmat pyrimme muuttamaan mahdollisuuksiksi ja pyrimme myös motivoimaan toisiamme saavuttaaksemme yhteisesti asetetun tavoitteen. Projektimme oli yhteinen. Suunnitelmallisuus oli itse asiassa välttämätöntä käytettävissä olevan rajallisen ajan vuoksi, mutta huolellinen projektisuunnittelu mahdollisti varsin dynaamisen ja tarkoituksenmukaisen etenemisen. Tuote on muodostunut käyttöön otettavaksi ja sinänsä käyttökelpoiseen tulo-oppaaseen liittyvää jatkotutkimusehdotusta selvitämme loppuluvussa antaen eväitä ja perusteluja kehittämisen jatkoaskelille. Tulo-opasta olisi voinut mielestämme kytkeä nivoutuneemmin yhteiskunnan muuttumiseen ja hallinnon paradigmojen muutokseen, mutta tämä olisi ehkä vaatinut jo kolmannen jäsenen tiimiimme.

12.1 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimuksen tarkoitus oli tuottaa tulo-opas Oulun vapauttamisyksikölle. Teimme tulo-oppaasta raakaversion, jonka lähetimme Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalle arvioitavaksi. Saimme henkilökunnalta parannusehdotuksia ensimmäisen vaiheen tulo-oppaaseen. Mielestämme palautteen määrä oli kuitenkin liian pieni luotettavan arvioinnin saamiseksi ja pohdimme mahdollisia lisäkeinoja saada työllemme palautetta. Tuolloin harkitsimme mahdollisuutta käyttää jotakin soveltuvaa menetelmää vankien haastattelemiseen, saadaksemme palautetta tulo-oppaan todelliselta käyttäjäryhmältä. Alkuperäisenä suunnitelmanamme oli kuitenkin, että emme toteuta opinnäyteprosessimme aikana vankien haastattelemista, joka olisi vaatinut erillisen luvan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnolta. Selvitimme kuitenkin haastatteluluvan saamisen muodollisuuksia ja siihen kuluva aika. Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnolta saamamme informaation mukaan meidän pitäisi varautua noin kahden viikon käsittelyaikaan ja tämä aika voisi venyä jos tutkimussuunnitelmaa täytyisi muuttaa tai täydentää. Mietimme myös, että voisimme saada vangeilta ajatuksia tulo-oppaasta vapaamuotoisen keskustelun ja tulo-oppaan tarkastelun merkeissä kenties yhdistyneenä osallistuvaan havainnointiin. Hylkäsimme kuitenkin ajatuksen tämän tyyppisestä tiedonhankinnasta, koska tieteellisyys ja luotettavuuden kriteerit olisivat olleet vaikeasti saavutettavissa.¹⁰

¹⁰ Vankien mielipiteiden hankkiminen oli luonnollisesti yksi vaihtoehto saada tarvittavaa tietoa oppaan kehittämiseen. Vankien tekemien huomioiden avulla voitaisiin kohdistaa tulo-oppaan sisältöä juuri oikeanlaisiin asioihin, että se vastaisi yleisimpiin vankien mieliä askarruttaviin kysymyksiin. Vai vastaisiko sittenkään? Kykenisikö Oulun vapauttamisyksikön vanki täysin avoimesti kertomaan oman mielipiteensä tuotoksesta? Tässä tapauksessa olisi otettava huomioon asetelma hänen ja hänen mielipidettään kysyvän, henkilökuntaan kuuluvan ihmisen välillä. Voisiko vanki pyrkiä jotenkin miellyttämään, myös hänen

Ratkaisuumme tehdä toiminnallinen opinnäytetyö vaikutti osaltaan myös vankien haastatteluihin vaadittavien tutkimuslupien saaminen Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnolta (KE-HA). Emme katsoneet voivamme haastatella vankeja tutkijan roolissa ilman tutkimuslupaa edes epämuodollisimmalla mahdollisella tavalla. Ongelman olisi vielä vankien helppo tunnistettavuus. Oulun vapauttamisyksikössä vankipaikkoja on vain 14, joista kaksi paikkaa on tarkoitettu naisvangeille. Jos vankien haastattelu olisi toteutunut, olisi etenkin naisvangeilla ollut vaara tulla tunnistetuksi, jos ei muuten, niin Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunnan taholta. Näillä perusteilla vankien arviointivaihe rajautuukin opinnäytetyömme ulkopuolelle.

Mietimme käyttävämme haastattelun litterointia opinnäytetyömme liitteeksi, kuten Laurean opinnäytetyönohje tuotekehityshankkeesta (30.5.2011 s. 16-18) ohjeistaa. Mietimme, kuinka voimme taata fokusryhmässä lupaamamme anonymiteetin haastatteluun osallistujille, jos toimimme Laurean opinnäytetyöohjeen mukaan ja laitamme litteroinnin kokonaisuudessaan liitteeksi. Myös tämän asian koimme eettisesti haastavaksi opinnäytetyömme kannalta ja siihenkin oli saatava ratkaisu. Päätimme jättää litteroinnin vain omaan käyttöön haastattelutuloksia analysoidessamme ja päätimme käyttää siitä vain tiettyjä hyödyllisimpiä lainauksia työssämme. Itse työemme aiheen ja sen hyvään hallintoon sekä sen edistämiseen kulminoituvan viitekehityksen koemme olevan eettisesti virittynyt ja liittyvän perusoikeuksiin ja ihmisarvoon.

Sosiaalialan ammattilaisen eettisissä ohjeissa (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n ammattieettisen lautakunnan ohjeet 2012) on määritelty, että ihmiselämän arvokkuuden ja ihmisarvon kunnioittaminen ilmenee sosiaalialan ammattilaisen työssä neljän periaatteen noudattamisessa: itsemääräämisoikeus, osallistumisoikeus, oikeus tulla kohdelluksi kokonaisvaltaisesti ja oikeus yksityisyyteen. Nämä periaatteet velvoittavat kunnioittamaan ja edistämään asiakkaan oikeutta tehdä omia valintojaan, mutta niistä vastuunsa kantaen. Asiakkaan osallisuutta on edistettävä, jotta hänellä olisi mahdollisuus vaikuttaa elämäänsä koskeviin päätöksiin ja toimiin. Samalla täytyy huolehtia asiakkaan kohtaamista kokonaisvaltaisesti ottaen huomioon eri elämänalueet. Asiakas tulee ohjeiden mukaan kohdatta niin yksilönä, kuin myös osana perhettään, mutta myös osana ympäröivää yhteisöä ja yhteiskuntaa, yksityisyyden vaalimista unohtamatta. (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2012.)

Nämä periaatteet ovat sekä eettisesti velvoittavia, että varsin monella tavoin ns. pakottavaa oikeutta (esim. vankeuslaki, sosiaalihuollon asiakaslaki, hallintolaki). Näiden periaatteiden

tulevia poistumislupia käsittelevää henkilöä? Arvelimme tämän tyyppisen menetelmän olevan tässä vaiheessa kohtalaisen epäluotettava saadaksemme luotettavaa ja objektiivista tietoa.

antamalla suuntaviivoilla olemme opinnäytetyötämme kehittäneet, mutta työsarkaa löytyy edelleen ja haasteitakin tässä suhteessa on olemassa. *Moniäänisyys* on se seikka, jota haluamme korostaa ja vangin äänen tuleekin tulla kuulluksi.

12.2 Oma ammatillinen kehittyminen

Opinnäytetyöprosessin aikana opimme työskentelemään tiukassa rytmissä ja saimme valmiuksia tuotteen valmistamiseen tähtäävään projektityöhön. Olemme keskustelleet oppimistamme asioista opinnäytetyömme aikana ja huomasimme tiedonhankintaan ja tutkimuksellisen työn tekoon tarvittavien ominaisuuksiemme tuntuvasti karttuneen, jos lähdekriittisyydenkin. Vaikka opinnäytetyöhöemme alun perin suunniteltu aikataulu ei pitänytkaan paikkaansa ja työtahtiamme piti loppua kohden kiristää, voimme sanoa työn ideoinnilla ja suunnitelmallisuudella olevan suuri merkitys työskentely tahdissa ja tämä näkyy myös lopputuloksessa. Näin on kokemuksemme mukaan myös työelämässä – hyvin suunniteltu on puoliksi tehty!

Voimme käyttää projektimme aikana oppimiamme metodeja työelämässämme jatkossakin, esimerkiksi hakeutumalla johonkin työyhteisöön valmisteltavaan projektiin. Opinnäytetyön tekeminen antoi meille itsevarmuutta osallistua kehittämistoimintaan ja työelämää koskevien raporttien ja selvitysten tekemiseen. Emme myöskään näe, että ne osatehtävät ja valmiudet, joita jouduimme edistämään ja harjoittamaan, olisivat kovinkaan kaukana niistä ominaisuuksista, joita esimiestyössä tarvitaan. Esimerkistä käy vastuunkantaminen hankkeen etenemistä sovitun suunnitelman mukaisesti sekä ennalta asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi aikataulun mukaisesti. Tiettyjen *korjausliikkeiden* tekeminen opinnäytetyömme alussa antoi meille tiettyä uskoa siihen, että kykenemme arvioimaan realistisesti erilaisia projektien toteuttamisedellytyksiä ja niitä reunaehtoja, jotka ovat hankkeen onnistumiselle elintärkeitä.

Fokusryhmähaastattelu oli uusi tuttavuus meille kummallekin ja jälkikäteen ajateltuna tätä metodologia kannatti ehdottomasti käyttää. Saimme paljon hyvää informaatiota ja kokemusta ryhmähaastattelusta, jota aiemmin emme olleet kokeneet. Kokemusta rikkaampana pystyimme jatkossa helpommin arvioimaan ryhmähaastattelun tekemistä yksilöhaastatteluun ohella tai sijasta. Ja tuotekin - Oulun vapauttamisyksikön tulo-opas - ei olisi ollut sitä, miksi se prosessin edetessä muodostui ja jalostui. Viestinnän näemme mahdollisuuksineen ja haasteineen aika lailla erilaisena, kuin vielä keväällä 2013. Sosionomitutkimuksen osaamiskompetensseihin kuuluu mielestämme viestintäosaaminen ja taito tuottaa palveluohjaukseen liittyvää oheismateriaalia ja tässä koemme todellakin onnistuneemme.

Tavoitteenasettelumme oli mielestämme riittävän selkeä ja realistinen, jotta hankkeemme tuotos ja sen toteuttamismalli voitiin johtaa tavoitteenasettelusta. Fokusryhmähaastattelun toteuttamiseen päätyminen oli kuitenkin avainasemassa. Sitä ei ollut alkuperäisessä suunni-

telmassa lyöty lukkoon vaan se otettiin esille korkeintaan vaihtoehtoisena metodisena ratkaisuna aineiston hankkimiseksi. Hankkeen tuotos (tulo-opas) on suunniteltu erityisesti hyvän hallinnon näkökulmasta. Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulma esimerkiksi olisi tuottanut painotuksiltaan erilaisen oppaan. Samoin olisi käynyt, jos tuloyksikössä olisi painotettu toiminnallisuutta yhdistyneenä yhteisöllisyyteen. Silloin yhteisöllisyyden arvoperusta olisi voinut lyödä leimaansa tulo-oppaaseen.¹¹

Tulo-oppaan formaatti, tyyli ja sisältö (mukaan lukien mahdollinen nettiversio) on mielestämme riippuvainen siitä, minkälaiseksi vapauttamisyksikön luonne ja tavoitteet nähdään. Mahdollisen käytettävyydestutkimuksen yhteydessä kannattaa mielestämme selvittää vankien mielipiteitä oppaasta, mutta tämän ohella myös henkilökunnalta, johdolta sekä yhteistyötahoilta ja sidosryhmiltä, mikä oikeastaan koetaan vapauttamisyksikön perustehtäväksi ja minkälainen toiminnallisuus, henki, ilmapiiri ja yhteisöllisyys tätä perustehtävää palvelee. Miten tämä *ideologia* voisi heijastua ja näkyä tulo-oppaassa on avoin kysymys.

Tulo-opas ei voi olla ainoa vastaus kehitystarpeisiin, mutta se voi ennakoida niitä ja yksikön muutosvalmiutta. Kehitetyllä tulo-oppaalla voi vastata vangin tiedontarpeeseen sekä hyvän hallinnon ja palveluohjauksen sekä moderni viestinnän perusvaatimuksiin, mutta tuloyksikön kehittäminen ja yksikölle sopivan toiminnallisen luonteen ja arvojen löytäminen on jo toinen asia.

13 Kehittämisehdotukset: jatkotutkimusaihe

Harkitsimme myös vankien haastattelemista ja heidän mielipiteiden keräämistä opinnäytetyöhömme, mutta asiaa tarkemmin pohdittuamme päätimme jättää vankihaastattelut opinnäytetyömme ulkopuolelle. Vankien mielipiteiden selvittäminen ja heidän kehittämisideoidensa käyttäminen tuotekehittelyssä ovat hyvin tärkeitä eikä niitä pidä unohtaa, eikä jättää selvittämättä. Vangeilta saadut mielipiteet tulo-oppaasta tulee olemaan jatkuva prosessi ja mielestämme se kannattaakin erottaa omaksi kehityskokonaisuudeksi myöhemmässä vaiheessa, kenties ihan uudeksi opinnäytteeksi tai viranomaistyönä tehtäväksi hankkeeksi. Näin toimien vangeille olisi esiteltävänä jo varsin pitkälle kehittämämme tulo-opas, josta he voivat antaa omiin kokemuksiinsa pohjautuvan aidon palautteen. Vankien käyttäessä aidoissa tilanteissa ja oikeassa ympäristössä opinnäytetyömme tuotoksena syntynyttä tulo-opasta, voivat he arvioida sen toimivuutta, puutteita ja mahdollisuuksia paljon paremmin, kuin pelkäsi kehittämis-

¹¹ Yhteisöllisyys voisi näkyä oppaassa esimerkiksi siten että säännöistä sovitaan yhdessä ja seuraamuksista myös jos sovituista säännöistä poiketaan. Tämän tyyppistä yhteisöllisyyttä voi kuitenkin olla vaikea sovittaa vankilayksikköön vaikka se auttaisi sopeutumaan esim. "Asunto ensin"-tyyppisesti toteutettuihin asumisyhteisöihin sekä enemmän tai vähemmän tuettuun asumiseen vapaudessa.

työn kohteeksi tarkoitettua luonnosta, jota ei alun perinkään olisi suunniteltu todelliseen käyttöön.

Lähteet

Aro, T., Siiskonen, T., Ahonen, T. 2007. Ymmärsinkö oikein? Kielelliset vaikeudet nuoruusiässä. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Fadjukoff, P., Ahonen, T. & Lyytinen, H. 2001. Oppimisvaikeudet, tutkimuksesta käytäntöön. (Toim.) Niilo Mäki instituutti, ER-paino Oy

Fletcher, J.M., Lyon, G.R., Fuchs, L.S. & Barnes, M.A. 2009. Oppimisvaikeudet: tunnistamisesta intervention. Kuopio: Unipress.

Hallintolaki 434/2003

Heikkinen, V., Hiidenmaa, P. & Tiilikä, U. 2000. Teksti työnä, virka kielenä. Helsinki: Gaudemus.

Itkonen, M. 2007. Typografian käsikirja. 2. tarkistettu painos. Helsinki: RPS-yhtiöt.

Joukamaa M ja työryhmä 2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010.

Julkisuuslaki 621/1999

Koski, L. & Miettinen, K. 2007. Rikosseuraamusvirasto.

Kotimaisten kielten keskus.

Kuukasjärvi, P, Halonen, M & Suotula, P 2012. Tienviittoja pykäläviidaksoon - opas Pelson vankilan vangeille. Laurea-ammattikorkeakoulu. Tikkurila.

Lehtokoski, A. 2004 Aikuisen ADHD ja aivojen arvoitus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Leskelä, L. & Virtanen, H. 2005. Toisin sanoen - Selkokielen teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Gummerus Kirjapaino.

Miettinen, T. 2006. Mikä tekee tutkimuksesta tieteellisen teoksessa: Oikeustieteellinen opinäytetyö. Joensuu: Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja N:o 10.

Mäenpää, O. 2011. Hallintolaki ja hyvän hallinnon takeet. Porvoo: Edita Publishing Oy.

Naarajärven vankilan tulo-opas 2004 (www.rikosseuraamus.fi)

Numminen, H. Muisti ja lukeminen 2006 Julkaisussa: Leskelä, L & Virtanen, H. Toisin sanoen - Selko-kielen teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Gummerus Kirjapaino.

Oikeusministeriön kriminaalipoliittinen osasto 6.4.2010

Oulun vapauttamisyksikön esite 18.9.2012

Pelin, R. 2008. Projektihallinnan käsikirja. Projektijohtaminen Oy Risto Pelin.

Pelson vankilan tulo-opas 2/2013

Salo, H. 2006. Lukivaikeus on sosiaalinen riski: lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet suomalaisilla miesvangeilla. Turun yliopisto. Pro Gradu -tutkielma.

Silfverberg, P. 2001. Ideasta projektiksi. Helsinki: Edita.

Snowling, M.J. From language to reading 2001. John Wiley & Sons, Ltd.

Sutela, M. 2006. Oikeustieteellisen opinnäytetyön arvioinnista teoksessa: Oikeustieteellinen opinnäytetyö. Joensuu: Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja N:o 10.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittäminen. Tampere: Tampere University Press.

Toivio, T., Nordling, E. 2009. Mielenterveyden psykologia. Helsinki: Edita.

Tuominen, T. 2008, ADHD -piirteet, lukivaikeus ja kognitiivinen kapasiteetti suomalaisilla miesvangeilla. Luentomateriaali 24.5.2008

Valkonen, M-L. 2012. Vapauttamisyksikkö vapauttamisen tukena: tutkimus vapauttamisyksikön toiminnasta. Laurea-ammattikorkeakoulu. Tikkurila

Valtion virkamieslaki 750/1994

Vankeuslaki 767/2005

Varto, J. 1996. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Kirjayhtymä Oy, Tampere.

Virtanen, H. 2009. Selkokielen käsikirja. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opike.

<http://jad.sagepub.com>

Liitteet

Liite 1. Focusryhmähaastattelu	61
Liite 2. Tulo-opas luonnos 25.9.2013.....	64
Liite 3. Tulo-opas 25.10.2013.....	81

Liite 1. Focusryhmähaastattelu

Focusryhmähaastattelu

Torstai 3.10.2013 TK 3

Teemat

1. ALUKSI. MINKÄLAISEN NÄET TULO-OPPAAN TARPEEN / FUNKTIOT?

Mikä on ensivaikutelmasi tulo-oppaasta? Kelle se on suunnattu ja kelle ei - miksi näin?

2. TYYLI JA LÄHESTYMISTAPA . Onko oppaan tyylilaji hyvä eli onko "puhetyyli" istuva ja sopii-ko sinuttelu tulo-oppaaseen ja onko asioiden ja toimintojen esittely löytänyt oikean tyylinsä? Onko hyvä puhua oppaassa mahdollisista kurinpitotapaista entä onko asianmukaista ja tärkeääkin kehottaa ja ohjata oppaassa vankia omatoimisuuteen ja itsenäisen elämän harjoitteluun?

3. KIELI

Onko tulo-oppaassa käytetty sopivaa kieltä - onko se asiallista, selkeää ja ymmärrettävää - ja onko se asiakaslähtöistä ja eri kohderyhmille suunnattua vai onko se kapulakieltä, vaikeaselkoista virkakieltä, ammattislangia tms.?

4. ULKOASU JA KÄYTETTÄVYYS

Onko oppaan ulkoasu hyvä, selkeä ja visuaalisesti asianmukainen? Herättäkö julkaisu kiinnostusta vai ei? Ovatko kuvat toimivia ja aiheeltaan sopivia? Entä tulo-oppaan jäsenyys, kappaleet ja taitto - ovatko ne onnistuneita vai ei?

Onko sisällysluettelo kuvaava ja löytyykö oppaasta tarvittavat asiat helposti?

5. TIETOMÄÄRÄ, SISÄLTÖ JA RAJAUS

Onko oppaassa tietoa liian pinnallisesti, riittävästi vai jopa liikaa? Puuttuuko jotain olennaista erityistä (esim. tärkeää joillekin) tai jotain yleistä tarpeellista informaatiota tms.? Onko syytä mainita oppaassa esim. velkaneuvonnan yhteystietoja tai miten pääsee sielunhoitoon tai mielenterveystoimiston asiakkaaksi tai a-klinikalle tai miten voi jättää toimeentulohakemuksen tai asuntohakemuksen tai ilmoittautua työnhakijaksi? Onko nämä pääasiassa kotikunnan ja julkishallinnon palvelut syytä rajata tulo-oppaan ulkopuolelle - entä järjestötoiminta? Entä suhde vankeuslakiin ja järjestyssääntöihin - riittääkö että ne on mainittu (voisiko päiväjärjestys olla oppaan liitteenä)? Pitääkö linkit ja yhteystiedot olla joka tapauksessa oppaassa esim. omana sivunaan?

6. ERITYISRYHMÄT, ULKOMAALAISET, VAMMAISET HENKILÖT

Onko riittävää että tulo-opas on vain suomeksi? Entä ruotsinkieliset, ulkomaalaiset, lukivaikeudesta kärsivät, näkövammaiset, kuulovammaiset, kehitysvammaiset, ADHD-oireita omaavat jne. Miten opas heitä voi palvella? Entä ne henkilöt jotka eivät ymmärrä opasta tai ne henkilöt jotka kyllä tutustuvat oppaaseen mutta eivät halua tai saa kysytyksi lisätietoja tai eivät hallitse asiointia ylipäänsäkään?

7. OIKEUSTURVA JA YHDENVERTAISUUS

Palveleeko tulo-opas vangin oikeusturvaa ja turvaako se vangin oikeuksia ja onko se luomassa mahdollisuuksia sille, että vanki voi saada irti vapauttamisyksikköajastaan sen mitä siitä voi saada (esim. juuri vapautumiseen liittyvien järjestelyiden hoitamiseksi, totuttelemiseksi liikumaan ja asioimaan siviilissä, järjestämään kuntoutuksen jatkumista tms.) - vai onko vangit kuitenkin hyvin eriarvoisessa asemassa eri syistä johtuen mitä tulee vapauttamisyksikön käyttöön yhteiskuntaan sijoittumisen suhteen?

8. TULO-OPAS MUUTTO-OPPAANA?

Miten hyvin tulo-opas toimii yksikköön muuttajan oppaana ja miten hyvin se auttaa sopeutumaan yksikköön - sen sääntöihin, tapoihin ja toimintoihin? Onko tulo-oppaalla merkitystä jo ennen vapauttamisyksikköön saapumista ja/tai valikoituuko ehkä tulo-oppaan myötä yksikköön hakeutujia?

9. TULO-OPAS HYVÄN HALLINNON EDISTÄJÄNÄ JA YKSIKÖN PALVELUIDEN ASIAKASKOHTAISEN SAATAVUUDEN VARMISTAJANA

Minkälaisen näette tulo-oppaan hyvän hallinnon edistäjänä. Onko se välttämätön vai erinomainen apu neuvonnan tukena ja hallintolain sekä hyvän hallinnon periaatteiden edistäjänä (tasapuolisuus, tarkoitussidonnaisuuden periaate, objektiviteettiperiaate, suhteellisuusperiaate, luottamuksensuojaperiaate sekä hallinnon lainalaisuusperiaate) tarjoten joustavasti ja asiakaslähtöisesti olennaista informaatiota vapauttamisyksiköstä ja siellä vietettävästä ajasta niin ettei vanki esim. kärsi oikeudenmenetyksistä tai osaa käyttää vapauttamisyksikköaika hyväkseen?

10. TULO-OPAS JA PALVELUPERIAATE, ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS JA VANKEUSLAIN TAVOITTEET

Palveluperiaatteen sisältöä voi jäsentää asiakasnäkökulman ja tuloksellisuuden, palvelujen saatavuuden ja palvelujen asianmukaisuuden avulla: palvelut on mm. järjestettävä siten, että asiointi on helppoa ja asiakassuhde vastaa laatuvaatimuksia. Vastaako tulo-opas näihin laatuvaatimuksiin? Palveleeko tulo-opas jopa hallinnon asiakkaan itsemääräämisoikeuden toteuttamista. Entä palveleeko tulo-opas rangaistuksen täytäntöönpanon suunnitelmallisuutta ja vankeuslain tavoitteiden toteutumista: vangin elämänhallinnan tukeminen ja yhteiskuntaan

sijoittuminen ja uusintarikollisuuden ehkäisyä joka on myös Rikosseuraamuslaitoksen strategian kulmakiviä.

11. ONKO TULO-OPAS VASTAUS TARPEESEEN JA ONGELMAAN VAI EHKÄ PYRKIMYS JA ASKEL UUTEEN? MUUTA - ONKO TULO-OPPAALLA EVÄITÄ TULLA YLEISESTI KÄYTETYSI VAPAUTTAMISYKSIKÖISSÄ?

12. MITEN TULO-OPASTA PITÄISI JATKOSSA ARVIOIDA JA MINKÄLAISENÄ NÄETTE TÄMÄN FOKUSRYHMÄHAASTattelun oppaan arvioinnin (tai opinnäytetyöprosessin etenemisen kannalta)?

Liite 2. Tulo-opas luonnos 25.9.2013

Vangin tulo-opas Oulun vapauttamisyksikköön

"Tullaan tutuiksi!"



Nahkatehtaankatu 5, 90131 Oulu

Puh 029-5686000, fax 08-3117077

Vankiposti osoitteeseen PL 16, 90131 Oulu

Vangin opas

Tämän opas on tehty sinun avuksesi, jotta sijoittuminen ja asuminen Oulun vapauttamisyksikössä olisi sujuvaa ja ongelmaton. Saat tietoja siitä mitä sinulta odotetaan ja mitkä ovat oikeutesi.

Vankeusrangaistuksen yhtenä tavoitteena on vankeuslain 2-3 §:n mukaan **uusintarikollisuuden vähentäminen** ja **elämänhallinnan lisääminen**. Rangaistusajan suorittamiseen ja vapautumiseen liittyvien järjestelyjen onnistumiseen vaikuttaa ratkaisevasti oma asenteesi ja aktiivisuutesi. Tämä on käytännössä huomattu mutta myös tutkimuksissa todettu.

Hallintolain palveluperiaate ja lain 6 § asettaa hyvän kielenkäytön vaatimuksen. Tämän vaatimuksen mukaan **viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä**. Hyvä hallinto ja sen edistäminen edellyttää myös tiedottamista. Näihin tarpeisiin on vuonna 2014 käyttöön otettu tulo-opas tarkoitettu osaltaan vastaamaan. Toivottavasti se palvelee tiedontarpeitasi.

Vankeuslaissa on säädetty (2 §), että ***"Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana."***

Toivomme että tulo-opas palvelee sinun sijoittumistasi vapauttamisyksikköön mutta että myös vapauttamisyksikössä viettämäsi aika palvelisi myös sijoittumistasi takaisin yhteiskuntaan.

Sisällysluettelo

<u>1</u>	<u>Yleistä</u>	67
<u>2</u>	<u>Käyttäytyminen</u>	68
<u>3</u>	<u>Asuminen</u>	68
<u>4</u>	<u>Henkilökunta ja muut virkailijat</u>	70
<u>5</u>	<u>Toimintaan osallistuminen</u>	71
<u>6</u>	<u>Yhteydenpito vankilan ulkopuolelle</u>	72
<u>7</u>	<u>Tapaamiset</u>	73
<u>8</u>	<u>Vapaa-ajan toiminta</u>	73
<u>9</u>	<u>Omaisuuksien hallussapito</u>	74
<u>10</u>	<u>Terveystieteiden huolto</u>	75
<u>11</u>	<u>Vaatehuolto</u>	75
<u>12</u>	<u>Vankirahat ja kauppapäivät</u>	76
<u>13</u>	<u>Rangaistusajansuunnitelma</u>	76
<u>14</u>	<u>Poistumisluvat</u>	77
<u>15</u>	<u>Valvottu koevapaus</u>	77
<u>16</u>	<u>Vapautuminen</u>	78
<u>17</u>	<u>Kartta, kulkuyhteydet ja etäisyydet</u>	79

14 Yleistä

Sinut on sijoitettu suorittamaan vankeusrangaistustasi Oulun vapauttamisyksikköön, Oikeusministeriön alainen Oulun vapauttamisyksikkö kuuluu Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Se on 14-paikkainen Oulun vankilan läheisyydessä sijaitseva yksikkö. Vapauttamisyksikössä on 12 mies- ja 2 naisvankipaikkaa.

Oulun vapauttamisyksikössä noudatetaan Rikosseuraamuslaitoksen periaateohjelmaa. Vankeinhoitotyön perustana on ihmisarvon kunnioittaminen ja oikeudenmukaisuus. Vapauteen valmistelua ohjaa käsitys yksilön mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa. Nämä ovat Rikosseuraamuslaitoksen arvoja *turvallisuuden* ohella.

Oulun vapauttamisyksikkö on päihteen laitoksen, jossa päihdevalvonnalla estetään päihteiden välitystä ja käyttöä. Oulun vapauttamisyksikössä on mahdollista saada monenlaista kuntoutusta ja ohjausta kuten päihdekuntoutusta ja VKM-kurssi. (viisi keskustelua muutoksesta). Lisätietoja voit kysyä henkilökunnalta.



15 Käyttäytyminen

Velvollisuutesi on tutustua vankeuslakiin ja Ouvy:n järjestyssääntöön. Huoneistosi ilmoitustaululla olevaan Oulun vapauttamisyksikön **päiväjärjestykseen** on myös riittävästi perehdyttävä. Voit halutessasi pyytää myös henkilökunnalta oman päiväjärjestyksen. Tärkeintä tehtäväsi on tiedostaa säännöt siten, ettet esim. vahingossa - asiasta tietämättä - tulisi rikkooneeksi sääntöjä.

Sinun on käyttäydyttävä asiallisesti henkilökuntaa, toisia vankeja ja muita henkilöitä kohtaan. Sinun on myös noudatettava henkilökunnan ohjeita ja käskyjä. Tämä määräys tulee vankeuslaista (15 luku 2 § *Vangin käytös*).

Koska kyseessä on vankila, voidaan sinulle määrätä kurinpitorangaistus rikkoessasi vankeuslakia tai Oulun vapauttamisyksikön järjestyssääntöä. Jos sinun epäillään syyllistyneen rikokseen, voi johtaja siirtää asian poliisin tutkitavaksi.

16 Asuminen

Oulun vapauttamisyksikön vangit noudattavat päiväjärjestystä. Asuin- ja oleskelutilojen siisteydestä sekä henkilökohtaisesta hygieniasta on huolehdittava **päivittäin**. Yleisten tilojen siivoukseen (huoneistojen portaikko) osallistuvat yläkerrassa asuvat kukin vuorollaan. Asuinhuoneistot ovat rakennettu vastaamaan kahden henkilön tarpeita. Käytössä on makuuhuone, keittiö/olohuone ja pesuhuone.

Vangit voivat säilyttää huoneistossaan **vain henkilökunnan haltuun antamia / tarkastamia omia ja vankilan tavaroita**. Toisten vankien tavaroiden tilapäinenkin hallussapito on kiellettyä. Vangilla on käytössä lukittava kaappi tavaroiden säilytystä varten.

Oulun vapauttamisyksikössä on omat vaatteidenhuolto- ja saunatilat, **jossa vangit itse pesevät henkilökohtaisen pyykkinsä**, mukaan lukien omat liinavaatteet. Pyykkitupa toimii toimiston seinässä olevan varauslistan mukaan. Saunapäivä on lauantaisin.



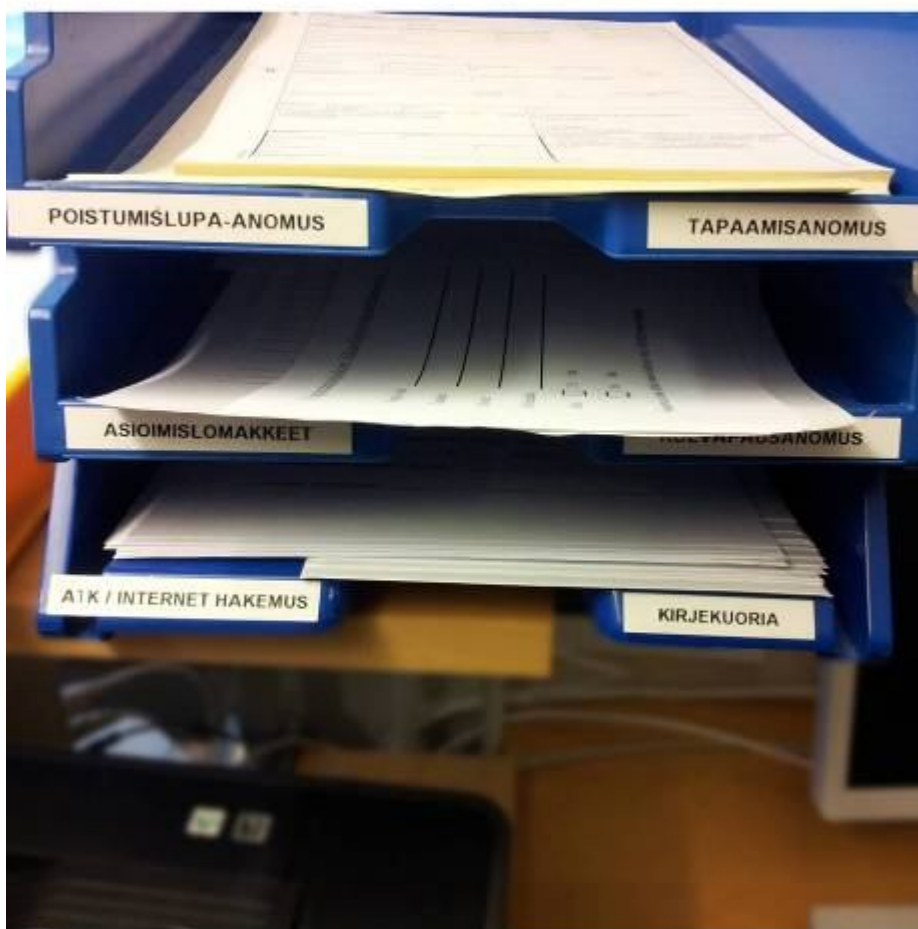
17 Henkilökunta ja muut virkailijat

Oulun vankilan henkilökunta			
<u>Hallinto</u>	Johtaja ja apulaisjohtaja		
	Talousmestari		
	Virastosihteerit	<u>Koulutus- ja kuntoutus-toiminta</u>	Ohjaajat Opinto-ohjaaja Erityisohjaaja Sosiaalityö virkailija Diakoni
<u>Työpaikoilla</u>	Työnjohtajat Vartijat Ohjaajat		
<u>Terveysden-huolto</u>	Lääkäri Sairaanhoitajat Hammaslääkäri		



Oulun vapauttamisyksikön henkilökunta
Rikosseuraamuskesimies + ohjaajat 3kpl

Voit ottaa yhteyttä Oulun vankilan virkailijoihin myös lähettämällä heille **asiointilomakkeen, jossa kerrot asiasi**. Asiointilomakkeita saat osaston toimistosta.

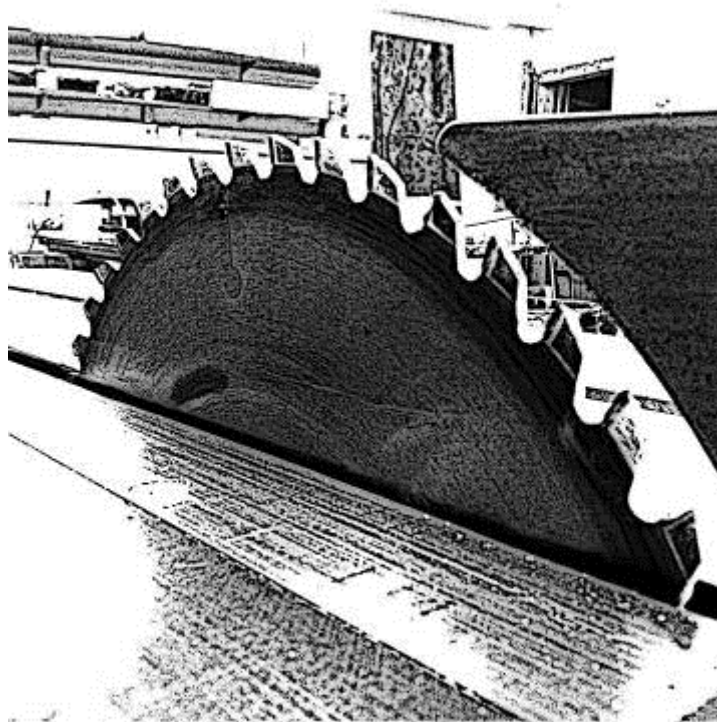


18 Toimintaan osallistuminen

Oulun vapauttamisyksikössä ollessasi olet velvollinen osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan, joka voi olla työtä vankilan pihalla, siviilityötä, siviiliopiskelua tai muuta kuntouttavaa toimintaa myös

vankilan ulkopuolella. Toimintaan osallistumisesta sinulle maksetaan toimintarahaa.

Opiskeluun liittyvissä kysymyksissä sinua opastaa opinto-ohjaaja tai Oulun vapauttamisyksikön ohjaajat.



19 Yhteydenpito vankilan ulkopuolelle

Voit pitää yhteyttä vankilan ulkopuolelle kirjeenvaihdolla tai puhelimella, poistumislupien ja tapaamisten lisäksi.

Kirjeenvaihtoa ei ole rajoitettu laissa. Sinulle saapuva posti voidaan tarkastaa luvattomien esineiden tai asioiden saapumisen estämiseksi vankila alueelle, jos vankeuslain asettamat edellytykset täyttyvät.

Oulun vapauttamisyksikössä sinulla on lupa pitää puhelinta hallussa ruokatunti-aikaan ja töiden päätyttyä aina klo 19:30 asti. Muutoin puhelimet pidetään **henkilökunnan tiloissa**.

Lisätietoja saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

20 Tapaamiset

Voit anoa 2h tai 6h tapaamista ystävien tai sukulaisten kanssa vankilan ulkopuolelle viikonloppuisin. Olet oikeutettu 6h tapaamisiin joka toinen viikko, **jos poistumislupakautesi ei ole vielä alkanut**. Jos pl-kautesi on alkanut, voit anoa 2h tapaamisia viikonlopuille. Oulun vapauttamisyksikössä ei ole siviilihenkilöiden tapaamisiin tarkoitettuja tiloja.

Lisätietoja saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

21 Vapaa-ajan toiminta

Vapaa-aika Oulun vapauttamisyksikössä alkaa arkisin töiden päätyttyä klo 15:40 (pe 14:40). Voit anoa esim. Oulun kaupungin kirjastoon pääsyä aina parillisella viikolla. Oulun Raksilan uimahallissa voit myös anottuna **omakustanteisesti** käydä urheilemassa kerran viikossa. Vankila-alueella vapaa-aikana voi askarrella siihen tarkoitettussa askarteluhuoneessa tai Oulun vapauttamisyksikön omassa punttikatoksessa. Asunto vierailut ovat sallittuja klo 20 asti. **Miesten ja naisten väliset vierailut ovat kiellettyjä**.

Lisätietoja saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.



22 Omaisuuden hallussapito

Voit pitää hallussa omia ja vankilan puolesta annettuja tavaroita, jotka **oh-
jaajat ovat tarkastaneet ja hyväksyneet**. Talon puolesta ovat televisiot
ja kodinkoneet lukuun ottamatta stereoita, jonka voit itse hankkia. Pelikon-
solit eivät ole sallittuja eivätkä myöskään omat liinavaatteet kuten verhot,
matot tai vuodevaatteet. Lisätietoja omaisuuden hallussapidosta saat Oulun
vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

23 Terveysthuolto

Oulun vapauttamisyksikön terveydenhuollosta vastaa Oulun vankila. Oulun vankilassa työskentelee 2 sairaanhoitajaa. Lääkärin vastaanotto on 1-2 kertaa viikossa. Sairaanhoitajat ovat tavattavissa arkipäivisin. Sairaanhoitajan ja lääkärin vastaanotolle haetaan **asiointilomakkeella**. Tarvittaessa käytetään Oulun yliopistollisen sairaalan palveluita, joka sijaitsee n. 2.5 km:n päässä Oulun vapauttamisyksiköstä.

Lisätietoja saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

24 Vaatehuolto

Oulun vapauttamisyksikössä sinulla on siviilivaatteet käytössä. Mikäli sinulla ei ole vapauttamisyksikköön tullessaan omia siviilivaatteita, voit saada vankilalta vankivaatteita lainaan. Pääsääntö on kuitenkin, että siviilivaatteet on käytössä. Vankilalta saat käyttöösi työvaatteet. Vaatteiden pesu tapahtuu omatoimisesti. Pesukone löytyy saunatiloista. Pesukoneelle varataan etukäteen pesuvuoroja, jolloin voit omalla vuorollasi vaatteitasi pestä.

Lisätietoja saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.



25 Vankirahat ja kauppapäivät

Sinun tulee huolehtia itse rahojesi säilytyksestä ja ruoan hankinnasta. Vankipalkka maksetaan käteisenä **kaksi kertaa kuukaudessa** kuun 15 ja 30 päivänä. Kauppapäivä on maanantaisin ja torstaisin vankilan lähellä sijaitseviin kauppoihin. Sinun tulee käyttää rahaasi harkiten, koska talon puolesta ei ole mahdollisuutta saada ruokaa. Ruokarahaa sinulle maksetaan joka päivä 6,40€.

Lisätietoja saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

26 Rangaistusajansuunnitelma

Jokaiselle vangille pyritään laatimaan rangaistusajan suunnitelma, jossa voi olla yhtenä kohtana vapauttamisyksikkö toiminta. Vapauttamisyksikössä sinun

rangaistusajan suunnitelmaa päivitetään vastaamaan vapauttamissuunnitelmaasi. Lisätietoja saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

27 Poistumisluvat

Sinulle voidaan myöntää poistumislupa, jos on todennäköistä, että **noudatat lupaehtoja**. Aluksi sinulle voidaan myöntää lyhyt (12h) poistumislupa. Mikäli lyhyt poistumislupa menee lupaehtojen mukaisesti, voit myöhemmin anoa yön yli poistumislupaa.

Poistumislupaa saa **korkeintaan kolme vuorokautta** kahden kuukauden aikana. Anomusta ratkaistaessa on otettava huomioon kaikki tiedossa olevat seikat, joilla saattaa olla merkitystä arvioitaessa, tulisitko noudattamaan lupaehtoja. Ellei lupaehtojen noudattamista pidetä riittävän todennäköisenä, lupaa ei puolleta ja myönnetä.

Jos noudatat poistumisluvan ehtoja, poissaoloaikasi luetaan rangaistusajaksi. Lisätietoja saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

28 Valvottu koevapaus

Valvottuun koevapauteen pääsyn **edellytyksenä rangaistusajan suunnitelmasi on täytynyt edetä suunnitelman mukaisesti ja olet suorittanut rangaistustasi riittävästi**. Sinun on suostuttava päihitteettömyyden valvontaan. Taloudellinen tilanteesi on oltava sellainen, että pärjäätkoevapaudessa. Sinulla tulee olla tukiverkosto valmiina koevapauteen mennessä, esim A-klinikka, sosiaalitoimi yms.

Koevapaus on mahdollinen kaikille ehdonalaiseen tai ilman valvontaa vapautteen päästettävälle. Koevapauteen pääsy tapahtuu **yksilöllisten tarpeiden**

ja **lupaehtojen noudattamiseen** liittyvien edellytysten mukaisesti. Lisätietoja saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

29 Vapautuminen

Vapautumisesi valmistelu aloitetaan hyvissä ajoin ennen vapautumistasi. Jos sinulla on lyhyt tuomio, valmistelu voidaan käynnistää melko pian vankilaan tulosi jälkeen. Jos tuomiosi on pidempi, alkaa suunnittelu noin puoli vuotta ennen vapauttamistasi.

Valvottu koevapaus on osa suunniteltua vapauttamista. Sen suunnittelu aloitetaan aikaisintaan vuosi ennen vapautumista. Katso koevapaudesta lisää edellisestä kappaleesta (15) tai kysy henkilökunnalta.

Vapauttamisesi suunnittelu alkaa arvioimalla kuinka selviät siviilissä ja mikä on palvelutarpeesi. Palvelutarpeen arviointi kattaa koko sosiaalisen tilanteesi. Suostumuksellasi vapauttamisen valmistelussa tehdään tarvittaessa yhteistyötä koti- tai asuinkuntasi sosiaali-, terveys-, päihdehuolto-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten kanssa tarvittavien palveluiden järjestämiseksi.

Jos sinut asetetaan valvontaan, vapauttamissuunnitelman laatimiseen osallistuu myös se yhdyskuntaseuraamustoimisto, jonka alueelle vapaudut. Lisätietoja saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

30 Kartta, kulkuyhteydet ja etäisyydet

Rautatieasema 1km



Linja-autoasema 1km



Etäisyydet:

Kajaani	187 km
Rovaniemi	166 km
Jyväskylä	309 km
Kuopio	259 km
Helsinki	537 km

Nahkatehtaankatu 5, 90131 Oulu
Puh 029-5686000,
Fax 08-3117077
Vankiposti osoitteeseen
PL 16, 90131 Oulu

Liite 3. Tulo-opas 25.10.2013

Tulo-opas Oulun vapauttamisyksikköön

"Tullaan tutuiksi!"



Nahkatehtaankatu 5, 90131 Oulu

Puh 029-5686000, fax 08-3117077

Vankiposti osoitteeseen PL 16, 90131 Oulu

Yleistä

Olet tullut suorittamaan vankeusrangaistustasi Oulun vapauttamisyksikköön. Oikeusministeriön alainen Oulun vapauttamisyksikkö kuuluu Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Se on 14-paikkainen Oulun vankilan läheisyydessä sijaitseva yksikkö. Vapauttamisyksikössä on 12 mies- ja 2 naisvankipaikkaa.

Oulun vapauttamisyksikössä noudatetaan Rikosseuraamuslaitoksen periaateohjelmaa. Vankeinhoitotyön perustana on ihmisarvon kunnioittaminen ja oikeudenmukaisuus. Vapauteen valmistelua ohjaa käsitys yksilön mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa. Nämä ovat Rikosseuraamuslaitoksen arvoja turvallisuuden ohella.

Oulun vapauttamisyksikkö on päihteen laitoksen, jossa päihdevalvonnalla estetään päihteiden välitystä ja käyttöä. Oulun vapauttamisyksikössä on mahdollista saada monenlaista kuntoutusta ja ohjausta kuten päihdekuntoutusta ja VKM (viisi keskustelua muutoksesta) -kurssi, jonka tavoitteena on tukea asiakkaan pyrkimystä uusien elämäntapojen löytämisessä. Lisätietoja voit kysyä Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.



Sisällysluettelo

Yleistä.....	82
Saapuminen Oulun vapauttamisyksikköön	83
Organisaatio.....	85
Asuminen Oulun vapauttamisyksikössä.....	86
Järjestyssääntö ja päiväjärjestys	86
Asuminen ja toiminta.....	86
Yhteydenpito vankilan ulkopuolelle	88
Tapaamiset.....	88
Poistumisluvat	89
Vapaa-ajan toiminta.....	89
Internetin käyttö	90
Asiointilomakkeet	90
Omaisuuuden hallussapito	91
Terveystieteiden huolto	92
Vaatehuolto	93
Rahat ja kauppapäivät	94
Rangaistusajansuunnitelma	94
Vapautuminen Oulun vapauttamisyksiköstä.....	95
Valvottu koevapaus	96
Kartta ja hyödyllisiä yhteystietoja.....	98
Yhteystietoja.....	99

Saapuminen Oulun vapauttamisyksikköön

Olet saapunut Oulun vapauttamisyksikköön suorittamaan vankeusrangaistukseksi jäljellä olevaa aikaa ja järjestelemään vapautumiseesi liittyviä asioita. Jos saavut vapauttamisyksikköön suljetusta vankilasta, saattaa sinusta tuntua, kuin valvontaa vapauttamisyksikössä ei olisi lainkaan. Mutta usko pois, vankeusrangaistuksesi toteutumisen valvonta jatkuu myös täällä ja menestymiseesi vapauttamisyksikössä voit vaikuttaa vain sinä itse.

Ottamalla selvää yksikön päivärytmistä ja tutustumalla järjestyssääntöön on sinun helpompi edetä rangaistusaikasi suunnitelman mukaisesti. Kaikissa mieltäsi askarruttavissa asioissa voit aina kysyä neuvoa Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

Organisaatio

Oulun vankilan henkilökunta

Hallinto:

Johtaja ja apulaisjohtaja
talousmestari
virastosihteerit
lija

Työtoiminta:

työnjohtajat
vartijat
ohjaajat

Koulutus- ja kuntoutus-

sektori: ohjaajat
opinto-ohjaaja
sosiaalityö virkai-
erityisohjaaja
psykologi
pappi

Terveystenhoito:

lääkäri
sairaanhoitajat
hammaslääkäri



Oulun vapauttamisyksikön henkilökunta

rikosseuraamusesimies
ohjaajat

Voit ottaa yhteyttä Oulun vankilan virkailijoihin lähettämällä heille asiointi-
lomakkeen, jossa kerrot asiiasi. Asiointilomakkeita saat toimistosta.

Asuminen Oulun vapauttamisyksikössä

Järjestyssääntö ja päiväjärjestys

Tutustumalla Oulun vapauttamisyksikön järjestyssääntöön ja päiväjärjestykseen saat tietoa siitä, mitä sinun on mahdollista tehdä ja mikä on kiellettyä. Myös vankeuslakiin perehtymällä saat selville oikeutesi ja velvollisuutesi. Voit halutessasi pyytää henkilökunnalta oman päiväjärjestyksen. Tärkein tehtäväsi on tiedostaa säännöt siten, ettet vahingossa – asiasta tietämättä – tulisi rikkooneeksi sääntöjä.

Oulun vapauttamisyksikössä on käyttäydyttävä asiallisesti henkilökuntaa sekä muita henkilöitä kohtaan. Sinun on myös noudatettava henkilökunnan ohjeita ja käskyjä. Tämä määräys tulee vankeuslaista (15 luku 2 § *Vangin käytös*).

Koska kyseessä on vankila, voidaan sinulle määrätä kurinpitorangaistus rikkoessasi vankeuslakia tai Oulun vapauttamisyksikön järjestyssääntöä. Jos sinun epäillään syyllistyneen rikokseen, voi johtaja siirtää asian poliisin tutkitavaksi.

Asuminen ja toiminta

Oulun vapauttamisyksikössä noudatetaan päiväjärjestystä. Asuin- ja oleskelutilojen siisteydestä sekä henkilökohtaisesta hygieniasta on huolehdittava päivittäin. Yleisten tilojen siivoukseen osallistuvat tiloja käyttävät asukkaat ja asuntojen porraskäytävän siisteyteen osallistuvat yläkerrassa asuvat henkilöt, kukin vuorollaan.

Asuinhuoneistot ovat rakennettu vastaamaan kahden henkilön tarpeita. Käytössä on makuuhuone, keittiö/olohuone ja pesuhuone.

Huoneistoissa on mahdollista säilyttää vain henkilökunnan haltuun antamia / tarkastamia omia ja vankilan tavaroita. Muiden asukkaiden tavaroiden tilapäisenkin hallussapito on kiellettyä. Jokaisessa huoneistossa on käytössä lukittava kaappi tavaroiden säilytystä varten.

Oulun vapauttamisyksikössä ollessasi olet velvollinen osallistumaan vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan, joka voi olla työtä vankilan pihalla, siviilityötä, siviiliopiskelua tai muuta kuntouttavaa toimintaa myös vankilan ulkopuolella. Toimintaan osallistumisesta sinulle maksetaan toimintarahaa.

Opiskeluun liittyvissä kysymyksissä sinua opastaa Oulun vankilan opinto-ohjaaja tai Oulun vapauttamisyksikön ohjaajat.



Yhteydenpito vankilan ulkopuolelle

Voit pitää yhteyttä vankilan ulkopuolelle kirjeitse tai puhelimella, poistumislupien ja tapaamisten lisäksi. Ilmoitathan läheisillesi postiosoitteen, johon vankiposti lähetetään:

(Nimesi)

PL 16, 90131 Oulu

Sinulle saapuva posti voidaan tarkastaa luvattomien esineiden tai asioiden saapumisen estämiseksi vankila alueelle, jos vankeuslain asettamat edellytykset täyttyvät.

Oulun vapauttamisyksikössä sinulla on lupa pitää puhelinta hallussa ruokatu-
ti-aikaan ja töiden päätyttyä aina klo 19:30 asti. Muutoin puhelimet säilyte-
tään henkilökunnan tiloissa.

Lisätietoja saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

Tapaamiset

Oulun vapauttamisyksikössä ei ole siviilihenkilöiden tapaamisiin tarkoitettuja tapaamistiloja. Kaikki tapaamiset suoritetaan vankilan ulkopuolella, esimerkiksi Oulun keskustan alueella. Voit anoa kahden tai kuuden tunnin tapaamista ystävien tai sukulaisten kanssa vankilan ulkopuolelle viikonloppuisin. Olet oikeutettu 6h tapaamisiin joka toinen viikko, jos poistumislupakautesi ei ole vielä alkanut. Jos poistumislupakautesi on alkanut, voit anoa kahden tunnin tapaamisia viikonlopuille

Lisätietoja tapaamisista saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

Poistumisluvat

Jos poistumislupakaudesi on alkanut, voidaan sinulle myöntää poistumislupa, jos on todennäköistä, että noudatat lupaehtoja. Aluksi sinulle voidaan myöntää lyhyt (12h) poistumislupa. Mikäli lyhyt poistumislupa menee lupaehtojen mukaisesti, voit myöhemmin anoa myös yli vuorokauden kestäväää poistumislupaa.

Poistumislupaa saa korkeintaan kolme vuorokautta kahden kuukauden aikana. Anomusta ratkaistaessa otetaan huomioon kaikki tiedossa olevat seikat, joilla saattaa olla merkitystä arvioitaessa poistumislupasi lupaehtojen noudattamista. Ellei lupaehtojen noudattamista pidetä riittävän todennäköisenä, lupaa ei puolleta eikä myönnetä. (Jos noudatat poistumisluvan ehtoja, poissaoloaikasi luetaan rangaistusajaksi.)

Lisätietoja poistumislupiin liittyvistä asioista saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

Vapaa-ajan toiminta

Vapaa-aika Oulun vapauttamisyksikössä alkaa arkisin töiden päätyttyä klo 15:40 (pe 14:40). Vapaa-aikanasi sinulla on mahdollisuus käydä parillisina viikoina Oulun kaupungin kirjastossa. Keskiviikkoisin voit käydä urheilemassa Raksilan uimahallissa omalla kustannuksella.

Sinulla on myös mahdollista askarrella siihen tarkoitettussa askarteluhuoneessa tai pitää kuntoasi yllä vapauttamisyksikön omassa punttikatoksessa. Asuntovierailut ovat sallittuja klo 20 asti. Miesten ja naisten väliset vierailut ovat kiellettyjä. Kaikkiin vapaa-ajan toimintoihin tulee ilmoittautua Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalle.

Lisätietoja vapaa-ajan toiminnoista saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

Internetin käyttö

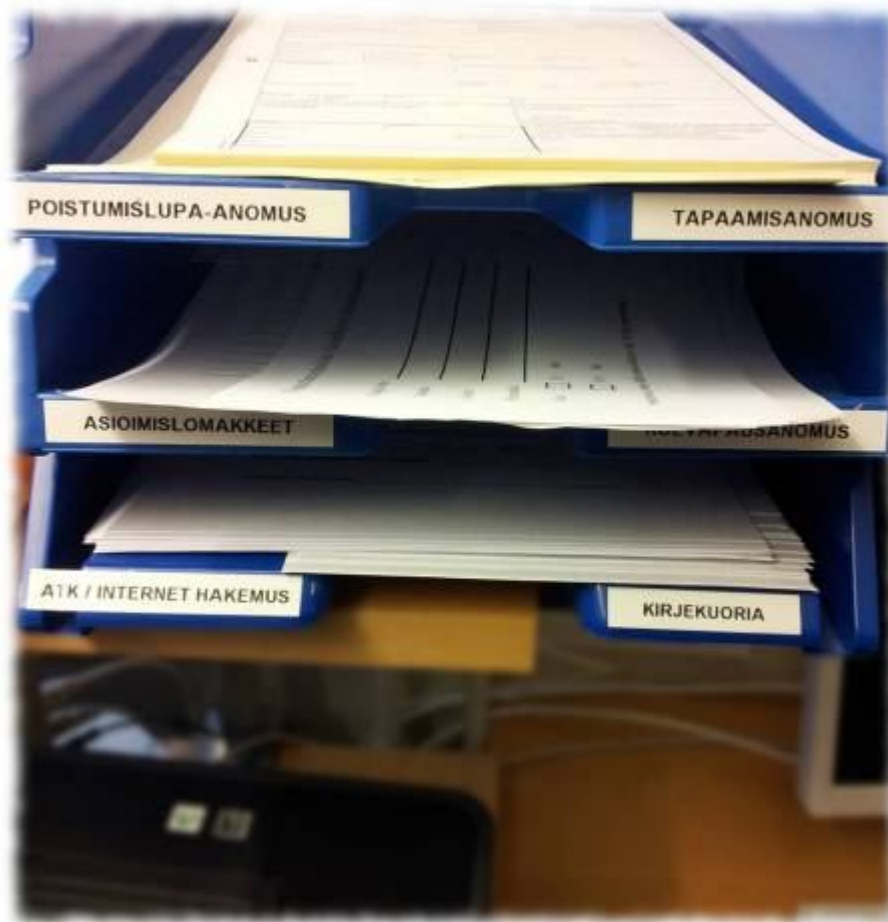
Henkilökunnan toimistossa on tietokone, jolla voit valvotusti asioida internetissä. Tietokoneelle päästäksesi sinun tulee täyttää internet asiointilomake, jonka saat toimistosta. Internet on käytössäsi ainoastaan tärkeiden, esimerkiksi virastoasioiden hoitamiseen.

Lisätietoja netin käytöstä voit kysyä Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

Asiointilomakkeet

Oulun vapauttamisyksikössä on käytössä asiointilomakkeet, joilla voit anoa esimerkiksi viikonlopun tapaamisia tai internetin käyttöä asioittesi hoitamiseen. Asiointilomakkeita saat toimistosta. Otathan huomioon hakemasi tapahtuman käsittely ajat. Esimerkiksi poistumislupahakemus tulee jättää viisi arkipäivää ennen haettavaa poistumislupa-ajankohtaa. Tämä mahdollistaa asiasi perusteellisen käsittelyn ja ennen kaikkea tasapuolisen kohtelun.

Lisätietoja asiointilomakkeisiin liittyvistä kysymyksistä saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.



31 Omaisuuden hallussapito

Voit pitää hallussa omia ja vankilan puolesta annettuja tavaroita, jotka ohjaajat ovat tarkastaneet ja hyväksyneet. Talon puolesta ovat televisiot ja kodinkoneet lukuun ottamatta radiosoitinta, jonka voit hankkia itse. Pelikonsolit eivätkä omat liinavaatteet kuten verhot, matot tai vuodevaatteet ole sallittuja pitää hallussa.

Siviilistä hankittujen lääkeaineiden hallussapito on kiellettyä Oulun vapauttamisyksikössä. Kaikki lääkkeet, mukaan lukien särkylääkkeet, hoituvat Oulun vankilan sairaanhoitajien tai Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnan kautta.

Lisätietoja hallussapitosäännöistä saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

32 Terveystenhuolto

Oulun vapauttamisyksikön terveydenhuollosta vastaa Oulun vankila. Oulun vankilassa työskentelee 2 sairaanhoitajaa. Sairanhoitajat ovat tavattavissa arkipäivisin. Lääkärin vastaanotto on 1-2 kertaa viikossa. Sairanhoitajan ja lääkärin vastaanotolle haetaan asiointilomakkeella, joita saat toimistosta. Tarvittaessa käytetään Oulun yliopistollisen sairaalan palveluita. Sairaala sijaitsee n. 2.5 km:n päässä Oulun vapauttamisyksiköstä.

Lisätietoja terveydenhuollosta saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

33 Vaatehuolto

Oulun vapauttamisyksikössä sinulla on pääsääntöisesti siviilivaatteet käytössä. Mikäli sinulla ei ole vapauttamisyksikköön tullessa omia vaatteita, voit saada vankilalta vankivaatteita lainaan. Vankilalta saat käyttöösi myös työvaatteet. Vaatteiden (myös liinavaatteiden) pesu tapahtuu omatoimisesti pyykkituvassa.

Saunarakennuksessa sijaitsevaan pyykkitupaan varataan etukäteen pesuvuoro, jolloin voit pestä vaatteitasi. Pyykkituvassa on pesukone ja kuivausrumpu, joita käytetään toimistossa olevan varauslistan mukaan. Saunapäivä on lauantaisin.



Lisätietoja vaatehuollosta ja sauna-ajoista saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

Rahat ja kauppapäivät

Rahojen säilytys ja ruoan hankkiminen / valmistaminen on jokaisen vapauttamisyksikössä asuvan omalla vastuulla. Vankipalkka maksetaan käteisenä kaksi kertaa kuukaudessa kuun 15 ja 30 päivänä. Kauppapäivä on maanantaisin ja torstaisin vankilan lähellä sijaitseviin kauppoihin.

Rahan käyttöön on syytä kiinnittää huomiota, koska vapauttamisyksikön puolesta ei ole mahdollisuutta saada ruokaa. Ruokarahaa sinulle maksetaan jokaiselta päivältä 6,40€.

Lisätietoja palkasta ja kauppa-asioista saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

Rangaistusajansuunnitelma

Jokaiselle vangille laaditaan vankilassa laatimaan rangaistusajan suunnitelma, jossa voi yhtenä kohtana olla vapauttamisyksikkö toiminta. Rangaistusajansuunnitelman tarkoituksena on taitojesi ylläpitäminen ja kehittäminen lisätäksesi selviytymisedellytyksiäsi vapautumisen koittaessa. Suunnitelma voi sisältää kohdallasi esimerkiksi työtä, koulutusta, päihdekuntoutusta tai rikolliseen käyttäytymiseen vaikuttavia toimintaohjelmia. Vapauttamisyksikössä rangaistusajansuunnitelmaasi päivitetään vastaamaan vapauttamissuunnitelmaasi.

Lisätietoja rangaistusajansuunnitelmaan liittyvistä asioista saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

Vapautuminen Oulun vapauttamisyksiköstä

Vapautumisesi valmistelu aloitetaan hyvissä ajoin ennen vapautumistasi. Jos sinulla on lyhyt tuomio, valmistelu voidaan käynnistää pian vankilaan tulosi jälkeen. Jos tuomiosi on pidempi, aloitetaan suunnittelu noin puoli vuotta ennen vapauttamistasi.

Valvottu koevapaus on osa suunniteltua vapauttamista. Sen suunnittelu aloitetaan aikaisintaan vuosi ennen vapautumista. (Koevapaudesta lisää seuraavassa kappaleessa.)

Vapauttamisesi suunnittelu alkaa arvioimalla kuinka selviät siviilissä ja mikä on palvelutarpeesi. Palvelutarpeen arviointi kattaa koko sosiaalisen tilanteesi. Suostumuksellasi vapauttamisen valmistelussa tehdään tarvittaessa yhteistyötä koti- tai asuinkuntasi sosiaali-, terveys-, päihdehuolto-, asunto- sekä työvoimaviranomaisten kanssa tarvittavien palveluiden järjestämiseksi.

Jos sinut asetetaan vapautuessasi valvontaan, vapauttamissuunnitelman laatimiseen osallistuu myös yhdyskuntaseuraamustoimisto, jonka alueelle vapautut.

Ehdonalaisesti vapautuneelle voidaan määrätä koeaika, joka on enintään kolme vuotta. Sinut voidaan määrätä valvontaan, jos koeaikasi on vuotta pidempi tai olet tehnyt rikoksen alle 21-vuotiaana. Voit myös itse pyytää pääsyä valvontaan.



Lisätietoja vapautumiseesi liittyvistä asioista saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

Valvottu koevapaus

Valvottuun koevapauteen pääsyn edellytyksenä on rangaistusajansuunnitelmasi täyttyminen suunnitelman mukaisesti ja olet suorittanut rangaistustasi riittävästi. Myös suostumuksesi päihteettömyyden valvontaan on yksi valvotun koevapauden kriteeri.

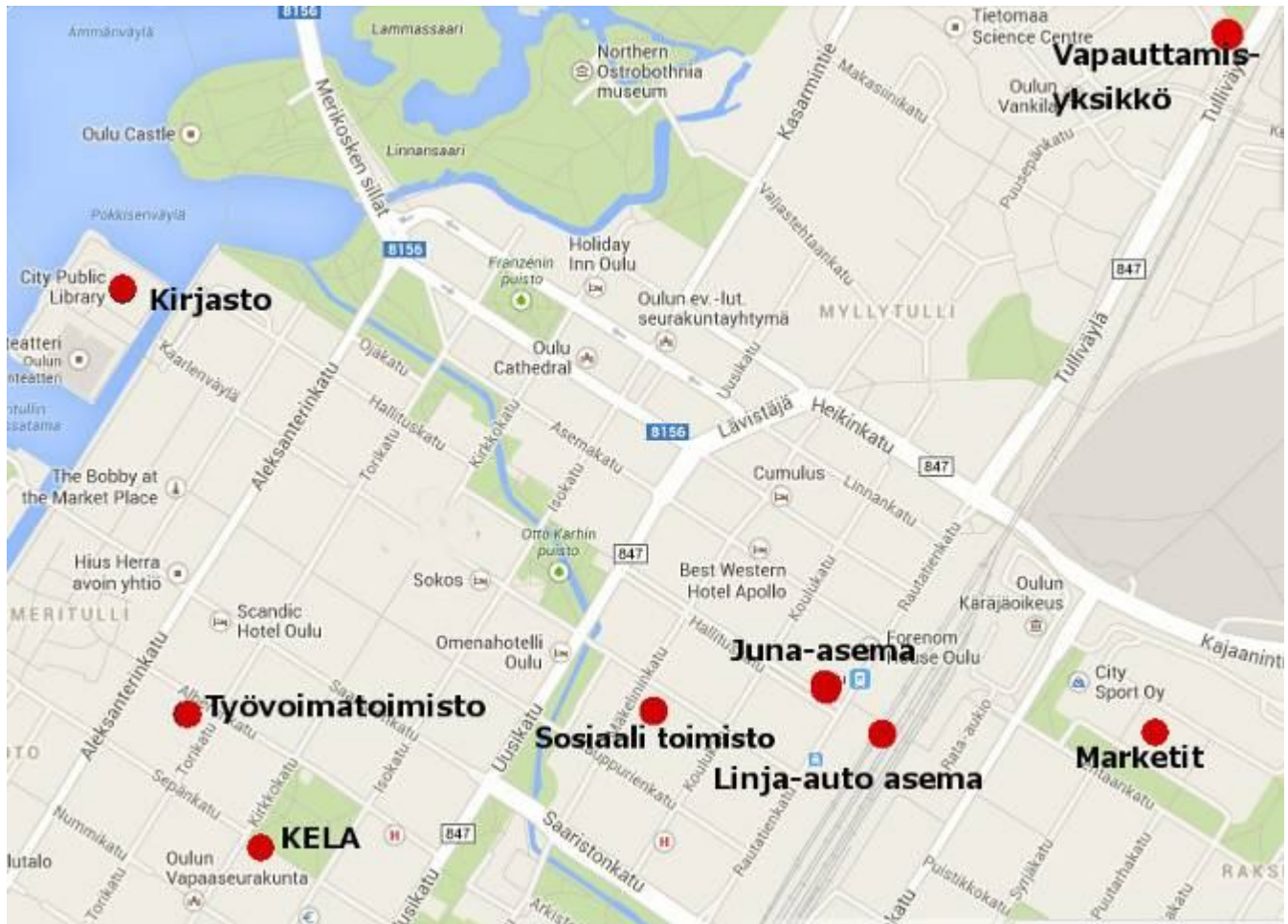
Selvitäksesi koevapaudessa säädettyjen kriteerien mukaisesti on taloudellisen tilanteesi oltava kunnossa ja tukiverkosto valmiina koevapauden alkaessa, esimerkiksi A-klinikka, sosiaalityö sekä muut vastaavat toimijat.

Koevapaus on mahdollinen kaikille ehdonalaiseen tai ilman valvontaa vapautuville. Koevapauteen pääsy tapahtuu yksilöllisten tarpeiden ja lupaehtojen noudattamiseen liittyvien edellytysten mukaisesti.

Lisätietoja koevapauteen liittyvistä asioista saat Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

Kartta ja hyödyllisiä yhteystietoja

Ohessa Oulun keskusta-alueen kartta, jossa korostettuna kohteita, jotka saatavat olla sinulle hyödyllisiä.



Etäisyydet Oulun vapauttamisyksiköstä:

Kajaani	187 km
Rovaniemi	166 km
Jyväskylä	309 km
Kuopio	259 km
Helsinki	537 km

Yhteystietoja

Ohessa yhteystietoja, jotka saattavat olla sinulle hyödyllisiä. Lisää yhteystietoja voit kysyä Oulun vapauttamisyksikön henkilökunnalta.

<u>Virasto</u>	<u>Puhelinnumero</u>	<u>Osoite</u>
Oulun vapauttamisyksikkö	050 348 4245	Nahkatehtaankatu 5, 90131 Oulu
KELA	020 634 0210	Sepänkatu 18, PL 190, 90101 Oulu
Sosiaalitoimisto	050 575 0457	Mäkelininkatu 33A 90100 Oulu
Työvoimatoimisto	010 194 029	Torikatu 34 90100 Oulu
Oulun kaupungin kirjasto	08 5584 7337	Kaarlenväylä 3 90100 Oulu
A-klinikka	044 7036 160	Mäkelininkatu 43, 3 krs, 90100 Oulu

Nahkatehtaankatu 5, 90131 Oulu
Puh 029-5686000,
Fax 08-3117077
Vankiposti osoitteeseen
PL 16, 90131 Oulu